‘Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring’

Editie D.A. Brinkerink

bron
D.A. Brinkerink (ed.), ‘Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring’. In: *Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* 27 (1901), p. 400-423; 28 (1902), p. 1-37, 225-276, 321-343; 29 (1903), p. 1-39

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_lev018biog01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

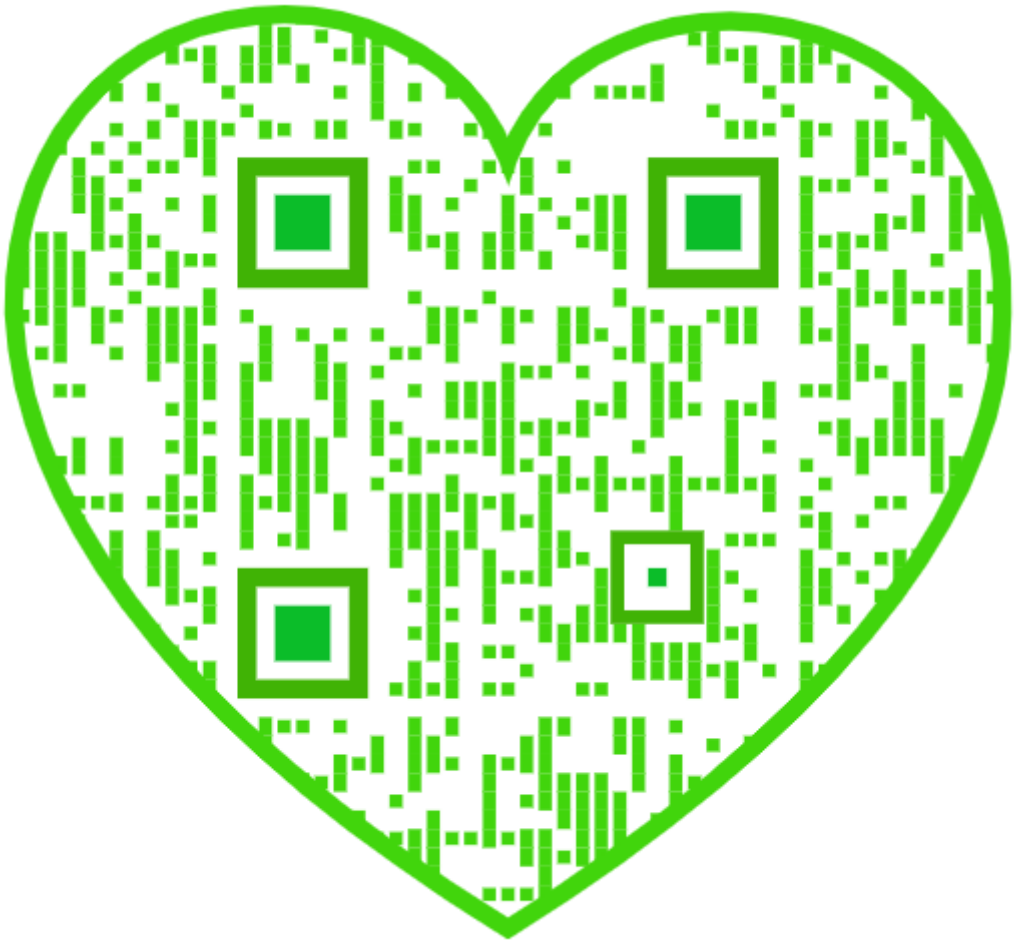

Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring.

Bij de bestudeering van de in 1891 verschenen dissertatie van Dr. J.H. Gerretsen over ‘Florentius Radewijns’, werd mijne aandacht gevestigd op zeker handschrift, afkomstig uit Meester-Geertshuis te Deventer, en thans te Leeuwarden berustende in de Provinciale Bibliotheek van Friesland, waar het in den ‘Systematischen Catalogus’ (5de gedeelte, Leeuw. 1881, blz. 1884) vermeld staat als B.H. 686, met den titel: ‘Uit de Colacien van Claus van Euskerken en de Levens van onderscheidene vrome vaders.’

Het bleek mij, hoeveel merkwaardigs Dr. Gerretsen bij de samenstelling van zijn proefschrift juist aan dit handschrift, door hem geciteerd als ‘H.S.B’, had ontleend, rijke gegevens als het immers behelst voor onze kennis aangaande de ‘moderne devotie’ hier te lande, in de eerste eeuw harer ontwikkeling, zoodat ik, verlangende met den inhoud meer van nabij bekend te worden, besloot het gedurende eenigen tijd te leen te vragen. Grooten dank ben ik daarom verschuldigd, inzonderheid aan Mr. J.L. Berns te Leeuwarden, die mij uit genoemde Bibliotheek herhaaldelijk het document bereidwillig ten gebruike afstond. Maar tevens past mij een woord van erkentelijkheid tegenover Dr. W.G.C. Byvanck te 's Gravenhage voor de toezending der ‘Kopie van fol. 110^{r}-252^{v} van het handschrift’, door den tegenwoordigen Leeraar aan het

Gymnasium te Amsterdam Dr. F.A. Stoett, toen nog Candidaat in de Nederlandsche Letteren te Leiden, met vriendelijke welwillendheid vervaardigd ten behoeve van Dr. J.G.R. Acquoy, doch na den dood van dezen tegelijk met vele andere 'Windeshemensia' in 1897 overgegaan naar de Koninklijke Bibliotheek[1]. Bedoelde kopie, in hooge mate mate nauwkeurig[2], heeft niet minder dan het origineel zelf uitstekende diensten mij bewezen.

Dat ons handschrift, waarvan geen tweede exemplaar schijnt te bestaan, afkomstig is uit het bekende Meester-Geertshuis te Deventer, werd alreede gezegd, en blijkt uit de mededeeling op het aan fol. 1 voorafgaande schutblad: 'Dit buxken hoert toe den susteren van meyster gerijts huys toe deuenter.'

In de eerste helft der vorige eeuw was het het eigendom van den geleerden Frieschen taalvorscher en oudheidkundige Dr. J.H. Halbertsma[3], van 1822 tot zijnen dood in Februari 1869 Predikant bij de Doopsgezinden te Deventer: diens naamstempel staat

1) Verg. de *Lijst der Handschriften en Boekwerken*, *waarmede de Koninklijke Bibliotheek door schenking*, *ruil of aankoop in 1897 is vermeerderd geworden (*in *Verslag.... der Kon. Bibl. in het jaar 1897*, 's Gravenh. 1898), blz. 50.
2) Iedere bladzijde en iedere regel dezer 'Kopie' bevatten altijd evenveel als de overeenkomstige bladzijden en regels in het handschrift.
3) Zie over hem: *Dr. Justus Hiddes Halbertsma*, *zijn leven en geschriften. Voorlezing in het Friesch Genootschap van Geschied-*, *Oudheid- en Taalkunde*, van W. Eekhoff. *Met aanteekeningen en bijlagen*, *benevens herinneringen aan Dr. J.H. Halbertsma*, van Mr. B.W.A.E. Baron Sloet tot Oldhuis. Leeuwarden, 1869. - Van deze *'Voorlezing'* met *'Bijlagen'* heb ik bij de samenstelling van mijne *'Inleiding op het manuscript'* een dankbaar gebruik gemaakt.

in blauwe initialen nog tweemaal (fol. 1^{r} en 252^{v}) op den codex afgedrukt. Hoe is Dr. Halbertsma in het bezit gekomen van het handschrift?

Aan den Heer J.C. van Slee, Predikant te Deventer en Archivaris van de Athenaeum-Bibliotheek aldaar, bij wien ik, indertijd informeerende naar de lotgevallen van het manuscript, ook over die vraag inlichtingen heb ingewonnen, dank ik de volgende gissing, waarmede ik mij ten volle kan vereenigen: ‘“Toen ten jare 1832 de “Catalogus bibliothecae publicae Daventriensis” verscheen en toen hierin ook de daar aanwezige handschriften werden beschreven, behoorde het nu in Friesland berustende Overijselsche handschrift niet aan de Stadsbibliotheek. En van een schriftelijken Catalogus, dien Prof. Jac. de Rhoer in 1762 vervaardigde, is nergens een spoor meer te vinden, zoodat ik evenmin kan constateeren, of het handschrift toen wellicht aan de Deventerboekerij toebehoorde. Dat het echter daarvan eenmaal eigendom is geweest, acht ik meer dan waarschijnlijk. Waarom? Vooreerst, omdat in 1597 de boeken en handschriften uit Heer-Florenshuis[1)] voor de Stedelijke Bibliotheek werden geannexeerd, maar verder ook, omdat nog in 1629 een onderzoek werd ingesteld naar uit Deventer-kloosters afkomstige boeken, om die in de Stadsliberie te plaatsen. Doch hoe gaat het, wanneer de contrôle op de Boekerij nu eens aan den Pedel en dan weder aan den tijdelijken Rector-Magnificus wordt opgedragen, of ook, wanneer er hoegenaamd geen contrôle is? Dan wordt er toege-

1) Voor de boekerij van Heer-Florenshuis te Deventer komt in aanmerking Rud. Dier de Muden, *Scriptum* (in Dumbar, *Analecta*, tom. I, Dav. 1719), p. 9; verg. Moll, *Kerkgeschiedenis van Nederland vóór de Hervorming*, dl. II, st. ii, Arnh. 1867, blz. 311.

ëigend of het uitgeleende wordt niet teruggebracht, en - op die manier blijft menig boek in particuliere handen. Zóó zal vermoedelijk Dr. Halbertsma bij den een of anderen particulier het "Handschrift uit Meester-Geertshuis" hebben gevonden en van dezen ten geschenke hebben gekregen of aangekocht."'

Hoe dan ook, Dr. Halbertsma, die misschien reeds vóór 1832 in het bezit van het handschrift is gekomen, heeft er een niet onbelangrijk gedeelte uit medegedeeld aan den Heer G.H.M. Delprat, destijds Predikant bij de Waalsche gemeente te Rotterdam. Deze liet dit gedeelte afdrukken als Bijlage IV (blz. 273-277) in de eerste uitgave zijner 'Verhandeling over de Broederschap van G. Groote' (Utrecht, 1830), en maakte er wederom gebruik van in de tweede uitgave van zijn werk (Arnhem, 1856) onder den naam van 'Handschrift H' (zie aldaar, blz. 347). Bovendien zijn, ter kenschetsing van de denkwijze en gemoedsstemming der Broeders des gemeenen levens, op de laatste bladzijden der beide edities van Delprat's 'Verhandeling' nog 17 korte fragmenten uit het handschrift gepubliceerd, eveneens door den eigenaar zelven verstrekt, en met opschriften, mede van zijne hand[1)].

Bij testament van 1 September 1867 is verreweg het grootste gedeelte van Halbertsma's kostbare boekerij, dus ook ons unicum, gelegateerd aan de Provinciale Bibliotheek van Friesland, toen nog gevestigd

1) Van Delprat's eerste uitgave zijner '*Verhandeling*' bestaat nog eene Duitsche bewerking door G. Mohnike, Consistorial- und Schulrath und Superintendent zu Stralsund, in 1840 te Leipzig verschenen onder den titel: *Die Brüderschaft des gemeinsamen Lebens. Mit Zusätzen und einem Anhange.* Zie aldaar, wat de mededeelingen over en uit ons handschrift betreft, S. 137-139, en 162-165.

in het Paleis van Justitie in het Ruiterskwartier te Leeuwarden, en op de 15 Juli 1869 gehouden vergadering der Staten van die provincie heeft men met algemeene stemmen besloten ‘het legaat van wijlen Dr. J.H. Halbertsma voor de Provincie Friesland te aanvaarden, en daarop de Koninklijke goedkeuring aan te vragen’. Later, toen de Bibliotheek werd verplaatst naar het Kanselarijgebouw aan de Tweebaksmarkt, werd ook het handschrift daarheen overgebracht: en hier blijft het voortaan gedeponeerd.

Het handschrift, zoowel in de meergemelde geschriften van Delprat[1)] en Gerretsen[2)] als in den ‘Systematischen Catalogus’ ter aangehaalder plaatse reeds eenigermate beschreven, is een tamelijk dik boekdeeltje in antieken, stevigen, doch beschadigden band van donkerbruine kleur. Deze band met eenig sierwerk aan den buitenkant is weleer voorzien geweest van twee koperen sloten, maar die niet meer aanwezig zijn.

Het boekje dagteekent uit het laatst der 15de eeuw, is met eene goed-leesbare, duidelijke letter op deugdelijk papier geschreven in de Nederlandsche taal (oostelijk dialect), en bevat 252 door eene latere hand met potlood onnauwkeurig gepagineerde folio's[3)] (504 bladzijden). Op iedere beschreven bladzijde[4)], breed 10.5 en hoog 14 c.M., komen 20 regels voor; slechts enkele bladzijden tellen 18, 19 of 21 regels.

1) ‘*Verhandeling*’, 1ste uitg., blz. 273; 2de uitg., blz. 347 (*Ausg.* Mohnike, S. 137 f.).
2) *Florentius Radewijns*, Nijm. 1891, blz. 45.
3) Op fol. 97 volgt fol. 78, enz.; fol. 218 komt dubbel voor; fol. 57 wordt gevolgd door 2 folio's, met 48 en 49 genummerd; daarna is van fol. 60-97 alles weder in orde.
4) De folio's 89. en 152 (in werkelijkheid de folio's 109 en 172) zijn recto en verso onbeschreven.

Fraai ziet het werkje er niet uit. Over het uitwendige, den gehavenden band, heb ik zooeven gesproken. Met betrekking tot het inwendige valt het volgende op te merken: dat het manuscript de kennelijke sporen draagt van dikwijls in handen te zijn geweest, terwijl het in den loop der eeuwen hier en daar veel van de vochtigheid schijnt geleden te hebben. Daarenboven heeft een klein knagend insect menig blad, hoewel gelukkig in geringe mate, beschadigd, maar toch zóó, dat sommige letters òf geheel vernietigd òf bepaald onleesbaar zijn geworden.

Het handschrift beschrijvende, mag ik niet nalaten een overzicht te geven van zijnen inhoud; zoo doe ik dan hier afdrukken de titels der verschillende opgenomen stukken, maar volgens de pagineering, die zij behooren te hebben:

fol. 1r-108v:	Dit sijn goede punten vergadert vytten colacien ons Eersamen paters here Claus van Euskerken[1].
fol. 109:	Onbeschreven[2].
fol. 110^{r}-122$_{v}$:	Dit is genamen vyten leuen onses weerdigen vaders meyster gerijt die grote.
fol. 123^{r}-141^{v}:	Dese punten sijn genamen vyten leuen onses weerdigen vaders meyster here florens.
fol. 142^{r}-156^{v}:	Van den leuen ende wanderinge des eersamen vaders here iohan brinkerinck.
fol. 157^{r}-171^{v}:	Hier beghynt een luttel van den duechden des Eersamen vaders here Rolof van Muden onse vader.
fol. 172:	Onbeschreven.
fol. 173^{r}-204^{v}:	Van den leuen ende wanderinge des eersamen vaders here Peter van amsterdam.
fol. 205^{r}-207^{v}:	Van den eerweerdigen pater here melijs.
fol. 207^{v}-214^{v}:	Van heer Lubbert bosch.
fol. 214^{v}-218^{v}:	Van den weerdigen man here gerijt van sutphen.

1) Volgens blz. 359 van Delprat's 2de uitgave zijner '*Verhandeling*' gest. in 1520.
2) Tusschen fol. 108 en 109 zijn twee, waarschijnlijk eveneens onbeschreven folio's, uitgescheurd.

fol. 218_v-221^v:	Van here henrick bruun een seer deuoet man.
fol. 221_v-223^r:	Van here iacob van vianen.
fol. 223^r-233^r:	Van iohannes kessel.
fol. 233^r-246^r:	Dit sijn sommige punten van deses heiligen mans oefninge.
fol. 246^r-252^v:	van bruder Arnoldus van schoenhouen.

Al deze opschriften zijn met robrik geschreven.

Door smalle strookjes perkament, die even buiten de folio's uitsteken, is aangeduid, waar een nieuw onderdeel begint; zulke strookjes ontbreken fol. 1, 207, 218, 221, 233 en 246. Voorin in den codex en achteraan bevinden zich enkele schut- of aanvullingsbladen: onmiddellijk na fol. 252 zijn twee bladen perkament gebonden van een Latijnsch rechtsgeleerd handschrift uit de 14^{de} eeuw (A^o. dni m^o. ccc^o. xiv^o). Het ‘Suster greete sheren’ aan den voet van fol. 252^v is blijkbaar de onderteekening door de afschrijfster van het manuscript.

Nog vermeld ik, dat aan de binnenzijde van den band met een ouwel een blaadje papier is vastgehecht, waarop met potlood de volgende aanteekening:

> Annee 1460
> Cette meme année, le magistrat fonda la maison de Nazareth dans l'isle de St. Gery, pour y. enseigner les humanités, et l'on fit venir pour Professeurs des Chanoines Reguliers de l' institut du venerable Gerard Groot, de Deventer dans l' Overijssel.
> Abregé de l'histoire de Bruxelles, par l' Abbé Mann.
> Bruxelles 1785.

Over de in ons handschrift opgenomen biographieën behoef ik niet in bijzonderheden te treden, omdat zij straks na dit ‘Inleidend woord’ in haar geheel worden uitgegeven en het dan voldoende zal blijken, welke waarde zij bezitten.

Uit de inhoudsopgave is ons duidelijk geworden, dat zij fol. 110^{r}-252^{v} van den codex voorkomen. Het zijn alle eerder karakterschetsen dan eigenlijk gezegde, volledig uitgewerkte levensbeschrijvingen, voor een groot deel ‘goede punten’ aangaande sommige hoofdpersonen uit den Deventer-kring en aangaande hunne werkzaamheid in den eersten tijd der Broederschap. Gerrit de Groote, Florens Radewijns, Johan Brinckerinck, Rudolf Dier van Muiden, Peter van Amsterdam, Melis van Buren, Lubbert Bosch, Gerard Zerbolt van Zutphen, Hendrik Bruin, Johan van Vianen, Johan Kessel en Arnold van Schoonhoven, - ziedaar degenen, die, de een veel breedvoeriger dan de ander en allen meer naar hun inwendig dan naar hun uitwendig leven, biographisch worden behandeld.

Wie deze ‘Levens’ heeft opgesteld, is niet bekend; de naam van den auteur wordt nergens genoemd. Ongetwijfeld is hij uit den boezem der Broederschap zelve voortgekomen: hierop toch wijst de schoone schildering, door hem fol. 130^{v}-132^{r} gegeven van het religieuse leven der devoten te Deventer, dat hij van zeer nabij moet gekend hebben. Misschien mogen wij nog eene schrede verder gaan en aannemen, dat de schrijver heeft behoord tot de leerlingen, althans tot de geestverwanten van Florens Radewijns: zóó alleen laat zich verklaren niet enkel de bijzondere voorliefde, waarmede hij in zijne tweede levensschets diens

beeld teekent, maar ook de onbegrensde eerbied, dien hij hem doorloopend toedraagt.

Opmerking verdient, dat de biographieën, ofschoon zelfstandig bewerkt, blijkens tal van overeenkomstige plaatsen nauwe verwantschap vertoonen met het 'Liber de vitis discipvlorum domini Florentii' van Thomas a Kempis (in zijne 'Opera omnia'). Ook kan niet worden ontkend, dat het fol. 142^{r}-156^{v} voorkomende 'Leuen ende wanderinge des eersamen vaders here iohan brinkerinck' klaarblijkelijk onder den invloed staat van de meer uitvoerige, hoogst merkwaardige 'Vita Ven. Ioannis Brinckerinck', zooals die gevonden wordt fol. 27^{r}-42^{r} van het uit Heer-Florenshuis te Deventer afkomstige M.S. n^{o}. 8849-8859 der 'Bibliothèque royale' te Brussel[1].

Den beoefenaars der wetenschap, inzonderheid hun, die de Broederschap des gemeenen levens en de Kloostervereeniging van Windesheim tot een voorwerp van studie maken, meen ik eenen dienst te bewijzen, wanneer ik de 'Biographieën van ons handschrift n^{o}. 686' in het licht geef. Gaarne bied ik ze aan de Redactie van dit 'Archief' ter plaatsing aan, in het vertrouwen, dat haar inhoud zal bijdragen tot de vermeerdering van onze kennis, en leiden moge tot voortgezette geschiedkundige onderzoekingen in zake het godsdienstig-zedelijk leven der devotie hier te lande gedurende de 14de en 15de eeuw.

Ten slotte nog dit:

Ik heb gemeend de 'Biographieën' te moeten publi-

1) Deze 'Vita' is onlangs door mij toegelicht en uitgegeven in het *Ned. Archief voor Kerkgesch.*, Nieuwe Serie, dl. I, afl. 3, 's-Gravenh. 1901, blz. 314-354.

ceeren met inachtneming van de ‘Bepalingen over de uitgave van handschriften’, zooals die indertijd zijn vastgesteld en aanbevolen door het Bestuur van het Historisch Genootschap te Utrecht.

Wat in originali met robrik geschreven is, heb ik gespatieerd laten drukken. De woorden, in het handschrift in margine geplaatst, staan in de uitgave tusschen sterretjes.

D.A. BRINKERINK.

BOVENKARSPEL, October 1901.

I. Gerrit de Groote.

(fol. 110^{r})$^{+}$ Dit is genamen uyten leven onses weerdigen vaders meyster Gerijt die Grote.

$^{+}$110^{r}

Meyster Gerijt die Grote was gebaeren van seer rijken eerbaeren walgebaernen olders na der werlt. Ende wal mit rechte was sijn name Gerijt geheiten, ende dat was uyter voersienicheit Godes. Want Gerijt bedudet begerende groet te werden, dat wal in hem vervullet waert na sijnre bekieringe, want hij doe alsoe rechte vlitich was groet te werden in duechden: die werlt toe versmaen ende Christum na te volgen in armoeden ende in verworpenheit, ende voert ander menschen toe trecken ende toe wijsen in den wech der salicheit, overmits sijne zuete predicasie ende leer.

Doe hij noch seer jonck was, waert hij van sinen olders toe Paerijs gesant ter schoelen. Ende hij nam alsoe toe in wijsheiden (fol. 110^{v})$^{+}$ ende in consten, dat hij meyster waert in den consten, doe hij mer XVIIJ jaer oelt en was. Hij was seer vlijtich in dat studium, mer niet soe seer om salicheit sijnre zielen als om enen groten name te crigen. Ende want hij een jongelinck was van seer scharpen verstande, soe nam hij alsoe seer toe, dattet scheen, dat hem niement gelijc en was in consten, ende sunderlinge in sommygen consten.

$^{+}$110$^{v.}$

Op een tijt stont dese meyster ende ansach een spyl om tijtcortinge. Dit marcte een devoet persoen, ende

sprack tot hem: ‘Wat staestu hier ende geveste di tot deser ydelheit?’ recht of hij seggen wolde: Du salste noch alsoedanich werden, dat di alduske dinge niet smaken en sullen; ende lichte hij becande dat in den geeste. Mer dese vermaninge en verstoent die meys- (fol. 111r)+ ter niet noch ten genck hem niet ter herten, mer hij was vlitich in der ydelheit ende dede vastevoert als hij gewonne was. +111r.

Als dese meyster dan vaste opgeclummen was die grade der consten ende nu groet geworden was in eren ende in groeter hoecheit der werlt, soe volgede hij vaste sijnre genoechten ende sijnre lust, ende gebruucte sine wijsheit al tot hoecheit der werliker eren, want die achte[1] tot salicheit sijnre zielen en hadde noch niet vele steedes in hem. Als hij dan aldus ene wijle gewandert hadde in hoecheit der ydelheit ende vele beneficien vercregen hadde, soe was daer een devoet Cartuser[2] - dese was pater in dat Cartuser cloester bij Arnhem, geheiten Monichuysen -; dese guede man kande meyster Gerijt wal, want hij hadde mit (fol. 111v)+ hem in dat studium geleegen. Ende hij hadde hoeren seggen, hoe dat onse lieve Here enen clusener vertoent +111v. hadde, dat meyster Gerijt noch bekiert solde werden tot enen saligen oetmoedigen state. Hieruyt waert hij hape crigende, ende dachte mit alre vliticheit, hoe dat hi bij hem mochte comen ende seggen hem wat guedes. Ten leest en voechdet onse lieve Here, dat hij bij hem quam, doet bequame tijt was. Als sij dan toe samen quemen, weeren sij seer vrendelic tot malkanderen, ende seeten ende spreken

1) aandacht, opmerkzaamheid.
2) Hendrik van Calcar. Zie over hem Acquoy, *Het klooster te Windesheim en zijn invloed*, dl. I, Utr. 1875, blz. 23v.

toe samen. Ende dese guede man pynde sijn nette uyt te strecken om desen groten vysch te vangen, als hij dede; want die gracie Godes was hem bi. Ende onder ander woerde began hij mit hem te spreken van onsekerheit deses levens, van der pynen der hellen, van den ordel ende van (fol. 112[r])[+] der blijschap des ewigen levens. Aldus mengede hij zuete dinge mit bytteren dingen, opdat sij hem te bet in solden gaen. [+]112[r.] Ende hi dede daertoe alle sinen vlijt, opdattet hem yo smaken solde; want hij kande wal sinen hogen wijsen syn, ende hij hapte, dat sine bekieringe gheen cleyn profyt doen en solde in der heiliger kerken, alst oec geschiede. Want al die geestlicheit, die hier te lande is wal omtrijnt hondert mylen veer, daer is meyster Gerijt die irste orspronc of geweest. Ende na sijnre doet waert enen devoeten Regulier vertoent, dat hij hadde een gulden cruce in sijnre hant, ommedat hij die irste was, die hier tlande een stervende leven began te predicken. Als sij dan aldus te samen hoer clacie[1] hadden, soe waert meyster Gerijts herte geruert van den Heiligen Gheest, ende (fol. 112[v])[+] hij waert altemael ontsteken mit groter conpuncien[2], alsoe dat hij rechtevoert crech een geheel ofkier van der werlt ende van allen sunden. Als die guede pater [+]112[v.] dat marcte, soe verblijde hi hem seer in onsen lieven Heren, dat sijn saet, dat hij geworpen hadde, in soe guede eerde gevallen was; want hij hapte, het solde vele vruchten doen, alset oec dede.

1) clacie = colacie, collacie.
2) con- of compuncie = gewetenswroeging, berouw. Er staat hier duidelijk: ‘conpuncien’.

Cort hierna lechde hij of alle behagelheit[1] der clederen, ende hij gaf over in die hande des pawes alle sijne grote beneficien - dat weeren pravenden -[2]. Dit verdroet sommigen van sinen vrenden, ende sechden hem: hij solde die pravenden hoeren kynderen gegeven hebben. Daer antwoerde hi op: 'Dat my niet nutte en is, solde ic u dat geven?' Hierna gaf hij oec sijn ander guet in die eer Godes, ende in dat Cartuser cloester bij Arnhem gaf hij een (fol. 113^{r})$^{+}$ guet arve. Ende want hij nu enen bereiden wille hadde tot allen duechden, soe was hij vlitich den gueden wille te werke te $^{+}$113$^{r.}$
setten. Ende mit rade sijnre gueder vrende, die hem in Gode mynden, soe toech hij toe Monichuysen, daer hij mit groter blijschap seer vrendelic waert ontfangen. Ende hem waert daer ene celle gedaen, daer hij ingenck mit blijschap sijns herten, ende sechde mit sante Peter: 'Het is ons guet hier te wesen'[3]. Ende hij, die gecleedet plach te wesen mit seer sachten ende coestliken cleederen, dede nu an een haren cleet, dat seer scharp was op sijn bloete licham; dit cleet was soe grof ende ongenadelike hart, dattet bina selven stont, als ment op die eerde satte. Hier bavenop was hij gecleedet mit sonderlingen oetmoedigen cleederen, (fol. 113^{v})$^{+}$ want hij pynde sijn fondement sunderlinge te leggen op die oetmoedicheit ende op verworpenheit. $^{+}$113$^{v.}$
In deser cellen oeffende hij hem in vasten in waken[4], ende mit stedigen suchten ende bidden pynde hij hem dat ansichte Godes

1) opschik, praal.
2) praebenden.
3) Zie o.a. Matth. XVII: 4.
4) Verg. het z.g. 'Handschr. D' - zie hierover Acquoy, *a.w.*, dl. II, blz. 186, n. 1 -, fol. 89^{v}: 'Ende sie volgeden... in vasten in waken hent sie tot horen yaren quemen.'

voer te comen ende te versuenen den strengen Richter, soedat hij wal spreken mochte mitten prophete: 'O Heer, siet an mijnen arbeit ende mijne vernederinge, ende vergevet my al mijne sunden'[1]! O wonderlike verwandelinge der rechterhant Godes: die toe voeren begerde groet ende rijc ende geëert toe wesen, die begert nu van al sijnen herten die werlt toe vlien ende arm ende ongeacht te wesen! Hij was een guet cellebruder in bewaeringe sijns herten ende sijnre tongen.

Ene vrage[2]: 'Lieve meyster, hebdi nu oec enige becummeringe van der werlt of van enigen uytwendigen dingen, want ghi nu in enicheiden sijt ende verscheiden van den menschen ende van der (fol. 114^{r})$^{+}$ werlt?' Die antwoerde hierop[3]: 'Al bijn ic gescheiden van der werlt, nochtan en bijn ic niet sonder strijt; want dat vleisch $^{+}$114$^{r.}$ smeeket, die werlt toecht, ende die duvel becaert, ende onse Here en waert niet becaert dan doe hij in enicheit geenc.'

Hoe volcomelic hij sine gebreke pynde te verwinnen ende die roesticheit sijnre sunden of te schueren ende den acker sijns herten te bouwen ende die duechden daerin te seyen, dierwijl dat hij in deser cellen was, en weer niet lichtlic te seggen. Sine hoverdie pynde hij te verwinnen mit oetmoedicheit, sine cueriosheit[4] mit sympelheit, sine tracheit mit stedigen waken ende beden ende mit knyebuginge, sine gulsicheit mit oncoestelre[5] spysen - ende die nam hij spaerlic -,

1) Ps. XXV (XXIV): 18.
2) De woorden 'Ene vrage' zijn met robrik onderstreept.
3) De woorden 'Die antwoerde hier op' zijn met robrik onderstreept.
4) weelde.
5) oncoestel = goedkoop, armoedig.

sine begerlicheit totter ydelheit verwan hij mit devocien ende mitter zueticheit, die hij hadde in Gode ende in allen duechden. Als dese vrome ridder Christi aldus strijdende hadde (fol. 114^{v})$^{+}$ verwonnen hem selven, soe begerde hij te schulen ende ongeweten toe wesen; mer God, den hij becaent was, die haddet anders mit hem $^{+}$114$^{v.}$ geordiniert. Want meyster Gerijt was als ene barnende[1] keerse, die men niet en solde setten onder een scheppel, mer op enen kandeler, opdat sij al die werlt over solde luchten.

Ende want hier te lande doe groet gebrec was der gueder predickars, die alsoe leefden als sij leerden; daerom waert hem geraden, dat hij hem solde breken uytter enicheit ende pynen hem dat woert Godes toe predicken - want hi daer bequaem toe was beide in leven ende in leeringe -, opdat hij onsen Heren niet allene sine ziele, mer vele zielen solde winnen. Desen raet voelchde dese wijse meyster, ende trait uyt sijne cellen in den acker der werlt, (fol. 115^{r})$^{+}$ daer hij vele bouwes[2] vant. Ende hij als een trouwe ackerman pynde hem dat woert Godes overal te seyen, ende onse $^{+}$115$^{r.}$ Here gaf sinen woerden alsulke cracht, dat hij vele vruchten dede onder den gemenen volke. Dit grote guet was die duvel benydende, ende wrachte alsoe doer sommyge menschen, dat sijs hem pynden, dat men meyster Gerijt verbieden solde te predicken ynt apenbaer, want hij gene relye[3] en hadde. Ende

1) barnen = branden.
2) bouw = het inzamelen van den oogst, de oogst zelf.
3) relye = relygie, evenals reliose (fol. 129$_{r}$) = religiose. Voor de beteekenissen van ‘religie’ in het Mnl. raadplege men W.R.E.H. Opzoomer, *Het klooster van Diepenveen*, 2de stuk, 's Gravenh. 1887, blz. 30, n. 3. Hier duidt ‘relye’ aan: kloosterorde.

alremeest wederstonden hem die borgers toe Kampen.

Op ene tijt sechde hij: ‘Kampen, Kampen, Christus sal noch dine mueren besitten!’ Dat sechde hij prophentierende van den geestliken cloesteren, die daer bynnen ende buten der stadt gesticht solden werden, want doe ter tijt en was hier te lande nargent een guet cloester noch vergaderinge anders dan die Kartusers[1]. (fol. 115^{v})$^{+}$ Die Reguliers-cloesteren ende die nonnen -, ende voert al die ander cloesteren ende vergaderingen die sijn al uyt meyster Gerijt gespraten orsprongelic, ende voert uyt sinen discipelen, als meyster here Florens ende here Iohan Brinckerinc ende noch veel anderen. $^{+}115_{v}$.

Dat gemene voelck was in dien tijden alsoe grof ende beestlic, dat hem verdroet dat woert Godes toe hoeren, ende sij en woelden van den gemenen priesters niet meer hoeren dan dat heilige ewangeli na den text. In soe groter blijntheit wanderden doe die menschen, het was hem ongewonlic toe cloester te gaen. Hadde meyster Gerijt argent een jonferken conen crigen, hij soldet gerne op sinen schulderen gedragen hebben. In sijn huys, dat hij totter ere Godes gegeven hadde, moeste hij oelde vrouwen nemen, omdat hij gene jonferen (fol. 116^{r})$^{+}$ en conde gecrigen. Mer hij plach te seggen: ‘Als ic hierbaven come, soe wil ic die bloemkens hier nedersenden:’ daer meende hij die jonferkens mede, die Gode solden dienen in enen oetmoedigen kuyschen leven. Ende dat hij mechtich is bij Gode, dat bewijset veelheit der bloemkens, die sijnt sijnre doet geweest hebben ende noch $^{+}116_{r}$.

1) Voor het gunstig oordeel over de Karthuisers verwijs ik naar Vornken, *Epistola de prima institutione monasterii in Windesem* (Bijlage I achter Acquoy, *a.w.*, dl. III, Utr. 1880), cap. IV, met de ter bedoelder plaatse aangehaalde noot.

sijn, die onse lieve Here overmides dat gebet ende die verdienste hoers weerdigen vaders meyster Gerijts altoes benedien ende bewaeren moet ende brengen sij bij hem in dat hemelsche paradijs.

Als dan meyster Gerijt dat woert Godes precte als voerscreven is, soe was hij daer alsoe vuerich ende begerich in, dattet hem nummermeer zwaer en scheen te wesen. Ende vake plach hij te trecken in Hollant toe Amsterdam (fol. 116^{v})$^{+}$ ende oec in vele anderen steeden om dat woert Godes daer te precken. Ende als hij precken wolde, $^{+}116_{v}$.
soe plach hij ene van sinen discipelen[1] toe senden, die een breefken screef, daer in stont: 'Op dien dach ende op die tijt ende op die steede wil meyster Gerijt die Grote predicken.' Als dat volck dat vernam, soe quemen sij bij groten hopen tot sijn sermoen, want hij leerde die rechte duechden; ende daeromme soe hoerden alle guetwillige herten seer gerne. Mer die duvel mit sijnre pertye[2] die was daer seer tegen. Der weeren oec sommige monicke van der Predickaren-orde, die in dier tijt al vergleeden was: dese weeren meyster Gefijt alte seer contrari. Want sij mercten, dat hij precte dat sij doen solden; ende omdat sij seegen, (fol. 117^{r})$^{+}$ dat sijn leven in der waerheit guet was ende want sijn leven ende sine leer hoer leven bestrafte, $^{+}117_{r}$.
daeromme soe benyden sij hem. Dese ende die van Kampen maectent alsoe, dat meyster Gerijt ynt apenbaer niet en moeste[3] predicken. Hierin weeren die guetwillige herten bedroeft, ende sanden enen bade toe Romen, die hem daer orlof

1) 'Iohannes Brinckerinek, vel alius', volgens Rud. Dier de Muden, *Scriptum* (in Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719), p. 5.
2) Zoowel 'pertye' als 'partye' komen in het Mnl. voor.
3) mocht.

verweerf, dat hij mit des pawes orlof vrylic dat woert Godes solde predicken, want sijn grote name ende sijn guede geruchte ende die scharpheit sijns verstandes was ynt hoef van Romen wal becaent. Mer eer dese bade wederquam, soe waert meyster Gerijt ondervangen[1] mitter doet.

In der tijt dat hem verbaden was ynt apenbaer te predicken, en was hij niet in traecheit der leedicheit; mer al heymelic pynde hij hem dat woert (fol. 117^{v})$^{+}$ Godes te seyen[2], ende sonderlinge lechde hij hem an die jonge clercsken - dat weren $^{+}$117$^{v.}$
reyne onbevlecte vate ende niet bestaven van sorge der werlt -: daerin dede hij alte vele gueder vruchten. Ende sine discipelen na hem lechden hem al an die jonge clercke ende an die jonge jonferen, daer sij grote vrucht in deden, ende oec noch alle dage doen.

Meyster Gerijt plach hierin soe vlitich te wesen, dat hij vake armen clercken wat dede te scriven, opdat sij soe sake cregen hem toe te spreken ende hij hem dan wat guedes mochte leeren ende trecken sij daermede totter mynnen Godes ende tot mynne der rechter duechden. Hij plach oec ondertijden sommyge gaste te bidden niet soe seer om lichamlike voedinge als omdat hij soe mochte (fol. 118^{r})$^{+}$ sake crigen hem mede te deylen dat voetsel der zielen. Want hij hadde een bequaem steedeken bij $^{+}$118$^{r.}$
sijn tafel, daer hij buecke lechde, uyt welken hij sinen gasten wat guedes plach te leesen, opdat die edele spyse der zielen vervollede dat gebrek der dertenre[3] spysen ende drancks des lichams.

1) overvallen.
2) H.S.: seynē.
3) derten = wuft, lichtzinnig.

Dese weerdige vader was seer sober ende graue spyse nemende. Ende vake plach hij over maeltijt sine clacie te maken van dien dingen, die na deser tijt gheschien sullen, als van der blijschap des hemelschen vaderlants, van den pynen der hellen, van den ordel ende van der uren des doets, alsoe dat hij dicwijle ende die mit hem ten eten seeten alsoe vermaket worden mitter gracien des Heiligen Geests uytten woerde Godes, dat sij niet veel en achten op die uytwen- (fol. 118v)+ dige spyse, soedat in hem vervollet waert, dat onse lieve Here secht ynt heilige ewangelio: +118v. 'Die mensche en levet niet allene bij den brode, mer bij elken woerde, datter giet uytten monde Godes'[1].

Sine getijde plach hij mit soe groter vuericheit toe leesen, dat hij hem daertegen verblijde. Op ene tijt vrachde hij Iohannes Brynckerinck, of hij oec wal verstonde wat hij leese, als sij hoer getijde toe samen leesen. Doe sechde Iohannes oetmoedelic weder: 'Hoe solde ict verstaen, alst my niement en leert?' Doe sechde meyster Gerijt: 'My invloyen alsoe vele verborgenre synne uytten psalmen, die mij inwert trecken, alsoe dat ic gene zwaerheit en voele in den leesen, mer ic heb der grote genoechte in'[2]. Hieruyt mach men marken, mit hoe groter andacht (fol. 119r)+ des herten dese weerdige man sine getijde laes, daer hij soe grote zueticheit uyt toech. +119r.

Hij was seer vlitich, hoe dat hij sinen discipelen mochte inprenten die rechte duechden ende een stervende leven. Ende seer vuerich weeren sij onderlinge malkanderen toe vermanen ende mynlic toe bestraffen

1) Matth. IV: 4.

2) Bibl. roy. M.S. no. 8849-'59, fol. 27v seq. (*Ned. Arch. voor Kerkgesch.*, N.S., dl. I, afl. 3, 's-Gravenh. 1901, blz. 325).

van hoeren gebreken. Ende opdat hier yo gene versumenisse in en viele, soe hadde dese guede meyster mit sinen discipelen voergenamen, dat sij alle dage na der complete malkanderen solden vermanen van dien gebreken, die sij in dien dage van malkanderen gemarket hadden. In deser vermaninge hadde hij ingeset, dat niement Duysch[1] en solde spreken. Doe geveelt eens, dat hij hem selven vergaet ende sprack Duysch[1]. Doe worden sine discipele een weynich lachende, mer uyt rever- (fol. 119^{v})$^{+}$
encien en dorstens sijs hem niet toe kennen geven. Dit marcte die oetmoedighe $^{+}$119$^{v.}$
meyster, ende gaf hem oetmoedelic schuldich voer hem allen, recht of hij gheweest hadde ene van hem.

Aldus mynlic ende gesellic plach hij te wesen mit sinen discipelen, mer sij en leyden noch gheen gemeen leven toe samen. Want dat en dorste meyster Gerijt niet bestaen, omdat hij soe vele wederstaens hadde; mer hij stercte sine discipelen daer seer toe, ende sechde: wert dat sijs bestaen dorsten, hij wolde hem gerne een guet hoeft wesen. Ende soe begonden sijt allensken, ende na sijnre doet soe waert die eerweerdige meyster here Floren(s) die overste, ende doe weren sij daer allentelen wat toe gecomen. Ende onse lieve Here gaf hem gracie-licht[2], overmides dat gebet ende die verdienste (fol. 120^{r})$^{+}$ hoers saligen meysters, soedat sij doe voertan sonder becroen der werliker menschen leefden ynt gemeen na die manier $^{+}$120$^{r.}$

1) Er stond oorspronkelijk ‘dwes’; met kleinere letters is er door dezelfde hand, blijkbaar als eene verduidelijking ‘duysch’ boven geschreven. Duysch = Hollandsch, Nederlandsch; verg. het Eng. ‘Dutch’.

1) Er stond oorspronkelijk ‘dwes’; met kleinere letters is er door dezelfde hand, blijkbaar als eene verduidelijking ‘duysch’ boven geschreven. Duysch = Hollandsch, Nederlandsch; verg. het Eng. ‘Dutch’.

2) Verg. in Handschr. D, fol. 11^{r} de uitdrukking: ‘dat ouerulodige licht der godliker gracien’.

der apostelen ende der irster heiliger kerken. Ende vele devoeter werliker menschen sloegen hem an dese bruders van Here-Florenshuys, soedat sij daer oec gene cleyne vrucht in en deden; ende die lude gemeenlic hadden dese guede bruders in groter weerdicheit, soeals sij oec noch huyden opten dach doen.

Meyster Gerijt, die salige leere, plach te precken versmanisse der werlt ende een stervende leven; ende na den exempel ons Heren soe dede hij selven mitten werken, dat hij den anderen leerde. Alsoe versmadelic ende verworpelic plach dese grote wijse meyster gecleet te gaen, dat die hem niet gekant en hadde ende Go- (fol. 120^{v})$^{+}$ de niet gemynt en hadde en soldes nouwe geweerdiget hebben te gruten, als hij $^{+}$120$^{v.}$ hem gemoet[1] hadde.

Op een tijt waert hem gevracht, waerom dat hij soe verworpelic gecledet genge, want hijt doch wal bet hadde. Doe antwoerde hij: ‘Dit en doe ic niet, omdat ics niet bet en hebbe, mer omdat ic my selven verwinnen wil.’

Hij droech ene oelde versletten mutse. Dit jamerde enen, die sijn guede vreryt was, dat die grote meyster mit soe snoden mutse genck, ende hij wolde hem ene nye daervoer geven. Mer hij en wolder niet nemen, ende sechde: ‘Wolde ghi my nu mijn armode ontnemen?’

O wonderlike verwandelinge der rechterhant Godes: diegene, die mit coestelen[2] cleederen seer curioeslic[3] plach te gaen, die eert nu mit sinen verworpennen clee- (fol. 121^{r})$^{+}$ deren die heilige armoede ende die

$^{+}$121$^{r.}$

1) ontmoet.
2) coestel = kostbaar.
3) weelderig.

snode doecker Christi! Alsoe geheelen ofkier hadde dese salige vader van allen sunden, na dien dat hij bekiert was, dat hij plach te seggen: al mochte hij al die werlt daermede wynnen, hij en wolde niet mit een doetsunde slapen gaen, al wiste hij oec te voeren, dat hij gesont op solde staen ende bychten ende doen penitencie.

Op ene tijt sach hij enen sijn boeck curioeslic[1] handelen[2]. Doe sechde hij hem: 'Dat boeck en hoert uwe niet toe, mer ghi hoert den boecke toe.' Ic hadde liever gheen boeck te hebben dan mijn gemoede daer soe mede te becummeren.

Hem waert eens gevraget, waerom dat hij soe rechte behuet weer voer vrouwenpersonen. Doe antwoerde hij: 'Alte grote behuetheit die en kan niet hinderen; ende, konde ic, ic wol- (fol. 121^{v})$^{+}$ de oec mijn oren stoppen, opdat ic hoer stemme niet en hoerde.' Siet, aldus anxtvoldelic wanderde dese wijse man, opdat hij die blome der kuyscheit geheel ende onbevlect mochte bewaeren. $^{+}$121^{v}.

O hoe vol duechden was dese lieve vader! Hij was blijde van ansichte, rustich van herten, suete in sprake, cloeck in rade, onderscheiden in den ordel, strenge tegen die gebreke, vuerich totten duechden, altoes pynde hij wat nuttes tot stichticheit toe handen toe trecken. Sympelheit mynde hij ende oetmoedicheit volchde hij, hemelsche dinge dachte hij, inwendige dinge doergenck hij, stedelike gaf hij hem tot beedinge ende tot leesinge der Heiliger Scrift, seer vake des dages ende oec des nachtes soe (fol. 122^{r})$^{+}$ plach hij hem onsen lieven Heren op te offeren, altoes was hij God $^{+}$122^{r}.

1) zonderling, op een vreemde manier.
2) in de hand nemen, behandelen.

voer ogen hebbende. Veer was van sinen monde lachen ende buurten[1] ende alle lichtverdicheit, noch vele verre was van hem die vlecke der achtersprake[2] ofte woerde van werliken rumoer. Sober van eten ende graue spyse nemende, oetmoedich in den habijt, ende seer oetmoedich van herten, soedat hij van rechter oetmoedicheit gheen prester en wolde werden.

Aldus verciert mit vele duechden, waert hij begaeft van Gode mitter pestelencie. Ende op sante Bernardus[3] dach[4] heeft hij sijn leven salichlic geeyndet, den hij mit sunderlinger devocien plach te mynnen. Ende hij waert begraven in onser liever Vrouwen kerke an die sijt des choers, daer nu stiet dat (fol. 122^{v})$^{+}$ heilige sacrament, ynt jaer ons Heren m ccc ende lxxxiiij, ende^{+} in den jaer sijns levens xliiij. $^{+}$122$^{v.}$

Doe onser Vrouwen kerke gehoeget waert, doe waert sijn gebiente opgegraven. $^{+}$1384. Ende here Gadert ten Thoern[5] - doe pater van Here-Florenshuys - dede sijn gebiente bi here Florens gebiente leggen in een loeden vat, ende dede sij toe samen setten in sante Pauwels vickerie in die grote kerke. Toe Wyndesem hebben sij oec wat van den gebienten deser saliger vaders.

(Wordt vervolgd.)

1) schertsen.
2) achterklap, laster.
3) Het woord ‘Bernardus’ is met robrik onderstreept.
4) 20 Augustus.
5) Godfried Toorn van Meurs is van 1410 tot 1450 (Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719, p. 114) rector van Heer-Florenshuis geweest. Zie bijzonderheden over hem o.a. in de Hoofdstukken IV en V van Delprat's 2de uitgave zijner *Verhandeling over de Broederschap van G. Groote*, Arnh. 1856.

Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring.
(Vervolg van dl. XXVII, Utr. 1901, blz. 423.)
II. Florens Radewijns.

(fol. 123r).+ Dese punten sijn genamen uyten leven onses weerdigen vaders meyster here Florens.

+123r.

Meyster heer Florens was geboren van Gorinchem[1)], ene stadt, gelegen ynt Sticht van Vyttricht onder herschappie des edelen jonckers ofte heren van Arcken[2)], van gueden eerbaeren luden na der werlt. Hij waert van sinen olders al vroe totter schoelen gesat, ende hij nam vlitelic toe in der leeringe, want hij was seer bequame van synne. Ende hij was seer gemynnet van sijnen vrenden om sijnre mynliker gesellicker eerbaerheit wille.

Doe dat geruchte van meyster Gerijt die Grote tot sinen oren quam, crech hij alte grote begerte sine woerde te hoeren. Ende uytter ordinancien Godes soe quam (fol. 123v)+ hij eens sine woerde te hoeren, uyt

+123v.

1) Verg. Bibl. roy. M.S. no. 8849-'59, fol. 27v (*Ned. Arch. voor Kerkgesch.*, N.S. dl. I, afl. 3, s-Gravenh. 1901, blz. 324): domnus Florencius de Roorichem (*l.* Goorichem). Zie verder over 's mans geboorteplaats Gerretsen, *Florentius Radewijns*, Nijm. 1891, blz. 48.

2) H.S.: arckē.

welken hij noch meer ontsteken waert tot noch meerre begerten, als onse Here secht ynt heilige ewangelie: ‘Die my etet den sal noch hongeren, ende die my drinket[1] den sal noch dorsten.’[2]

Aldus ontsteken mit vuericher mynnen, soe opsatte meyster Florens, dat hij mit meyster Gerijt wolde spreken van salicheit sijnre zielen, alsoe vroe als hij daer bequame tijt toe crigen conde. Als hij dan tot meyster Gerijt quam, ontfenck hij hem seer mynlic, ende sij spreken toe samen van salicheit der zielen. Ende als meyster Gerijt marcte den gueden gront ende die guetwillicheit meyster Florens, soe verblijde hij hem seer in den Heiligen Geest. Ende hij hadde grote mynne tot meyster Florens, ende tot salicheit sijnre zielen was hij hem (fol. 124^{r})$^{+}$ seer treckende.

Meyster Florens was al wat in die werlt (doet) bestaen te wortelen[3]: hij was vrolic ende mynlic, toesprekelic ende gesellic, soedat hem alman[4] lief ende wert hadde. Mer hij pynde hem allentelen[5] of te breken van der werlt, ende hij sechde ondertijden uyt vuericheit des geestes tot sinen werliken vrenden: $^{+}124_{r}$.

1) H.S.: drinken.
2) Toespeling op Joh. VI: 35. De woorden zelve zijn ontleend aan Eccl. Jes. Sir. XXIV: 29: ‘Qui edunt me, adhuc esurient: et qui bibunt me, adhuc sitient.’ De Ned. tekst (Hoofdst. XXIV: 24) heeft: ‘Die mij eten, zullen niet hongeren: en die mij drinken, zullen niet dorsten.’
3) Waarschijnlijk moet zóó gelezen worden; ‘doen bestaen’ heeft in het Mnl. o.a. de beteekenis van ‘er toe brengen’ (verg. *Rein*. - uitg. W.J.A. Jonckbloet, Gron. 1856 - reg. 553: ‘Die u.... desen berch lanc over te lopene dede bestaen.’). De zin is: ‘M. Florens was alles wat in de wereld er toe brengt om wortel te schieten, om vasten voet te krijgen.’
4) iedereen.
5) langzamerhand.

‘Ic hape, dat ic noch in enen sympelen state sterven sal,’ alst oec geschiede uytten walbehagen Godes. Want cort hierna dede hij altemael uyt den oelden mensche ende kierde hem totten rechten wech der duechden. Ende hij gaf hem alinck[1] onder meyster Gerijt ende anheenck hem mit sunderlinger mynnen ende onderdanicheit. Ende meyster Gerijt mynde hem weder mit sonderlinger lieften om sijnre duechden wille. Ende uyt rade meyster Gerijts soe waert hij (fol. 124^{v})$^{+}$ prester gemaect, dat hij nochtan niement lichtlic en riet, omdat sij zwaerlic te vynden sijn, die des staets $^{+}124^{v.}$ weerdich sijn. Ende hij plach na te seggen: ‘Ic hebt enen geraden, die ic meene dattes weerdich is.’ Als dan meyster Florens prester geworden was, soe beleyde hij sinen staet weerdelic, ende hij hadde toe Deuenter ene vyckerie, soedat hij toe choer plach te gaen. Ende in den choer stont hij soe reverenselic ende sanck, dattet selden of nummermeer gemarket en waert, dat hij een oge opsloech, soedat sine eersame zeeden ene dissepline was alder ander, die mit hem in den choer stonden. Ende alst gevel, dat hij in den choer quam ende daer dan ye- (fol. 125^{r})$^{+}$ ment wat toe handen toech, dat niet rechtuyt en was, die waert begaen, ende sij plegen malkanderen $^{+}125^{r.}$ toe wencken ende sechden: ‘Sus, sus, here Florens kumt!’ Aldus was sijn heilige leven ene vermaninge hoere gebreke, mer hij en plach hem niet vele te seggen mitten monde. Hij en plach gene sloetschen[2] te dragen als die ander presters,

1) geheel en al.
2) Met ‘sloetsche’ of ‘scloetsche’ - zie drie regels verder - zal wel bedoeld zijn het meer gewone ‘slodse’, volgens Kil. de beteekenis hebbende van ‘crepida, sandalium’.

mer daervoer hadde hij twie corte buetschoen[1]; daer genck hij oetmoedelike mede, ende dat weren sine scloetschen.

Dese weerdige man was alsoe goddienstich overal in sinen zeeden: als hij over die strate genck, soe genck hij soe ingekiert, dat hij niet en merkede, wie dat hem grute. Die lude hadden hem lief ende bewesen hem weerdicheit opter straten; ende doe hijt (fol. 125^{v})$^{+}$ mercte, dat hem die lude soe duechentlic ende toespreclic worden, doe plach hijt te vermyden, dat hij soe vake niet opter straten en genc: alsoe seer $^{+}$125$^{v.}$ was hij die eer vliende. Ende als hem yement breve sande, daer prys of weerdicheit in stont tot hemwerts, soe sechde hij: wisten sij anders niet te scriven, ist anders niet, dat mosten[2] sij wal gelaten hebben. Ende dan en wolde hij hem van oetmoedicheit niet wederscriven, opdat hij hem gene sake en geve, dat sij hem echter[3] bet loven of prysen solden.

Sonderlinge oetmoedich ende verworpen was hij van habijt, want hij mynde die inwendige cierheit, ende sine begerte was al opwert tot dat hogeste guet; daerom en achte hij niet op die uytwendige cierheit (fol. 126^{r})$^{+}$ der cleder. Op ene tijt solde hij een cleet laten maken; doe vrachde hem die scroder[4], hoe hijt wolde gemaket $^{+}$126$^{r.}$ hebben. Doe antwoerde hij: ‘Snydet daer vier stucken van ende nayt sij toe samen, opdat ic daer lichtlic in ende uyt mach comen.’ Doe sechde die scroder: ‘Wanne[5], lieve here Florens, hoe solde

1) bote, botenschoen = pero, calceus rusticus e crudo corio(Kil.).
2) mochten.
3) later, naderhand.
4) kleermaker.
5) wat nu, hoe nu?

dat laten?'[1] Doe antwoerde hij weder: 'Wat licht daeran, hoe dat ic late?'[2]

Hij stont eens in die kerke ende sach enen clarck bij hem staen, die schone wijde mouwen hadde an sinen tabbert; dese besach hij vake ende was daer seer onleedich mede. Dit myshagede desen gueden man, ende hij uytrecte sine arme ende sechde: 'Siet, dese mouwen en becummeren mijn gemoede niet als u die uwe, want sij sijn enge ende niet curioes.' Uut desen schamde (fol. 126^{v})$^{+}$ hem die clarck ende waert in hem selven seer confuus. $^{+}$126$^{v.}$

Ende want dese lieve vader dus oetmoedelic ende sympelic wanderde, soe was daer een persoen, die dachte: hij wolde hem sine vyckerie ontnemen mit loesheit. Want hij meende: here Florens en solde hem selven niet vele connen weeren, ende daer en solde niement wesen, die voer hem spreke. Op desen hape sprack hij here Florens an van der vyckerie. Doe antwoerde hij hem oetmoedelick ende sechde: 'Hebdi daer beter recht toe dan ic, soe hoelt sij in den name ons Heren.' Als dit die ander guede manne hoerden, die daerbij stonden, verwonderden sij hem toe male seer, dat die guede vader here Florens dat soe suetlic heensatte; ende sij worden seer neeren- (fol. 127^{r})$^{+}$ stich ende en wolden gheenssyns lijden, dat hij alsoe solde beroeft werden. Ende sij deden den persoen alsoe yn[3], dat hij mit groter confuusien van daer genck. $^{+}$127r.

Hij was oec sunderlinge verciert mitter duecht der barmherticheit ende der guedertierenheit ende der

1) er uit zien.
2) Verg. fol. 210^{v}: 'wat licht daer an hoe dattet latet.'
3) En zij brachten den persoon zóó in het nauw.

onderscheidenheit[1], soedat niement ongetroest van hem en genck. Het geveel op ene tijt, dat een persoen tot hem quam, die melaetsch was; dese begerde mit hem te spreken. Ende die guede vader voechde hem daer seer mynlic ende guetlic toe. Ende als sij hoer woerde te samen geeyndet hadden, soe genc die melaetsche walgetroest van hem. Ende al verwonderende sijnre wijsheit ende sijnre duechden, die hij in here Florens gemarket hadde, sechde hij tot sinen geselle: 'Salich is die stadt, (fol. 127^{v})$^{+}$ die alsulken man in hoer heeft.' $^{+}$127$^{v.}$

Doe die weerdige vader meyster Gerijt die Grote sterven solde, doe was hij sorchvoldich, dat dat oetmoedige cleyne kudde[2] Ihesu Christi yo enen gueden hierde weder solden hebben. Ende uytter ordinancien Godes soe satte hij hem here Florens, des hem allen wal genoechde. Als dese weerdige man here Florens dit of(f)ycium ontfangen hadde, soe was hij vlitich mit alre goddiensticheit die bruders te regieren. Ende seer plach hij sij te herden totten duechden, ende sonderlinge tot oetmoediger gehoersemheit ende tot sympelheit ende tot onderlinger mynnen. Oec plach hij den jongen clercskens vake te leeren, hoe dat sij hoere passien solden uytraden[3] ende verwinnen. Op ene tijt sechde hij hem:

'"Een ygelic solde alle (fol. 128^{r})$^{+}$ dage opsetten, dat hij sijn leven vuerichlike beteren wolde ende enen $^{+}$128$^{r.}$

1) oordeel des onderscheids, verstand.
2) 'kudde' is in het Mnl. zoowel vrouw. als onz.; zie over het geslacht van dit woord: Van Helten, *Middeln. Spraakk.* Gron. 1887, blz. 332.
3) uitroeien.

nyen strijt annemen tegen sine becoringen ende gebreken ende die hem meest moylic weeren sterkeliker die te verwinnen ende hem gewelt te doen om Christus wil; want dat rijke der hemele lijt gewelt, ende die geweldigen grijpen dat. Het is oec nutte ondertijden te hebben enen bescheidenen mensche, die in den wege Godes bevonden is ende dien sine passien ende bangicheiden te apenbaeren ende niet te staen op sijns selves syn, mer liever enen anderen te geloven ende oetmoedelic eens anders raet te ontfangen ende te volgen ende yo sinen oversten gerne te volgen; want dat is ene grote verlichtenisse enen, die nyes bekiert is, ende een guet teyken des geestliken voert- (fol. 128^{v})$^{+}$ gancks. Die dan aldus opsettet altoes Gode te dienen ende al sijn leven neernstelic te beteren ende hem van allen sunden willen te hueden, die verdient daer meer mede - ende het is Gode ontfencliker - dan of hij hondert armen voedede ende soedanigen opseet niet en hadde; want die meeste gave, die een mensche Gode offeren mach, dat is een guet ende volcomen wille altos[1] Gode te dienen in alle die tijt dat hij levet. Soedanigen mensche die en mach niet quelke sterven, alsoe lange als hij in soedanen opset staet. Ende ist dat hij stervet, hij sal in den staet der salicheit wesen ende sal barmherticheit bij Gode vercrigen, want hij een guet opsat gehadt heeft, ende die guede wille sal hem gerekent werden tot sine verdiens- (fol. 129^{r})$^{+}$ te voer volbracht werck, als die heilige pophete Davidt betuycht, seggende: "Heer, als mit enen schilde dijns gueden willen hebstu ons gecroent."[2] $^{+}$128$^{v.}$ $^{+}$129$^{r.}$

1) Zoo staat er.
2) Ps. V: 13.

Dese woerde ende desergelic, die die weerdige vader was den jongen herten inprentende, ontfengen sij mit alre weerdicheit. Ende als sij toe huys quemen, soe weeren sij vlitich hoeren gesellen dit voert te leeren; ya, vele vlitiger weeren sij die leer here Florens ende sijnre bruders ende oec hoer guede vermaninge onderlinge te vercallen ende melkanderen daartoe te harden dan die werlike menschen hoer vlijt doen om vele tijtlix guets te vergaderen of hoer werlike fabelen toe vercallen.

Onder desen schoelres waert soe grote dissepline gehoelden, oftet reliose[1] cloesterlude hadden geweest, ende dat overmides (fol. 129^{v})$^{+}$ die goddienstige insettinge here Florens ende sijnre devoeter bruders. $^{+}$129$^{v.}$

Op ene tijt sat ene van desen schoelres in die schoele ende screef; doe gevelt, dat daer twie ander kynder toe samen worstelden ende treeden desen gueden kynde in sine scrijft ende schoerden hem sijn boeck. Hiervan en waert hij niet gestuert; mer oetmoedelic op sine knyen vallende, baet hij hem verghifnisse, omdat hij hem in den wege geseeten hadde. Het geveel eens, dat ene van hem sach sinen geselle eten een stucsken cruyts sonder noet; doe sechde hij: ‘Ic hadde vele liever, dat dat cruyt in den slijck leege dan dat ic alsoe mijnre gulsicheit solde volgen.’

Op een ander tijt seeten koere twie bij malkanderen in die schole, ende ene vans hem, opsien- (fol. 130^{r})$^{+}$ de uyten vynster, sechde[2]: ‘Het snijt.’ Doe berijspede[3] hem die ander ende sechde: ‘Dat is een $^{+}$130$^{r.}$

1) Zie fol. 115^{r}, en de noot aldaar bij het woord ‘relye’.
2) H.S.: sechde hij.
3) H.S.: berijsppede.

ydel woert' Alsoe goddienstigen zwijgen waert onder desen schoelres gehoelden, dat als die kynder orlof hadden ende sij alte samen ynne weeren, men daer niet eens menschen stemme en hoerde. Mer sij seeten ende studierden of screven, ende weeren vlitich in der leeringe.

Here Florens, die weerdige vader, mit alle sinen bruders en weeren niet allene vlitich hem inwert te kieren mer sij ,weeren oec trouwe in hoer hantwerck. Ende here Florens want hij niet wal en konde scriven, soe plach hij te lynien ende te pomsen[1)], daer hij den bruders seer behulplic mede was.

Seelden was hij leedich. Op ene tijt was hij onleedich in die kocken, daer hij den gemeenen bruders in diende. (fol. 130^{v})$^{+}$ Doe quam daer ene van sinen nabueren; ende als hij hem onleedich vant in die kocken, soe sechde hij: 'Lieve here Florens, $^{+}$130$^{v.}$ en kan dit werck anders niement doen? Het weer vele behoerliker, dat ghi u tot gebede geven ende lieten dit enen anderen doen.' Doe antwoerde hij alte mynlike mit enen vroliken ansichte: 'Indien dat ic alden bruders in desen werke diene, soe bidden sij alte samen voer my; ende hoer ghebeet is Gode vele genamer ende helpet my beet dan of ic allene bede.'

Al dat dese weerdige vader here Florens mit al sinen bruders arbeyde ende leet om dat rijke der hemele, dat was hem al suete ende licht. Die gename ende Gode gemynde vergaderinge der bruders des eerweerdigen vaders here Florens, vergadert (fol. 131^{r})$^{+}$ totten love Godes, bloyde mit groten duechden ende was geciert mit werken hoger verdiensten. Daer waert $^{+}$131$^{r.}$

1) Thom. a Kempis, *Vita Florentii*, cap. XIV, § 1.

die oetmoedicheit, alre duechden voergancster, versoecht ende geoeffent van den meesten totten minnesten, makende van enen eerschen huyse een paradijs ende oversettende sterflike menschen in hemelschen margariten[1], als levende steene, die in den tempel Godes solden glorificiert werden. Daer bloyde die gehoersemheit, die moder der duechden ende een licht der bescheidenheit, onder soe grote discipline, dattet die alremeeste wijsheit scheen te wesen sonder marren gehoersem te wesen, ende ontsichlic quaet scheent verbij te gaen of niet te doen des oelden raet of dat minneste woert. Daer brande (fol. 131^{v})$^{+}$ alsoe die mynne tot Gode ende totten naesten bynnen ende buten, dat die harde herten der sunderen, wanneer sij hoerden die heilige woerde der bruders, vloyende worden tot tranen; ende die daer coelt quemen worden ontsteken mitten brande hoere woerden ende gengen met blijschappen van dan, opsettende hem voertan voer die sunden willen te weeren. Daer blenckede dat wapen des geestliken ridderschaps tegen alle gebreke, ende die olden mitten jongen leerden daer sterkelic te strijden tegen den duvel ende hoer eygen vleisch ende die bedriechnisse der werlt. Daer wederquam der older vader memorye ende die vuerige wanderinge der monnicke van Egipten ten leven, die halfdoet lach in der eerden, ende die staet (fol. 132^{r})$^{+}$ der cleriken ende der priesteren is daer weder opgestaen totter regulen der overster volcomenheit na der irster manieren der heiliger kerken. $^{+}$131v. $^{+}$132r.

Daer waert gehoert die devote tohardinge of vermaninge der geestliker oefninge, ende onder die dage-

1) margarite = parel.

lixsche pensinge waert daer die overheilige ende drovige passie onses Gesontmakers Ihesu Christi stedelike mit groter begerten wederhaelt ende ederkaut[1], uyt welker neernstiger gedachtenisse salicheit der zielen plecht te vloyen, die die doetlike beten des serpentes gesont mach maken ende den passionierden moet versachten ende den tragen moet van den eerschen dingen verheeffen totten hemelschen dingen, overmides volginge des Gecruysten.

(fol. 132^{v})$^{+}$ Als die weerdige vader here Florens marcte, dat die bruders aldus voertgengen in duechden, soe verblijde hij hem seer in den Heiligen Geest, ende $^{+}$132$^{v.}$ mit desen woerden plach hij sij te leeren:

‘Een igelic guet mensche sal hem sunderlinge daertoe pynen, dat hij in alle sinen werken, bewegingen ende seeden hem gelike der gemeente: hetsij in leesen, dat hij niet lansemer noch geringer[2] en leese, ofte hetsij in eten, dat hij niet sunderlinge en sitte noch lansemer noch geringer en ete dan die anderen; ende alsoe voert in allen anderen dingen.’

Vake sechde hij tot sinen discipulen:

‘“Hoe wal is u ende hoe seekerlic stae ghi, dat ghi aldus moget leven onder gehoersemheit! Die ynicheit wort verlaren uyt alte grote haesticheit ofte drijfticheit in den arbeit; daerom (fol. 133^{r})$^{+}$ solde een mensche nouwe toesien, dat hi alle dinge dede mit ynicheit ende niet uyt gewonten. $^{+}$133$^{r.}$

1) ederkauwen = overdenken, bepeinzen.
2) geringe = spoedig, schielijk, vlug.

Een mensche solde sine meninge apenbaeren mit corten slichten[1] woerden ende en solde niet vele woerde teffensche spreken; mer vake solde hij ophoelden, ende sien oftet oec nutte gespraken weer ende oftet oec deegenen diende, diet hoerde. Alsoe vake als een mensche spreket mitten luden, soe sal hij hem pynen, dat hij hem inprente oetmoedicheit.

Onder den arbeit soe mach een mensche denken van der sake des arbeits, ende vake suchten ende bidden, ende sunderlinge hem selven te oefnen tot goddiensticheit in stediger gehoechnisse Godes; ende hoe hij dat bet duet, hoe sijn werck Gode ontfancliker is, ende soe veel te trouweliker duet hij (fol. 133^{v})$^{+}$ sijn werck.

Een mensche solde hem billix veroetmoedigen onder alle bekierde menschen, $^{+}$133$^{v.}$ hoe cortlic sij oec bekiert weeren. Want wat mach een mensche weten, hoe grote gracie hem dan God gevet als hij in sijn herte comet, of hoe groten casteel hij daer tymmert, of hoe vake dat hij mit hem werscapet, ofte hoedanich hij sij in den gelove, hape ende mynne, al schijnt hij van buten ontbonden te wesen! Wi sullen onsen naesten anmerken, niet dat hij suverlic of rijc is of diergelijc, mer als die verloest ende besprenget is mitten blode Christi, want onse Here sijn alrecoestelixte bloet niet uytgestort en heeft voer dat snode licham, mer sunderlinge voer die edele ziele.

Gheen dinck en maket den menschen alsoe vreedsem als dat, dat hij niet[2] en doe uyt hem (fol. 134^{r})$^{+}$ selven, mer dat hij alle dinck doe mit rade ende guetduncken gueder menschen. $^{+}$134$^{r.}$

1) slicht = eenvoudig.
2) niet = niets.

Een mensche sal oetmoedelike clagen sine schult, niet ynt gemeen seggende: “Ic bijn hoverdich of gulsich of diergelyc.” Mer bijsunderlinge sal hij seggen, waerin of in wat manieren dat hij hoverdich is. Ende dit sal hij doen in alsulker meninge, opdat ander lude weten sollen hoedanich dat hij is, opdat sij voer hem bidden ende hem niet guet en achten. Ende voelde een mensche in deser belijnge[1] ydelheit als dat hij daermede den anderen begerde toe behagen, soe segge hij: “Sie, dit doe ic daeromme, opdat ic u behagen moge ende oetmoedich gerekent werde,” ende die hoverdie sal oflaten.

Alsoe vele alstu mogeste, (fol. 134^{v})$^{+}$ oefene di in gueden gedachten, opdat du overmides der gracien Godes dij ene gewonte makes guede dinge te dencken, $^{+}$134$^{v.}$
soealstu nu bereit biste te dencken ydele ende onnutte dinge. Want soeals die mynne mitter mynnen verwonnen wort, soe wort die gewonte verwonnen mitter gewonten. Ist sake dattu gevoelste beweginge der hoverdien, der ydelre glorien of ander passien, die daer comen uyt der verdorvenre natueren ende uyt becoringe des duvels, ist dattu daerby wakeste ende verwerpste die toe hants, soe en schaden sij di niet, hoe quaet dat sij oec sijn. Mer ist sake dattu denckende daerynne merreste, soe isset quaet; ist sake dat du mit genoechten daerynne merreste, soe ist noch quader.

In der byecht segge dine schuit bijsunderlinge: “Aldus (fol. 135^{r})$^{+}$ heb ic gedaen of dat heb ik gedaen,” want alsoe schameste dij meer. Ende merke wal, waerynne $^{+}$135$^{r.}$
dine schuit staet, ende dat bedude mit slichten

1) bekentenis, belijdenis. Gewone schrijfwijze: beliinge.

woerden, seggende dine sunden mit scheemten ende mit droefheit ende mit enen sterken opsette die sunden te laten.

Pyne dijn herte of te kieren van den creatueren ende pyne seer vake mit groter macht dat op te richten tot Gode, denckende, dat hij dij ende alle dine gedachten ende werke bekent, ende den allene salstu pynen te behagen ende te ontsien. Des avents solde een mensche hem selven inwendelike, hertelike ende oetmoedelike ordelen voer den Heren, opdat hij alsoe ontvlien moge den thorne ende dat ordel Godes.

Soe wat een mensche duet, hoe guet dattet oec is, voelt hij hem daervan niet oetmoediger, hij sal wetten, dat hi niets niet gewonnen en hevet. Gheen suycte (fol. 135^{v})$^{+}$ en is soe zwaer, daer die waere gehoerseme mensche niet gesont van en wort: waerachtige ghehoersemheit maket enen waeren oetmoedigen mensche. $^{+}$135$^{v.}$

Dese dinge maken een reyne herte, alse: diepe andenkinge des doets, vake cortelike ende andachtelike te beden, lesinge of overdenkinge der Heiliger Scriften, niet om wat willen te wetten of om ander onnutte saken. Wanneer yement berispet wort, soe sal hij hem seer hoeden, dat hij niet weder en berispe dengenen, die hem berispet, of oec dengenen, omme welkes wille hij berispet wort. Mer weet hij wat dat weerdich is der berispinge, daer sal hij mede wachten heent[1)] op een ander tijt, die daer bequame toe is, opdat die ander of hij selven niet ontsteken en werde mit toernicheit of mit (fol. 136^{r})$^{+}$ enigen anderen passien. Een guet mensche sal hem seer hoeden voer vele sprekens. Ende al is die hoede overal noet, nochtan $^{+}$136r.

1) tot.

is sij alremeest noet bij den werliken luden; want seelden spreket een mensche, ten rouwet hem namaels.

Du en salste eens anders gebreck niet vertellen, ten sij sake dattet vorderen mach dengenen, dien du dat seggeste, of den anderen, daer du dat van seggeste. Beschuldige enen anderen mit medeliden als mit dinen sieken bruder.

Doe dijn werck na der rechter conciencien of reden: tegen die rechte reden en wil niet volgen die dweelende conciencie. Dan is die conciencie guet ende dine reden recht, wanneer du niet en doeste dan na der Heiliger Scrift ende du sij verstaeste, alse die heiligen sij bedudet hebben; ende niet en geloefste dinen eygenen hoefde in allen werken, in welken wi anxt heb- (fol. 136^{v})$^{+}$ ben Gode te vertoernen. Enter die reden gaet voer die genoechte, of[1)] die genoechte gaet voer die reden. Ist dat die genoechte gaet voer die reden, soe doe wi dat werck uyter genoechten mit quader consciencien ende selden uyter reden, al ist sake dat sij daerbij coemt; mer ist sake dat die reden voer die genoechte gaet, soe wort dat werck vakeste gedaen uytter reden ende mit goeder consciencien. $^{+}$136$^{v.}$

Het weer enen geestlaken mensche nutte, dat hij, sijn tijtlike uytwendige onlede dede in een seker tijt, daertoe geschicket of gepasset, ende hij weder genge tot die geestlike oefninge, alse vergeten dat hij yet gedaen hadde. Ic meyne, dat die bewegingen ende gedachten, die invallen in onsen herten, niet en sijn in onser macht; mer nochtan soe hoert ons toe wat guedes in onsen herten te planten, leesende, bee- (fol. 137^{r})$^{+}$ dende, edercauwende, totdat die ander beweginge

$^{+}$137$_{r.}$

1) Enter.... of = Of.... of.

van desen verwonnen nedervalle(n) ende overmides der gracien Godes oflaten. Vlie ongelike personen, waer du mogeste, tensij dat di daertoe dwinge grote noetsake. Gheenssyns en salstu sonderlinge geselschap hebben mit enigen ongeliken personen.

Dan soe hevet die passie des thoernes of der ydelre glorien of der gulsicheit heerschappie in di, wanneer du van buten werkeste na der selver passien in woerden of in werken of in teykenen. Ist sake dattu beschuldicht werdest van eniger sunde, tehants slae mede toe ende vestige dat, ende nederdrucke di in die selve sunde; ende alsoe werdestu twiegeslagen.

Niet heymelics en hoeldee in dijnre consciencien, dattu niet en apenbaers. Die cranken en sullen niet ordelen die werke der oversten, (fol. 137^{v})$^{+}$ want sij vake bedragen werden. En wil niet beniden, dat een ander heiliger is dan du of dat hij meer voertgaet of dat hij meerre geruchte hevet of dat men guet van hem secht ende niet van di. $^{+}$137$^{v.}$

Sie of marcke in al dinen werken, waeromme du dat doeste of wat di daertoe beweget. Altoes vlie die werke, daer eer anhanget of daer du ydele glorie van crigen mogeste, ist sake dat sie een ander soe wal doen mach als ghi.

Mynne ende verhoge dat werck, dat op een ander steede ende overmides enen anderen mensche walgedaen mach werden, meer dan of du dat selven gedaen haddeste. Mynne alle bekierde menschen allijke[1)] seer in Gode, alsoe wal die veer sijn alse die bij di sijn, die du geleert of ingeset hebste.

Wanneer du een oetmoedich ende snode werck

1) gelijkelijk.

doeste in tegenwoerdicheit der menschen, dan en wil niet lachen; want ist (fol. 138r)+ dattu lacheste, so verhoverdichste dij, recht of dat werck di niet toe en hoerde. En +138r. wil mitten jongen niet smekelic of vleischelic spreken; mer alst noet is, soe spreke mit hem nutlic ende rijplic.

En onderwinde di van genen dingen[1], daer eer of ydel lof anhanget; mer angae sekerlic dat werck Godes, daer du gheen gemack van en haepste, mer smelicheit[2] ende verwitinge. Leer verstaen dat salve dattu biddeste: alsoe sullen uytgedreven werden ydele gedachten."'

Mit aldusdaniger zueter leer plach die weerdige vader sine discipulen toe leeren ende in den rechten weech der duechden te wijsen. Als sij onderlinge toe samen colazie hadden in hoers paters camer, soe plegen die weerdige manne neder te sitten op die eerde, alsoftet kynder hadden geweest. Ende dan weeren sij soe rechte (fol. 138v)+ mynlic ondereen ende toehardende die ene den anderen tot een stervende leven. +138v. Och, die die devote callinge hadde moghen hoeren ende hoer eerbaer zeden gemarket, hem solde geducht hebben, dat hij ny alsulke menschen gesien en had: soe devoet ende vuerich weeren sij in der mynnen Godes.

Des margens als sij hoer getijde geleesen hadden, pleghen sij die kerke te vanden[3], ende onder die mysse offerden sij die irste vrucht hoers mondes Gode

1) Bemoei u met geen dingen.
2) smaad.
3) bezoeken.

ende die inwendige suchttinge hoers herten. Die pure hande ende die oghen hoers herten mit nedergeslagenen lichame boerden sij op ten hemele, mit hoer gebedekens ende tranen God suekende hem te versuenen overmides die alreweerdichste offerhande des heiligen altaers. Ende die heilige gehoersemheit voer die hoechste regel hoeldende, pynden sij hem selven (fol. 139^{r})$^{+}$ mit al hoeren crachten te verwinnen ende hoer passien weder te staen, ende die berueringen hoers selves wille te breken, biddende $^{+}$139$^{r.}$ oec vuerichlike, dat sij eernstelike van hoeren gebreken ende versumenissen berispet worden.

Hierom was grote gracie ende waere devocie in hem, ende vele menschen stichtichden sij mit woerden ende mit exempele. Sij weeren levende onder die werlike menschen, mer van den werliken leven en hadden sij niet noch van werliken saken of dingen en schenen sij niet te achten. Want toe huys rustelic blivende, geven sij oren vlijt sorchvoldelic toe scriven die heilige buecke. Ende die heilige lexcen ende die devote pensingen stedeliken anstaende, plegen sij in der tijt des arbeits om solaes tot vuerigen corten gebedekens hoer toeloep te hebben.

Ende lijdsemlic verdragende die bespottinge werliker menschen, brachten (fol. 139^{v})$^{+}$ sij vele menschen tot versmanissen der werlt. Ende die te voeren sij versmaden ende meenden hoer leven te wesen sonder eere ende alse sotheit, achterna tot $^{+}$139$^{v.}$ Gode gekiert ende ondervindende die gracie hoerre ynicheit, hebben sij sie apelike belijt overmides dwange der consciencie waere knechten ende vrende Godes te wesen. Ende hieromme vele manne ende vrouwen, achterlatende werliken voerspoet, sijn bekiert totten Heren; ende

anhangende den raden des gemynden vaders here Florens, hebben sij gehoelden die gebode des Heren, ende hebben anden armen clarken mit Karsteliker devocien die werke der barmherticheit bewesen.

Deser groter ende heiliger vergaderinge irste insetter ende geestelike regierre is geweest die weerdige vader here Florens, een man, geciert mit deuchden, vervult mit godliker wijsheit ende verstant in die bekennisse (fol. 140^{r})$^{+}$ Christi. In den gesichte ende in hoeren was hij rechtverdich ende alre menschen ogen was hij ontfenclic, als een waer dienre Godes ende der heiliger kerken alredevoetste eere, wees alrezuetste name ende geruchte tot die overste lande opgecomen was $^{+}$140$^{r.}$

Dese heilige man, oetmoedelike navolgende mit sinen priesters ende darken die forme des heiligen apostoliken levens, éen herte ende éne ziele hebbende in Gode, weeren als lichten des hemels ynt middel der scharen, die dese veroelde[1)] werlt lichtende weeren. Ende als die guede vader here Florens marcte den voertganck sijnre brudere, soe verblijde hij hem seer in den Heren. Hem en gebrack oec niet die vaderlike rode; want van vele abstenencien waert hij geslagen in den licham, soedat sijn cranke licham niet en vermoechte te (fol. 140^{v})$^{+}$ volgen die vuericheit sijns geestes. En de als hij vaste in siecten ende in quellingen was, soe plach hij dicwijle van den devoten bruderen ende susteren oetmoedelic te begeren, dat sij voer hem bidden solden, dat hem onse lieve Here lijdsemheid wolde geven ende oec noch ene wijle spaeren, wert hem behagelic. Mer dat en begerde hij niet soe seer voer hem als om enen anderen te $^{+}$140$^{v.}$

1) veroelt = verouderd, oud geworden.

vorderen, want hij voer hem meer begerde ontbunden te wesen ende te wesen mit Christo. Ende als sine siecte vaste wies, soe waert sij ten leesten soe groet, dattet anders niet en scheen dan dat hij sterven moste, waerom die devote bruders ende susteren seer bedruct weeren. Doe geveelt op enen Paschenacht, dat hem dochte, dat hij bij hem sach staen twie engelen. Ende die ene had een zweert in sijn hant, ende scheen of hij hem daermede slaen (fol. 141^{r})$^{+}$ solde. Doe riep die ander engel: 'En slae niet, want dese en sal noch niet sterven.' Ende als hij ontwaecte, soe voelde $^{+}141^{r.}$ hij hem beet dan hij gedaen had, ende hi sechde totten bruder, die hem diende: 'Maket wy wat toe eten, want ic bijn daer beet an.'

Hierna levede hij noch ene guede wijle, mer al sijn leven was ene quellinge. Ende hi was alsoe rechte lijdsem ende handelic[1)] in sijnre siecten, soedat hem seer genoechlic was te dienen. Ten leesten alst den eynde sijns levens nacte, liet hij die bruders tot hem comen, ende mit soe groter oetmoedicheit belide hij sijn ontbliven ende badt verghiffenisse, dat hij sij allegader seer dede screien.

Doe men hem dat heilige sacrament brachte, doe sechde hij mit gevoelden handen ende mit vele tranen: 'Mijn Heer, mijn God, vergefdet my, dat ic u dicke alsoe onreverencelic gehandelt hebbe!' Hieruyt worden diegene seer bewecht, (fol. 141^{v})$^{+}$ die daerbij stonden, ende sunderlinge een canonick; die waert alte seer screiende, $^{+}141^{v.}$ ende sechde: 'Wat sal ic, arme sunder, seggen, die mijnen God soe dicke onweerdelic gehandelt heb, nu hem dese heilige man aldus oetmoedelic beschuldiget?'

1) geduldig, tevreden.

Hierna voer hij salichlic totten Heren op onser Vrouwen avent, doe hoer die engel die baetschap brachte[1]. Ende hij is begraven mit groter weerdicheit in sante Lebuinus karke voer dat altaer sijnre vickerien sante Pauwels ynt jaer ons Heren M CCCC.+

Doe men desen heiligen man te grave droech, soe was daer een guet eerbaer borgher, die sechde uyt devoecien ende reverencien, die hij tot hem hadde: 'Of sante Lebuinus[2] een heilige is, dat en weet ic niet' - mer hij gelovedes -; 'mer waerlike weet ic, dat dese man een heilich confessoer Godes is.' +1400.

1) 24 Maart.
2) Het woord 'lebuinus' is met robrik ondersteept.

III. Johan Brinckerinck.

(fol. 142^{r})$^{+}$ Van den leven ende wanderinge des eersamen vaders here Iohan Brinkerinck[1]. $^{+}$142$^{r.}$

Hij was gebaeren van Sutphen van riken cerbaeren olders na der werst. Ende wal mit rechte waert sijn name Iohannes geheiten, want hij solde werden een bewaerre der jonferen. Als hij soeveer gecomen was dat hij leeren conde, soe waert hij van sinen olders ter schoelen gesat, ende hij was seer vlitich ende bequame totter leeringe; want hij was seer abel ende verstandel van synne.

Doe hij noch seer jonck was, plach hi die vrouwen-personen te vlien, waer dat hi conde ende mochte. Op een tijt quemen hem sijn moder ende sijn suster toe gemoete: ende daer was ene gate, daer sij over moesten treden. Doe scheiden hem sijn moder ende sijn suster van malkan- (fol. 142^{v})$^{+}$ deren, ende wolden sien of hij iet[2] tusschen hem beiden daerover wolde treden. Mer hij genc an die muer ende daer traet hij $^{+}$142$^{v.}$ over, ende en wolde niet tusschen hem beiden heengaen. Siet, aldus sorchvoldich was dese guede jonge, opdat hij dat edele blomken der kuyscheit onbesmyt solde bewaeren; ende hij heeftet bewaert totten eynde sijns levens toe.

1) In de 'Inleiding' (zie boven, dl. XXVII, blz. 408) is reeds medegedeeld, dat dit 'Leven' nauw verwant is niet de meer uitvoerige 'Vita Ven. Ioannis Brinckerinck', voorkomende fol. 27^{r}-42^{r} van M.S. no. 8849-'59 der 'Bibl. roy.' te Brussel.

2) misschien, soms.

In sinre gebuerten waert oec in hem beteykent die heilige armoede ende een penitencelic[1] leven, dat hij namaels solde leiden. Want doe hij irst ter werlt quam, doe waert hij gewonden in enen zack, want sijn moder en hadde hoer op die tijt niet bereit tot sijnre tocoemst. Als dan dit guede kynt toe Sutphen niet meer en conde leeren, soe bestaden hem (fol. 143^{r})$^{+}$ sijn olders toe Deuenter, daer doe een guede schole was. Ende als hij daer gecomen was, gaf hij hem seer vlitelic totter leeringe. $^{+}$143$^{r.}$ Ende hij pynde sijn fondement te leggen in den anxt Godes, waeruyt sijn verstaat verlicht waert tot leeringe gewaeriger[2] wijsheit, soealster gescreven staet: 'Dat beghyn der wijsheit is die vrese Godes.'[3] Hem waert eens gevraget, of hij appele eten wolde. Doe sechde hij uytten anxt Godes: 'Ja, wert gene sunde.' Siet, van soe cleynen vlerken plach hij sine ziele te waeren, opdat sij niet besmyt en wolde.

Ende vake plach hij te denken, hoe dat hij sijn leven totter eren Godes beleiden mochte; want hier te lande weeren in dier tijt seer weynich cloesteren, (fol. 143^{v})$^{+}$ daer dissipline ende guede ordinancie gehoelden waert. Doe gaf hem onse lieve $^{+}$143$^{v.}$ Here in sijn herte, dat hij hem geven solde onder den eerweerdigen doctor meyster Gerijt die Grote, die doe nylinge[4] bekiert was[5], ende gaf hem altemael tot versmanisse der werlt ende sijns selves, ende pynde onsen lieven Heren te dienen in enen sympelen staet sijns levens

1) H.S.: penitenselic. De 's' is blijkbaar later bijgeschreven.
2) gewaerich = waarachtig, echt.
3) Ps. CXI(CX): 10.
4) kort te voren.
5) Volgens Acquoy, *a.w.*, dl. I, Utr. 1875, blz. 22, n. 5, is De Groote in 1374 bekeerd.

na wijse der heiliger apostelen. Meyster Gerijt die hadde ynt irste xij discipele, die onsen lieven Heren hoer reynicheid laveden ende alle vuerige manne woerden ende columpne der duechden, behalve ene; die viel weder of ende sterf quader doet. Onder desen xij was die eerweerdige jonge Iohannes Brinckerinck, ende hij was seer ghemynnet van sinen lieven vader meyster (fol. 144^{r})$^{+}$ Gerijt die Grote; want het was een seer bevel(l)ich[1] ende bequame jonge, rijp ende eersam van zeden ende seer devoet ende ingekiert tot onsen lieven Heren. $^{+}$144$^{r.}$

Uyt groter mynnen plach meyster Gerijt sijn hant op Iohannes hoeft te leggen ende te seggen: 'Iohannesken, wat sal noch van di werden?' Dit seechde meyster Gerijt; want hij anmarkede die grote dinge, die God noch doer hem werken solde. Want meyster Gerijt had alte grote mynne onsen lieven Heren vele zielen te wynnen; ende daer en spaerde hij hem selven niet in. Mer vake toech hij predicken om die lande, opdat hij den volke den wech der waerheit solde leeren. Ende hierom had hij vele benyders (fol. 144^{v})$^{+}$ ende vervolgers, dat eensdeels geruert is in meyster Gerijts leven voerscreven[2]. $^{+}$144$^{v.}$

Iohannes Brynckerinck die bleef bij sine(n) lieven vader meyster Gerijt tot in sijnre doet. Ende na sijnre doet doe gaf hij hem onder den eerweerdigen heiligen man meyster here Florens, den meyster Gerijt een overste gemaket had boven sine discipelen. Dese begonnen doe te samen te leven, na wijse der heiliger

1) Het woord 'bevelich' komt in het *Middeln. Woordenb.* van Prof. Verdam niet voor, wel 'bevallijc' of 'bevellic' = bevallig, welgevallig.
2) Zie boven, dl. XXVII, blz. 410-423.

apostelen hebbende alle dinck ynt gemeen. Iohannes Brynckerinck gaf hem seer totten deuchden, ende wonderlike trouwe was hij in den gemenen arbeit. Doe men dat grote huys tymmerde tot Here-Florenshuys, doe arbeide hij soe rechte vuerichlic, of hijt (fol. 145^{r})$^{+}$ alte samen allene doen wolde. Hij halp oec tymmeren dat cloester toe Wyndesem ende toe Mariendael[1)], ende daer plach hij te kaken[2)]. Ende hij was $^{+}$145$^{r.}$
alte vuerich ende begerich in allen dingen, die onsen lieven Heren angengen, ende sunderlinge daer hij onsen lieven Heren zielen mede mochte winnen: dat had hij ontfangen ende gesaken uytter borste sijns alreliefsten heiligen vaders meyster Gerijt, ende hij arbeide daerin totten eynde sijns levens toe.

Als Iohannes Brinckerinck aldus vuerichlic voertgenc ende wanderde in der waerheit na den rechten deuchden, soe ordinierde hem here Florens daertoe dat hi priester solde werden. Ende als hij niet lange priester en had geweest, doe sterf (fol. 145^{v})$^{+}$ die heilige eerweerdige vader here Iohan van den Gronde[3)], die vader was der susteren van Meyster-Gerijtshuys. Als dese guede vader in sinen lesten lach, soe $^{+}$145^{v}.
quemen die schepene tot hem, die over Meyster-Gerijtshuys geset weeren, ende begerden van hem, dat hij hem solde seggen, of hij iement wiste, die in sine stede diende: dien wolden sij den susteren wedercrigen, soeveer als hij ynt Sticht van Wtricht weer. Doe seechde hij: here Iohan Brynckerinck solde daer wal toe dienen,

1) Zie over het Windesheimsche klooster Mariëndaal of Mariënborn (bij Arnhem), Acquoy, *a.w.*, dl. III, Utr. 1880, blz. 22-24.
2) kaken = koken, evenals in den volgenden volzin ‘gesaken’ (van suken = zuigen) staat i.p.v. ‘gesoken’.
3) Gest. in 1392 (Thom. a Kemp., *Vita Iohannis Gronde*, § 5).

weer hij niet te jonck. Als dat die schepene hoerden, scheiden sij walgetroest van dan; ende na sine doet waert here Iohan Brynckerinck in sine stede geset, dat hem alte seer zwaer was, ende hij seechde: hij wolde, dat hem beide sine bene (fol. 146r)+ daervoer of weeren. Ende hij en was daer niet lichtlic toe te brengen, dat hij +146r. consentieren wolde. Mer het waert hem alsoe angelecht, dat hij dengenen, diet hem voerleechden, noch God te voeren an[1], diet doer den menschen wrachte, niet en mochte wederstaen. Ende dat hij van Gode daertoe vercaeren was, dat bewesen sine navolgende werke. Want hi was seer vlijtich in hoede sijns kuddes, ende als een guet hierde pynde hij sij te leiden in den rechten wech der duechden.

Ten was doe in die vergaderingen der susteren noch gene gewonte, dat sij énen pot hadden ende voert al dinck ynt gemeen. Dat began hij irst tot Meyster- (fol. 146v)+ Gerijtshuys ende doe voert in die ander vergaderingen, soedat sij nu al dinc hebben +146v. ynt gemeen. Onder die heilige susteren toe Meyster-Gerijtshuys was alsoe groten vuer des Heiligen Geestes ontsteken, dat al dat lant hieromtrijnt daer warm van waert, ende dat overmides der leer ende anwisinge hoers vaders here Iohan Brynckerínck; want hij had alte grote mynne onsen lieven Heren vele zielen te wynnen. Ende vake plach hi sommige van sinen vuerichsten susteren uyt te senden, ende oec ondertijden in weeren vreetden lande, daer men nye vergaderingen began, omdat sij hem daar ene guede anwisinge solden doen eens geesteliken stervenden levens. Ende (fol. 147r)

1) te voeren = bovenal. Het daarop volgende ‘an’ is onduidelijk.

+ die heilige susteren leeden[1)] daer vake alte grote armoede ende menich ongemack, dat hem al zuete was om die mynne, die sij hadden tot zalicheid der *zielen*. Sij +147r. plegen vake nacht ende dach te arbeiden ende hem selven in genen dingen te spaeren, opdat sij diegene, daer sij toe gecomen weeren, helpen mochten, dat sijt staende mochten hoelden. Ende alsoe vuerich als sij weeren in den arbeit van buten, niet mijn mer vele meer weeren sij vuerich in den geeste van bynnen. Want sij weeren seer vlijtich den anderen in te prenten, hoe sij hem solden geven tot een stervende leven: hem selven te versmaen ende te begeren ongeacht te wesen. Alsoe waer dat men iement van desen heiligen susteren conde crigen in die (fol. 147v)+ nye vergaderingen, daer placht altoes wal voert te gaen, beide tijtlic ende geestlic. Op +147v. een tijt waert here Iohan Brynckerinck gevraecht, hoe datt wesen mochte, dat die huyse altoes soe gueden voertganc hadden, daer hij iement van sinen susteren sande. Doe antwoerde hij: 'Wi en sueken ons selven niet; onse beste susteren sende wi uyt, ende daerom ghiedet soe wal voert.'

Als dese weerdige vader here Iohan Brynckerinck die susteren bynnen Deuenter geregiert had omtrijnt ix iaer, soe sande hem one lieve Heer in sijn herte, dat hij dat cloester te Diepenveen solde tymmeren; want hij had alte grote begerte onsen lieven Heren vele zielen te wynnen; ende (fol. 148r)+ der weeren doe soe vele guetwil(l)icher personen, dat hij sij in die vergaderingen bynnen Deuenter niet wal en conde +148r.

1) Dezelfde hand, die fol. 142v 'penitencelic' veranderd heeft in 'penitenscelic', heeft hier 'leedē' veranderd in 'leddē'.

gelaten. Want sijn heilige vader meyster Gerijt was nu hierbaven bij onsen lieven Heren gecomen, ende na sijnre beloften zande hij hier vele bloemkens neder[1]. Onder desen weeren oec personen van hoger ghebuerten, als die Vrouwe van Ruunen[2] ende die edele Vrouwen van Vreden[3], Trude van Beueren[4], Elzebe Hasenbroeck[5], ende vele anderen. Elzebe Hasenbroeck gaf hem een seer groet vollest[6] tot Diepenveen mede te tym(m)eren. Ende oeck vele ander gueder lude geven hem daer wat toe. Mer bavenal soe halp hem onse lieve Here, ende sine oetmoetige vuer- (fol. 148^{v})$^{+}$ (ige) susteren, die vroe en(de) late hoer broet pynden te winnen mit hoeren arbeyt. $^{+}$148$^{v.}$

Int jaer ons Heren M CCCC ende j doe began hij te^{+}

$^{+}$1401.

1) Zie boven, fol. 116$^{r.}$

2) Haar leven wordt volledig beschreven in het z.g. 'Handschrift D' - zie hierover Moll, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, dl. I, Voorrede, blz. VIIIv -, fol. 21^{r}-31^{v}, uitgeg. door W.R.E.H. Opzoomer in zijn '*Het Klooster van Diepenveen*, 1ste stuk, 's-Gravenh. 1886, bl. 35-50, en in M.S. no. 8849-8859 der 'Bibl. royale' te Brussel, fol. 185^{r}-192^{r}: *Vita et conuersacio venerabilis domne zwedere de Runen fundatricis domus domni florencij ex parte*. Populair-wetenschappelijk, en hoofdzakelijk uit eerstgenoemde bron - Handschr. D - geput, is de degelijke bijdrage *Zwedera van Rechteren*, *Vrouwe van Ruinen*, door Dr. J.S. van Veen (in den *Drentschen Volksalmanak*, jaarg. 1901, blz. 151-159).

3) Zie over haar: 'Handschr. D', fol. 31^{v}-45^{v}, uitgeg. door Opzoomer, *a.w.*, 2de stuk, 's-Gravenh. 1887, blz. 1-21, en M.S. no. 8849-'59 der 'Bibl. royale' te Brussel, fol. 226^{v}-232^{r}: *[De sorore Iutta de Ahuys]*.

4) Voor Truide van Beveren raadplege men, behalve 'Handschr. D', fol. 90^{v}-107^{r}: Dumbar, *Anal.*, tom. I, DaV. 1719, p. 18.

5) Zie over haar: 'Handschr. D', fol. 107^{r}-117^{v}, en het meergemelde Brusselsche M.S., fol. 232^{r}-234^{v}: *[De sorore Elizabeth Hasenbroeck.]*

6) Lübben, *Mittelniederd. Handwb.*, Norden und Leipz. 1888, geeft op 'vulleist, vullest' met de beteekenissen: Vervollständigung, Vollendung; Hülfe, Beistand.

tym(m)eren dat heilige Diepenveen op sante Marcellijn[1)] ende Peters[2)] dach, dat doe was des Vrydages na des heiligen Sacraments dach[2)]. Dat arve ten Diepenveen dat hoerde den susteren van Meyster-Geertshuys toe: dat hadden sij gecoeft om hoer beesten daerop te gaen[3)]. Het was ene seer bosschich ende waterige stede ende seer diepe, dat nu mit groten zwaeren arbeit der susteren ende ander gueder lude wal enen man hoge gehoeget is. Dat Diepenveen soeveer gecomen is, dat heeft onseggeliken arbeit gecoest, (fol. 149^{r})$^{+}$ ende daer is vake groet cummer geleden om die mynne Godes, dies wal weerdich is, ende noch vele meer. Want daer en was niets niet anders dan dat daer van Meyster-Gerijtshuys quam. Ende die guede susteren van Meyster-Gerijtshuys die hebben ten Diepenveen vake mennigen zwaeren arbeyt gedaen, die hem al licht waert om die mynne Godes ende om die mynne der zielen. Oeck hebben sij daer vake gebreck om geleden in hoerre noetdrufte. Want dickwijl placht te gevallen: als die suster, die die kocken hadde te verwaeren, toe marcte had geweest, soe quam here Iohan Brynckerinc in die kocken, ende sechde: ‘Brenghet dit den werckluden ten Diepen- (fol. 149^{v})$^{+}$ veen ende gevet den susteren soppen te eten.’ $^{+}$149$^{r.}$ $^{+}$149$^{v.}$

Ende als dat heilige Diepenveen soeveer gecomen was, dat men daer woenen mochte, soe sande hij daer

1) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
2) De hier opgegeven tijdsbepaling stemt niet volkomen overeen met die in ‘Handschr. D’, fol. 112$^{v.}$, Verg. Acquoy, *a.w.*, dl. III, Utr, 1880, blz. 197, n. 2.
3) Wschl. hebben wij hier aan een Latinisme te denken (ut... irent), evenals fol. 148^{r} met betrekking tot de woorden: ‘tot Diepenveen mede te tym(m)eren’.

ten irsten drie susteren van Meyster-Gerijtshuys[1], diet daer mit groter vuericheit begunnen. Ende cort daerna soe quemen te Diepenveen die Vrouwe van Runen, die Vrouwe van Vreden, Elzebe Hasenbroeck ende Trude van Beveren: dese weeren alle seer vuerich ende sij geven hem totten rechten deuchden, alsoe dat sij wal mit rechte mogen heiten dat fondement van Diepenveen. Hierna zande onse lieve Here vele jonger spruten ten Diepenveen, alsoe dat daer in corten tijden vele personen vergaderden om onsen lieven Heren te (fol. 150^{r})$^{+}$ dienen. Ende sij worden alle goddienstlike ingesat van den susteren van Meyster-Gerijtshuys na der formen, die sij hadden geleert van here Iohan Brynckerinck hoeren vader. $^{+}$150$^{r.}$

Al die susteren hadden hoeren vader here Iohan in alte groter weerdicheit ende sij hadden hem wonderlike lief; nochtan ontseegen sij hem alte seer, ende niet lichtelic en dorsten sij in synre tegenwoerdicheit comen. Op ene tijt vragede ene meystersche uyt eenre vergaderinge, die onder here Iohan Brynckerinck stont, meyster Iohan Lubberts, hoe dattet wesen mochte, dat die susteren here Iohan Brynckerinc hoeren vader soeseer ontseegen, daer sij hem doch soe liefhadden. Doe antwoerde hij: 'Dat doen die rayen[2] sijnre reynicheit, die van hem gaen: die sijn soe crach (fol. 150^{v})$^{+}$ tich, dat sij hem daerom soeseer ontseen[3]; dat is ene sunderlinge gave van Gode, die $^{+}$150$^{v.}$

1) De namen dezer zusters worden genoemd, zoowel fol. 31^{r} van de *Vita... Ioann. Brink.* (in M.S. n. 8849-'59 der 'Bibl. roy.'), als in 'Handschr. D', fol. 112^{v}. Zij heeten Hille Sonderlants, Griete Daegens en Gese Boevincks.
2) stralen.
3) 'ee' voor 'ie' in Oostelijke dialecten komt in ons H.S. dikwijls voor; zie o.a. 'wees' (fol. 140^{r}) en 'meede' (fol. 151^{v}).

allen menschen niet gegeven en is.' Seer rijplic ende eersomlic plach hij onder die susteren te wanderen; nochtant was hij seer duechentlic ende guedertieren in der bycht ende in alle dien, dat noet was tot zalicheit der zielen.

Hij was alsoe seer ontsteken in der mynnen Godes, oftet ene barnende vlamme had gewest. Ende als hij den susteren mysse dede, soe las hij soe vuerichlic, dat sij alle ontsteken worden mit nyer vuericheit, ende maecten een nye opset hem te beteren ende voert te gaen van duechden in duechden. Hij had soe grote mynne tot zalicheit der zielen: doe hij Diepenveen tymmerde, doe seech- (fol. 151^{r})$^{+}$ de hij, dat hij onsen lieven Heren een roefhuys tymmerde[1]. $^{+}$151$^{r.}$

Hem vraechde eens een suster - sij hadde twie nichte, die wat guedes willen hadden onsen lieven Heren te dienen -, of sy die wal voerttrecken moste. Doe antwoerde hij uyt enen vuerigen vollen herten: 'Ya, wal tot tijnen[2] toe; wistic personen, die bequaem weren onsen lieven Heren te dienen - ic hebbe noch gelt -, ic wolde sij kopen.'

Hij quam op ene tijt bij een dienstjonfer uit Westualen, dat een seer bequame mensche scheen te wesen totten dienste Godes, geheiten Fye van Reeden; deser gene hij an, ende riet hoer seer, dat sij onsen lieven Heren dienen solde. Doe weerde sy hoer daermede, dat zij niet en hadde mede te (fol. 151^{v})$^{+}$ brengen.

$^{+}$151$^{v.}$

1) Ter verduidelijking verwijs ik naar de meergenoemde *Vita... Ioann. Brinck.*, fol. 32^{r} (*Ned. Arch. voor Kerkgesch.*, N.S., dl. I, afl. 3, 's-Gravenh. 1901, blz. 333): 'Arcem predatoriam construo Deo, ut exinde a faucibus demonum animas eruere valeam...'

2) Oorspronkelijk stond hier 'twintichen'; dit woord is met robrik doorgehaald, en 'tijnen' werd met kleinere letter er boven geschreven.

Doe antwoerde hij: ‘Daer en licht niet an; comet mit ons ende besueket u[1] een jaer lanck, ende isset dattet u dan niet en genoecht, soe wil ic u hondert gulden te lone geven.’ Doe volgede sij sinen raet. Ende sij schicte hoer alsoe, dat sij te male een vuerich mensche waert. Ende als dat jaer om gecomen was, soe vraechde hij hoer, of hij hoer die hondert gulden geven solde. Doe antwoerde sij uyt groter vuericheit hoers herten: ‘Here, had ic twiehondert, ic geve sij u!’ Hieruit mach men marken, dat hij bekande in den geeste, wat God in hoer werken wolde.

Op een ander tijt meede[2] hij een dienstjonfer van Sutphen, geheiten Styne Rouers, die hij oec bekende bequaem te wesen totten dienste Go- (fol. 152r)+ des. Dese volgede oec sinen raet ende quam ten Diepenveen ende waert alte heiligen vuerigen suster. +152r.

Op ene tijt seechde hij: dat nu twie personen quemen om onsen lieven Heren te dienen ende die ene arm weer ende die ander rijke, ‘wie wolde wi dan nemen’? Hierop antwoerde hij hem selven ende seechde: ‘Ic neme die arme, die rijke solde wal anders waer comen.’ Hij plach den susteren te seggen: sij solden soe oetmoedelic gaen mit hoeren clederen, recht of twie zijde specks toe samen gestolpet weren[3].

Hij was een man na den herten Godes ende een myn(n)er alre duechden. Ende sunderlinge had hij een mylde uytvloyende herte totten armen ende totten behovigen, ende hij plach dien oec myldelic mede te deilen dat hem van Gode verleent was; ende dat gaf

1) hem besueken = beproeven.
2) mieden, meeden = huren, in dienst nemen.
3) Tot verklaring van deze vergelijking raadplege men Acquoy, *a.w.*, dl. II, Utr. 1876, blz. 287.

hem onse lieve (fol. 152v)+ Here al dubbelt weder. Als hij een luttel gelts om Godes wil gaf, soe voechdet onse lieve Here, dat hem grote sommen wedergegeven worden. +152v.

Op ene tijt gaf hij enen armen priester wat silvers te volste[1] tot enen kelic. Doe quam des anderen dages ene voer die poerte ten Diepenveen, ende brachte enen schonen vergulden kelic ende deden enen[2], ende seechde, dat men dien here Iohan Brinckerinck solde doen: hij weer hem gesant.

Op een ander tijt brachte hem ene vrouwe enen budel vol geldes, ende seechde: 'Dit lien ic u Diepenveen mede te tymmeren.' Doe antwoerde hij: 'Lien ghijt my, wien sal ict dan weder betalen?' Sie seechde: 'Als ment u toeeyschet[3], soe suldi wal wetten, wien dat ghijt (fol. 153r)+ geven sult.' Siet, aldus quam hem onse lieve Here te hulpen. Ende want hij een mylde gever was, soe gaf hem onse lieve Here myldelike weder. +153r.

Op ene tijt quemen die grawe[4] vaders tot hem ten Diepenveen van Zwoel. Daer was geseecht in dat capittel: heer Iohan Brynckerinck moste yo enen gulden boem hebben, daer hij dat guet van schudde. Dit seechden sij hem voert. Doe antwoerde hij: 'Ic hebbe vele guldenre bome: dat sijn mijne oetmoedige vuerige

1) Zie boven, blz. 28, n. 6.
2) De beteekenis is: en gaf hem aan iemand.
3) Als men het van u opvraagt.
4) Ons handschr. onderscheidt 'grawe', gelijk hier ter plaatse zeer juist geschreven staat, en 'graue', in de beteekenis van 'grove'. Men gelieve dus de uitdrukking 'graue spyse nemende' - zie boven, dl. XXVII, blz. 419 en 423 - te verbeteren in: 'grave spyse nemende'. De zin is dáár: grove spijzen nemende.

susteren, die my dat vroe ende late ende tot allen tijden mit hoeren vlitigen zwaeren zweetigen arbeyt wynnen. Hij plach die susteren daer seer toe te harden, dat sij troulic solden arbeiden. Ende hij plach te seggen: ‘Dat werck der hande ende te wesen in den arbeyt, (fol 153^{v})$^{+}$ dat is heilich ende zalich; die hem daer wal in regiert, hij coemt daermede tot groten guede, beide van bynnen ende van buten. Ende soe wie vlitich ende trouwe is van bynnen tot onsen lieven Heren, die duet oec troulic sijn werck van bute(n).’ $^{+}$153$^{v.}$

Hij seechde oec: ‘Susteren, dat ic wiste dat u leedicheit onsen lieven Heren naerre solde brengen dan arbeyt, ic woldet mitter hulpe Godes daertoe brengen, dat ghi nummer hant an werck en druften steken. Mer ledicheit is ene verleidester der zielen ende des lives. Hierom is ons nutte ende noet dese corte tijt onses levens vlitich te wesen, beide van bynnen ende van buten: soe sal ons hierna ewelike wal wesen mit onsen lieven Heren, daert (fol. 154^{r})$^{+}$ al om te doen is.’

Hij plach oec te seggen, dat elck van den anderen vele guets solde pynen te marken. Ende weert dat iement wat markede van enen anderen, dat niet soe guet en schenne te wesen, dat solde hij pynen te ontschuldigen; ende weert dat hijt niet wal ontschuldigen en cunde, soe solde hij denken: ‘Lieve Here, helpet my, ic en verstaes my niet, het mach wal anders wesen dan ic bekenne of begrijpen kan.’ Die sine vuerige leer begert te wetten, daer hij sine geestelike kynder mede leerde, die lese die punten, die uyt sine collacien[1)] $^{+}$154$^{r.}$

1) Gelijk bekend is, zijn Brinckerinck's collatiën uitgegeven door Moll (in Kist en Moll, *Kerkhistorisch archief*, dl. IV, Amst. 1866, blz. 97-167).

gescreven sijn; daer sal hij in der waerheit vinden leeringe der rechter (fol. 154v)+ duechden. +154v.

Doe hij dat heilige Diepenveen getymmert had, dat waerlike wal heilich heiten mach, omdat onse lieve Here daer soevele heiliger zielen uyt gecregen heeft, ende als Meyster-Gerijtshuys ende Diepenveen onverscheidelic toe samen geleeft hadden een deel jaeren, soe begerde hij van Diepenveen te maken een nonnencloester van sante Augustinus[1] oerde. Ende hij vercreech orlof daertoe van den bisscop van Wtricht, genoemt Vrederick van Blanckenborch[2], van den praefst, van den kanonnicken, van den kercheer ende van den schepenen van Deuenter. Alle dese geven hem seer vrendelic orlof, want sij hadden hem seer lief ende in groter weerdicheit om sijnre heiliger stichtiger wanderinge wille.

Aldus dan soe waert dat cloester (fol. 155r)+ ten Diepenveen geslaten int jaer ons Heren M CCCC ende VIIJ.+ Aldus waert doe Diepenveen ende Meyster-Gerijtshuys +155r. gescheiden in uytwendiger wanderinge, behoeldelic altoes onderlinger mynnen +1408. ende vrentschap in al dat sij vermogen tot allen tijden.

Dat cloester ten Diepenveen wies van dagen toe dagen seer groetlic, beide in geestliken ende tijtliken dingen; want dat mylde vuerige herte des eerweerdigen vaders here Iohan Brynckerinc was apen tot al dengenen, die hem God toesande: weer sij arm weeren dan rijke, hij ontfenc sij al mit groter begeren sonder uytneminge der personen. Ende hoe dat hij mylder was in inneminge der personen, hoe hem onse lieve Here bet ende vaderliker (fol. 155v)+ besorgede, beide

+155v.

1) Met robrik onderstreept.
2) Zoo staat er; lees: Blanckenheym.

in geestliken ende tijtliken guede. Al sine geestlike kynder die hadden hem lief ende weert. Doe hij Diepenveen tymmerde, plach hij vake mitten bruders te gaen, ende wees hem wat hij gedaen wolde hebben; dan hadden hem die bruders soe reverencelic tegen hem ende volgeden hem alsoe mynlic na, als die discipelen ons lieven Heren hem volgeden. Hij leerde oeck den werckluden, dat sij des avents wat guedes toe samen solden callen, als sij hoer werck lieten, ende dat sij hem niet en solden geven tot onnutten fabelen; ende sij weeren hem gehoersem ende deden, als hem die heilige vader leerde.

Toe Paschen als die vaders te capittel quemen toe Wyndesem, soe plegen sij bij groten hopen ten (fol. 156^{r})$^{+}$ Diepenveen te comen tot here Iohan Brynckerinck. Ende als sij dat grote begrijp van tymmer seegen, soe worden sij bewangen mit groten $^{+}$156$^{r.}$ verwonderen. In alsulker mynnen ende weerdicheit hadden hem al die vaders, dat dient alsoe gheveel dat hij niet tot hem en mochte comen, dien dochte dat hij wat groets verlaeren had: alsoe seer mynden sie sinen geest. Want hij was een hulper ende een raetgever tot allen gueden ende geestliken dingen, ende hij was een hoeft ende toevlucht alre geestliker menschen.

Als dese heilige vader die vergaderingen bynnen Deuenter ende sunderlinge in Meyster-Gerijtshuys, daer hij wonachtich was, geregyert had omtrijnt XXVIJ jaer[1)] in alre disciplinen ende gueder ordinancien ende dat cloester (fol. 156^{v})$^{+}$ ten Diepenveen omtrijnt XVIIJ jaer gestaen had ende hij oelt geworden was omtrijnt LX jaer, soe $^{+}$156$^{v.}$ wolde hem onse lieve Here lonen van

1) Sedert 1392; zie boven, fol. 145$^{v.}$

sinen arbeyt. Ende als hij voelde, dattet den eynde sijns levens nakede, soe satte hij sine geestelike kinder, die hij den Heren gewonnen hadde, ende sunderlinge Diepenveen, in een ewich testament dien van Wyndesem[1].

Cort hierna sterf hij zalichlic in den Heren, des[2] irsten dages na onser liever Vrouwen baetschap[3], int jaer ons Heren M CCCC XIX.[+]

Doe hij VIJ weken doet had geweest, soe apenbaerde hij hem eenre devoter [+]1419.
suster van Meyster-Gerijtshuys, geheiten Gese Brants, in wonderliker claerheit, ende hij seechde hoer: 'Ghi screyt omme my, ende ic vaer nu op in[4] die glorie Godes.' Hiervan waert sij seer verblijt ende alle diet hoerden.

(Wordt vervolgd.)

1) die van Wyndesem = de kloosterlingen van Windesheim, de Windesheimer congregatie.
2) H.S.: den.
3) 26 Maart.
4) Onleesbaar woord, tengevolge van het knagend insect, waarover in de 'Inleiding' gesproken is. Er heeft gestaan 'in' of 'mit'.

Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring.
(Vervolg van dl. XXVIII, Utr. 1902, blz. 37.)
IV. Rudolf Dier van Muiden.

(fol. 157^{r})$^{+}$ Hier beghynt een luttel van den duechden des Eersamen vaders here Rolof van Muden[1] onse vader. $^{+}$157$^{r.}$

Hij began in sinen jongen dagen Gode te sueken, als men leset van den coninc Josiam[2], mer hij had een ander moder dan Josias[2]. Want sijn moder was seer godvruchtich ende plach hoeren soen den anxt Gods in te prenten. Ende als hij XIIIJ jaer oelt was, soe hoerde hij van der heilicheit here Florens[3] ons vaders ende hoe hij die kynder opvoede in kunsten ende in duechden; ende daerom begerde hij onder sine kynder getellet te werden. Ende als (fol. 157^{v})$^{+}$ hij te Deuenter vaeren wolde ende toe scheppe gegaen was, soe isset geschiet dattet schyp, daer hij in was, $^{+}$157$^{v.}$ vergenc ende tebrack. Mer God onse Heer, voersiende

1) Een paar levensbijzonderheden vindt men in de 'Dedicatio', voorafgaande aan het *Scriptum* Rud. Dier de Muden (in Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719).
2) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
3) Met robrik onderstreept.

dattet een uutvercaeren vat wesen solde, heeften wonderlike verloest mit enen van sinen gesellen, die namaels een monnick te Wyndesem waert. Want hastelic quam daer een ander schyp, dat sij ontfenc, doe sij uutten scheppe vielen. Ende als hij dan toe Deuenter volleert was, soe begerde hij groetlic van here Florens[1] ende sinen bruderen mit hem te wonnen, ende is alsoe ten leesten na (fol. 158^{r})$^{+}$ vele biddens ende vele afwijsens van hem ontfangen, ende heeft hem alsoe bewesen in alle den $^{+}$158$^{r.}$
gewonten des huyses, dat hij van Gode ende sinen bruderen gemynnet was. Ende als hij nu hem selven seer in allen duechden geoeffent hadde ende bysonder in der oetmoedicheit ende begerde een clarck te starven, soe heeftet onse lieve Here voersien, dat hem die bruders verkoeren totter priesterschap ende korts daerna tot enen procuratoer. Dat hem seer zwaer was, want hij anders niet en sochte dan mit Mariën te sitten totten voeten ons Heren. Mer onse lieve Here heeft hem voersien[2] enen (fol. 158^{v})$^{+}$ goeden getrouwen leekenbruder[3], die hem die uutwendige last seer afnam ende halp dragen, alsoe dat hem in (den) XXIIJ jaeren, die hij procurator was, niet $^{+}$158$^{v.}$
van node en was argens uut te reysen. Mer hij verwaerde sinen scrijfstoel gelijc enen anderen. Ende hoewal dat hij roeste sochte ende mynde[4], hij en vergat nochtant niet dat sijnen ambochte[5] angenck ofte

1) Met robrik onderstreept.
2) voersien, voresien = verschaffen, toezenden.
3) Verg. Acquoy, *Het klooster te Wind.*, dl. I, Utr. 1875, blz. 120-124, waar gehandeld wordt over de 'leekebroeders in de Windesheimsche kloosters'.
4) 'soeken ende menen' is een term der devoten. Zie *Mnl. Wbk* op 'menen, 1ste art'
5) ambocht, ambacht = bediening.

toehoerde. Ende daertoe was hij bereyt tot allen gemeenen ende oetmoedigen werken, ende gemeenlic was hij die irste. Hij plach enen keedel[1] an te trecken ende holt ende torf tot sijnre steeden helpen te dragen in een exempel der mynnen ende der bedienstichеit. Ende (fol. 159^{r})$^{+}$ in alle desen bewees hij hem soe mynlic, dattet den bruderen bavenmate zwaer was dat sij hem over mosten geven totten regimente $^{+}$159$^{r.}$
der susteren. Nochtant geven sijt ten leesten aver by rade der vaders ende om veelre menschen zalicheit; want hoe die mynne gemeenre is, hoe sij godliker is. Ende als hij dan der susteren bychtvader geworden was, soe hielt hij nochtant onses huyses gewonte seer neerstelic; want hij hadde sij in sine natuer verwandelt ende hij hielt sij sonder verslappen in sijnre leester siecten. Als hij iement marcte, die hem ontgenck[2], den vermaende (fol. 159^{v})$^{+}$ (hij) ernstlic. Mer sine vermaninghe was mit corten woerden ende oetmoedich ende berve[3]; ende voertan[4], als die vermaninge $^{+}$159$^{v.}$
aver was, soe satte hij sijn angesichte ende woerde, of daer niet[5] geschiet en weer. Hij was tot sinen olden dagen toe alsoe vermidende ende schemel[6], of hij noch een novicius gewest hadde. Wanneer hij quam in yements celle, soe dede hij cortlic sine baetschap ende genck voert an[7], ende en was niet curioes te besiene watter in der cellen was of wat te vragen,

1) kiel, wijd en kort overkleed.
2) hem ontgaen = zich te buiten gaan, zondigen.
3) braaf, eerlijk.
4) daarna.
5) niets.
6) schroomvallig en schaamachtig.
7) ende genck voert an = en ging dan verder.

dat van genen noden en was. Hij was soe godformich[1] ende oetmoedich in sinen gelaete ende gaene, dattet scheen dat hij ganslic der werlt doet was ende (fol. 160r)+ dat hij een mensche was van der ander werlt. Ende hij toech hem[2] na alle sinen +160r. vermoegen van den geselschap der werliker menschen, vliende die werlt als een karker, kierende hem ter cellen als totten paradise, bewijsende mitten exempel dat diegene, die Gode dienen, hem niet in en sullen steken in werliken saken. Ende dit bewes hij oec, doe hij sterven solde. Want hij begerde, dat men gene kost doen[3] en solde in die werlike lude in sine begenenisse[4], ende seechde: 'Ic en hebbe gene conversacie[5] gehadt mit werliken menschen dan mit twien, die nu doet sijn, welker raet ic te gebruken (fol. 160v)+ plach in des huyses orber; ende hierom soe beger ic, dat men dat den armen geve dat men daerom uut solde geven.' Hij was den +160v. geesteliken gasten ofte devoten seer mynlic ende toesprekelic. Ende sine worde onder eten weren gemeenlic van den devoten menschen, die hij gekant hadde, ende desergelijc, ende niet vele van der Scrijftueren, soeals men leset, dat die heilige vaders in Egipten rieden; mer hij hoerde nochtant gerne die anderen daervan spreken.

Terstont na den eten soe vloe hij na onses huyses gewonte ter cellen om te schuwen lichtverdige of on- (fol. 161r)+ nutte callinge[6], daer men dan meer toe +161r.

1) godformich, godevormich (term der devoten) = aan God gelijkvormig, godgelijk.
2) hem tien = zich onttrekken.
3) kost doen = kosten maken, uitgaven doen.
4) uitvaart, lijkdienst.
5) conversacie (ook fol. 170v) = omgang.
6) onnutte callinge = nutteloos gepraat, ijdel gebabbel.

geneyget is. Ende die gaste en nemen dat niet quelke of zwaerlic van hem, mer sij worden daer seer in gestichtet[1]; want sij wisten, dattet sine gewonte was.

Hij was alte behuet[2] in sinen woerden, soedat men hem te rechte toescriven mach dat sante Iacob scrivet in sine epistele: 'Soe wie niet en mysdoet in sinen woerden, dat is een volcomen man.'[3] Want uut sinen monde selden of nummermeer gehoert en sijn enige buertige[4] ofte ydele woerde. Ende hij plach selven vake te allegeren[5] sante Bernarts[6] woert, dat hij scrivet tot Eugenium[6] den paus, sinen discijpel: 'Onnutte woerde mach men in werliken men- (fol. 161^{v})$^{+}$ schen hoelden voer ydele ende onnutte woerde, mer in den presteren ende geesteliken menschen sijn sij $^{+}161^{v.}$ blasphemien, die men ondertijden lijden moet in den anderen; mer men en sal sij van ons niet hoeren.' Nochtans en plach dese vrent Gods uut groter oetmoedicheit sijn zwigen der duecht niet toe te scriven, mer hij screvet sijnre onwijsheit toe. Ende vake plaech hij te seggen: 'Die lude moegen meenen, dat ic zwige uut heilicheit ende uut stichticheit; mer daerom zwige ic, want ic niet spreken en kan.' In sinen raden ende woerden was hij alsoe stemmich (fol. 162^{r})$^{+}$ ende walgehoert, dat onder den bruderen sine woerde mit groter neersticheit gehoert worden. $^{+}162^{r.}$

Sine manier was mit corten woerden te antwoerden op datgene, dat men hem vraechde; ende hoerde hij,

1) in iet gestichtet werden (term der devoten) = door iets opgebouwd worden.
2) behoedzaam, bedachtzaam.
3) Jac. III: 2.
4) buertich, boertich = schertsend
5) aanhalen.
6) Met robrik onderstreept
6) Met robrik onderstreept

dat iement anders voelde[1], soe weeck hij oetmoedelic ende en beschermde sijn voelen niet. Ende daer hij raets behoefde, en schaemde hij hem niet raets te volgen, den hij oec van jongen bruderen hoerde. Tegen onsen pater here Egbert[2], die noch seer jonck was by sinen tijden, toende hij alsulke reverencie ende onderdanicheit, dat sine conciencie niet tevreden en was, wanneer hij sine woerde iet onder- (fol. 162v)+ roepen[3] hadde mit sinen woerden, hij en moeste sine venie bidden[4] op sine knyen +162v. ende kussen die eerde, dat den pater vake zwaer was; ende dit dede hij oec in sijn leeste oeltheit, niet wegende, dat hij selven oec pater was ende rectoer. Hij was seer scroepeloes ende bavenmate in allen dingen, alsoe dat hij eyns venie badtt van den procuratoer, dat hij ter steege[5] ene aere gebraken hadde. Mer in sijnre scroepeloesheit hadde hij dese gracie, dat hij in allen twivel onsen pater raets vraechde, als dat uutwist sijn buxken, daer sine twivele van bychthoeren in ghescreven[6] sijn. Ende wat hij van (fol. 163r)+ hem hoerde, dat dede hij,

+163r.

1) dat iem. anders voelde = dat iem. van een ander gevoelen was. *Teuthonista* (uitg. Verdam, Leid. 1896) geeft ook op: ongelijck vuelen.
2) Met robrik onderstreept. Bedoeld is Egbert ter Beek (geb. 1419), de bekende rector van Heer-Florenshuis te Deventer.
3) onderroepen = door roepen onderbreken.
4) venie bidden = vergiffenis vragen.
5) ter steege = in het dorp; verg. *Teuthonista* op 'stege'. Maar het kan ook zijn, dat gelezen moet worden: ter Steege = te De Steeg, het dorp van dien naam bij Arnhem.
6) Behalve dit boekje heeft Rud. Dier van Muiden nog geschreven het bekende *Scriptum* (in Dumbar, *Anal.*, tom. I). Ook is nog van zijne hand eene '*Levensbeschrijving van zuster Lutgert van Buderick*' - gest. 1453 -, voorkomende fol. 133-138 van het thans te Arnhem in het Depôt der Rijks-Archieven in Gelderland berustende z.g. 'Handschr. G' (zie over dit H.S. Moll, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, dl. I, Voorrede, blz. VIIv).

ende was genslike[1] verlichtet; want sijn geestlike recht ende sijn waerlike was die raet ende sentencie sijns oversten. In welken voerscreven buxken hij oec gescreven heeft wat hem onse pater somtijt antwoerde tot sijnre veroetmoedinge, als: ‘Ghi hebt een wonderlic ende een basich hoeft,’ ende desergelijc.

In allen dingen was hij seer gehoersem, oec in sijnre leester siecten. Op ene tijt, als hij niet lange daerna en leefde, soe begerde een jonck bruder, die hem diende, dat hij sijn heemde veranderen solde. Ende hij en haddes niet gerne gedaen uut scheemten; want hijt (fol. 163^{v})$^{+}$ sonder hulpe niet doen en conde, ende sochte onschult[2]. Ten leesten seechde die bruder: ‘Gemynde bruder, here Iohan[3] van $^{+}163^{v.}$
Hattem[4] heeftet my bevalen,’ ende terstont soe weeck hij. Ende in desen ende in desergelijc soe hielt hij volcomelic die leer sante Bernarts[5], dat hij in sijnre volcomenheit hielt oec datgene, dat den begynnenden toebehoert. Ende nochtan en vergaet hij niet vlitelic ende neerstelic die gebreke te vermanen. Ende bysonder weeren drie punten, daer hij hem selven voer hoede ende die hij oec in den anderen vervoelchde. Dat irste was lichamlic gemaeck[6] ofte sinlicheit. Dat ander was ver-
(fol. 164^{r})$^{+}$ metele stoelticheit[7], sonderlinge in den jongen, als van

$^{+}164^{r.}$

1) volkomen, geheel en al; hetz. als ‘ganslic’, fol. 159$^{v.}$
2) onschult soeken = een voorwendsel, eene uitvlucht zoeken.
3) Met robrik onderstreept.
4) Of beter: Johan Hatten (gest. in 1485). Zijn leven wordt beschreven in Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719, p. 179-223. Het H.S. heeft: hattē.
5) Met robrik onderstreept.
6) rust.
7) opgeblazenheid, trots. Verg. Lübben u. Walther, *Mnd. Handwörterb.:* Stoltheit, *Stolz*, *Aufgeblasenheit.*

vele te callen by den oelden ofte vele willen toe raden ende hem daerin te steken. Dat derde was achtersprake[1]. Lichamlic gemaeck schuwede hij vlijtelic, alsoe dat hij in der kerken altijt rechtop sat op sine knyen tot in sijnen twien leesten jaeren voer sijnre doet, want hem doe die cracht ontgenck. Ende doe hij noch wonde in onsen huyse, soe hadde hij enen seer onbequamen[2] scrijfstoel, daer hij vele ongemaecs van hadde; ende als men hem boet den stoel te vermaken, soe antwoerde hij: ten weer van genen noeden, want hij thant sterven solde. Ende dit duerde by (fol. 164^{v})$^{+}$ dertich jaer lanck: aldus mynnede hij ongemack ende scharpheit ende was besorcht $^{+}$164$^{v.}$ voer den leesten dach. Van achtersprake waerde hij seer vlitelic sine tonge ende oec sijn oren, soedat hij vake, om die te vervolgen, scheen die schemelheit te laten, al was hij seer schemel. Ende daer en spaerde hij niement in, geestlic noch werlic, hij en straften mit woerden of mit alsulken gelaet, dat sijs hem schamden ende ophielden. Als hij sine getijde leesen solde, soe plach hij hem van allen uutwendigen bekummeringen te ontleedigen[3], sijn ogen oec schare te verwaeren ende devote ende ynige zeeden te hebben. Ende als (fol. 165^{r})$^{+}$ hij allene las ofte mit yement anders, soe hielt hij allikewal[4] die gewonlike seeden in op te staen, in neigen, in sitten $^{+}$165$^{r.}$ opten knyen ofte die kovel of te doen, alsofte hij in onse capelle mitten bruderen geleesen hadde. Ende dit hielt hij tot in sinen leesten, soedat men toe rechte van hem seggen mach: ‘Die

1) achterklap, laster.
2) onbequame = ongeschikt, leelijk.
3) hem ontledigen = zich ontdoen.
4) insgelijks, evenzeer.

God ontsiet[1)], die en is in genen dingen versumende,' ende oec: 'Verblijt u, goede ende getrouwe knecht; want ghi in cleynen dingen getrouwe gewest hebt, soe sal ik u baven vele dingen verheffen.'[2)] Sijn claerc plach van hem te tuygen, dat hij nummermeer en quam in here Rolofs kamer, hij en vanten sitten op (fol. 165^{v})$^{+}$ sine knyen dan[3)] als hij sat opten stoel om toe scriven. Ende na sante Franciscus[4)] raet $^{+}$165$^{v.}$
soe gaf hij hem meer tot bidden dan tot studieren. Ende als hij studierde, soe las hij alsulke boeke, daer hij meest vuerich uut werden moechte. Ende hij plach vake te allegeren[5)] dat een vader seecht: 'In den irsten soe is men devoet, na soe wil men vele wetten, ten derden soe werde wi lichtverdich.' Hij plach oec te seggen: '"O lieve bruders, wat meendy onsen huyse anstaende te wesen, wanneer wi daertoe comen, wanneer wi "Profectus"[6)], "Horologium"[6)], "sunte Bernarts[6)] Ghe (fol. 166^{r})$^{+}$ dachten", dat "Spiegel der monike," ende desergelike vuerige boecke[7)] achterlaten ende $^{+}$166r.
bestaen te leesen "Iordanus Sermone"[8)] ende ander subfile boeke? Ic besorge, dat ons geschien sal als sunte Franciscus getoent waert in den beelde dat een gulden hoeft hadde, cet., ende seechde: "Oec dese

1) God ontsien = ontzag hebben voor God.
2) Matth. XXV: 21 of 23.
3) behalve.
4) De woorden 'sante franciscus' zijn met robrik onderstreept.
5) aanhalen. Zie boven, fol. 161$^{r.}$
6) Met robrik onderstreept.
6) Met robrik onderstreept.
6) Met robrik onderstreept.
7) De uitvoerige aart. bij deze plaats is te vinden aan het slot van deze 'Biographie', blz. 239-241.
8) Zie over de sermoenen van Jordanus van Quedlinburg (gest. 1380): Moll, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, dl. I, blz. 160-162.

wijse ende studierende bruders sullen mijn orde verdarven."' Hij plach oec te vertellen, dat here Melijs[1], onse anderde[2] pater, gelaeft hadde, dat hij 'Profectus' des jaers twie of drie[3] aver wolde leesen ende dat here Florens[4] in sinen leesten studierde 'Bernardus Spiegel'[5] ende dergelijck. Hij plach te seggen: 'Dan studeren wi wal, (fol. 166^{v})$^{+}$ wanneer wi ontsteken werden tot devociën ende soe vuerich werden, dat wi niet $^{+}$166$^{v.}$ meer leesen en conen, wi en moeten irst bidden.' Hij plach oec vake den bruders te seggen, dat sij gene bytterheit hoelden en solden tegen niement, mer trouwelic vermanen; want die vermaninge weer onse capittelhuys, ende, als die vergenge, soe weer onse dinck gedaen. Op ene tijt seechde hij: 'Weer hier een bruder, die seechde, dat hij liever gaen wolde dan hij die vermaninge lijden wolde, ic lieten vele liever gaen dan ic mit hem lijden wolde ende laten onse goede gewonte verglyden.' Hij plach oec seer te raden, dat men gene (fol. 167^{r})$^{+}$ persone(n) annemen en solde, die der gemeenten niet volgen en mochten - want die crancken, die men averal wal $^{+}$167$^{r.}$ vynt, seer daeruut geslagen werden dat men yement vordel duet -, ende dat men alsulke personen annemen solde, die geneiget weren hem selven uut te gaen ende tot

1) Melis van Buren, gest. in 1404. Zie 'Biographie, n^{o}. VI' (fol. 205^{r}-207^{v} van ons H.S.).
2) Zie over den vorm 'anderde' naast 'andere', *Mnl. Wbk.* op 'ander, n^{o}. 1'.
3) 'twie of drie' i.p.v. 'twie of drie werve'. Zie ook fol. 203r.
4) Verg. *Epistola domini Florentii ad quendam regularem in Vvyndeshem* (achter de *Vita Flor.* van Thom. a Kempis), § 2.
5) Ook de aant. bij deze plaats wordt om hare uitvoerigheid niet hier opgenomen, maar is te vinden aan het einde van deze 'Biographie', blz. 241-242.

sterven te geven[1]; want sterven des willen ende der synlicheit is geweest die oeffeninge onser voervaderen. Hij leerde op ene tijt den bruderen, dat sij hem selven vermanen solden ende seggen: ‘Hier ende niet anderswaer[2]; aldus ende niet anders; nu ende niet dan.’ Dat hij aldus bedude: ‘“Wi en sullen niet denken: Op die steede ofte daer sijn vuer- (fol. 167^{v})$^{+}$ ige Reguliers ofte Kartuysers, cet; weer ic daer, soe moecht ic vuerich wesen. Mer nu heeft my God hier geropen; hier sal ic God $^{+}$167$^{v.}$ dienen ende niet daer, na desen roepe ende na deses huyses gewonten, ende dat niet vertrecken[3], seggende: “Margen ofte als ic daertoe (ge)comen bijn, soe sal ic my beteren;” mer huyden sulle wijt bestaen.”’ Hij was oec seer neernstich, dat men gelapte cleeder dragen solde.

Als hy mysse doen solde, soe plach hij hem seer te oefenen in dat lijden ons lieven Heren, ende hij en studierde niet voer der misse, hoewal hij bitijden lange na (fol. 168^{r})$^{+}$ die ander wachte ofte doch late celebreerde. Desgelijcs oec, als hij mysse hoerde. $^{+}$168$^{r.}$

Op een tijt hadde hij op enen groten heiligen dach des avents toe collaciën gewest; ende want sijn clerc niet huys en was, soe leyden[4] ene van onsen clercken na der collaciën wederom. Ende onderwegen vraechde die clerc hem een wenich van een punte, datter vercalt[5] was in der collaciën. Ende here Rolof en antwoerde niet. Mer doe hij in sijn huys quam,

1) ‘hem selven utegaen’ (zichzelven verloochenen) en ‘hem tot sterven geven’ (n.l. tot het afsterven van zichz.) zijn termen der devoten.
2) elders.
3) uitstellen.
4) geleidde hem.
5) vercallen = bespreken.

doe seechde hij: ‘Frater, wi en plegen opter straten niet te callen, mer nu wil ict u gerne seggen.’

Op ene tijt was hij in der karken (fol. 168^{v})$^{+}$ ende lach in sante Steuens[1] capelle, die nu ofgebraken is, by eenre banck op sine knyen. Ende daer quam een grof keerle, die gerne op die banck, daer hij voer sat, geseten hadde. Dese stiet den heiligen man onweerdelic an irst mitten voete ende na sprack hij tot hem: ‘Staet op, u en behoert hier niet te wesen.’ Ende daerna greep hi hem by der hoyken ende wijsde hem in der crocht, ende seechde: ‘Dat is u stede.’ Ende dese goede vader genck scheemelic heen sonder verstueringe[2] in der crocht. Tot alle sinen duechden hadde hij groetlic die duecht der oetmoedichet (fol. 169^{r})$^{+}$ ende soe cleynen voelen van hem selven[3], of hij al sijn leven een groet sunder ende een versumende mensche gewest hadde. Ende hij screef op ene tijt niet lange voer sijnre doet aldus tot enen cruysbruder[4]: ‘Ic bijn oelt van jaeren, mer in my en is gene vrucht der duechden; bidt om Gods wille voer my, opdat ic my yo[5] in der leester oeltheit beteren moet.’ Doe men onsen pater heer Goedert[6] sijn heilige ampt[7]

$^{+}$168$^{v.}$

$^{+}$169$^{r.}$

1) Met robrik onderstreept.
2) sonder verstueringe = zonder boos te worden.
3) hij hadde soe cleynen voelen van hem selven = hij dacht zóó gering van zich zelven. Gewoon is bij de devoten ook de zegswijze: hij was soe neder ende cleyn in hem selven.
4) Zie over het begrip ‘kruisbroeder’ *Mnl. Wbk.* op ‘crucebroeder’ en Moll, *Kerkgesch. v. Ned. vóór de Herv.*, dl. II, st. ii, blz. 124 v.
5) yo (bijvorm van ‘ie’, waarmede het in beteek. overeenkomt) = toch, in ieder geval; zie fol. 185^{r}: men solde hem yo een ander covel gegeven hebben.
6) Godfried Toorn van Meurs, gest. in 1450 (Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719, p. 114).
7) heilich am(p)t = laatste oliesel; Lat. sacramenta ecclesiastica.

dede ende hij daer mitten bruders vergadert was ende die pater die bruders vermaende van hoeren gebreken ynt gemeen, soe begonste dese heilige ziele, recht oftet al om sinen wille geseecht weer, mit (fol. 169^{v})$^{+}$ luder stemmen te screyen ende mit groten snocken ende vele tranen sijn schult te bekennen ende venie te bidden, soedat alle $^{+}$169$^{v.}$
die bruders daer seer in geslagen worden[1]. In sijnre leester siecten, als hem die bruders troesten wolden ende hem hape geven ten ewigen leven te comen, soe suchte hij zwaerlic ende seechde: 'Och lieve bruder, wiste ghi hoe vele quaets ic doe!' Ende begonste te vertellen[2], hoe dat hij om sijnre siecten wille sijn tijt mit slapen versumde. Ende als men hem seechde, dat vele onser bruders vrolic gestorven weeren, opdat hij niet verslagen wesen en solde, soe (fol. 170^{r})$^{+}$ antwoerde hij: 'Och, sij hebben anders geleeft dan ic leyder doe. Bidt God voer my, dat hy my mijne sunden $^{+}$170$^{r.}$
vergeve.' Ende als hij meende, dat hem niement en sach, boerde hij sine hande op tot God ende seechde al suchtende: 'Ic arme stumper!'[3] Hij en mochte niet hoeren, dat men yetes seechde van sijnen verdiensten of werken. Mer hij hoerde alte gerne, dat men hem vermaende die barmherticheit Gods, ende des grondelosen schattes der verdiensten ende lijdens Christi Ihesu, ende van der onuutsprekelike goedertierenheit onser liever Vrouwen, ende desergelijc. Ende (fol. 170^{v})$^{+}$ als hij hiervan hoerde, soe waert hij suchtende ende screiende. Ende als nu die tijt quam dat God den $^{+}$170$^{v.}$
getrouwen wercman lonen wolde,

1) Verg. fol. 167^{r}: die crancken... seer daeruut geslagen werden.
2) zeggen, verklaren.
3) arme stumper = ongelukkige. Verg. hierbij het Lat.: o me miserum!

ende als hij nu van den roeste der sunden geschuert was overmits mennigen lijden van buten ende van bynnen ende mennich jaer groet gebreck gehadt hadde an den steen ende dat alsoe heymelic ende lijdsemlic geleden dattet weinich bruders wisten, soe is hij ten leesten uut gebreck der mage ten leesten dagen gecomen ende heeft doe groetlic sijne conversacie[1] getoent, alle dinge doende na sijnen vermo- (fol. 171r)+ gen, ofte hij gesont gewest hadde. Hij las sijne getijde mit groten arbeyt[2], soe lange als hijt vermochte. Hij dede hem in enen stoel ter myssen dragen, totter tijt +171r. toe dattet hem verbaden waert. In sijnen leesten begerde hij alle die bruders by hem te hebben ende gene susteren, in orconde sijnre behuetheit[3]. Ende als men hem voerlas of seechde: 'Maria, Mater gracia'[4] ofte desergelijc, soe seechde hijt na, soe lange als hijt vermoechte. Ende als hem die sprake ontgenc, soe gaf hij teykene des verstandes mitten cruce. Ende hem selven teiken(en)de mitten heiligen (fol. 171v)+ cruce, soe is hij ten hemelschen lande gevaeren ende is begraven in den grave +171v. onser bruders op sante Lebuïnus karchoef[5].

1) omgang; Lat. conversatio. Verg. leven ende conversacie = handel en wandel.
2) mit groten arbeyt = met groote moeite.
3) in orconde sijnre behuetheit = als een bewijs, een teeken van zijne behoedzaamheid, bedachtzaamheid.
4) De woorden 'Maria mater gracia' zijn met robrik onderstreept.
5) Het thans volgende fol. 172 is onbeschreven.

Aanteekening bij ‘vuerige boecke’, fol. 166^{r} (zie boven, blz. 233, noot 7).

Aangaande de hier met name genoemde ‘vuerige boecke’ kan het volgende worden medegedeeld:

Bij ‘profectus’ hebben wij te denken aan den bekenden *Profectus religiosorum*, naast het straks toe te lichten *Speculum monachorum* behoorende tot de geschriften, die o.a. Gerard Zerbolt van Zutphen ‘ante finem vitae suae, quasi nouiter conversus,... iterum legere coepit’ (*Vita Gerardi Svtphaniensis* - in de *Opera omnia* van Thom. a Kempis -, § 7). Volgens den *Catalogus Codicum manu scriptorum Bibliothecae Universitatis Rheno-Trajectinae*, Traj. ad Rh. et Hagae Com. 1887, komt dit aan Bonaventura toegeschreven werkje voor in de H.S.S. n^{o}. 170 (fol. 1-92) en n^{o}. 171 (fol. 10^{a}-86) der Universiteits-bibliotheek te Utrecht; het begin van den *Prologus* in beide luidt: ‘Collaciones meas quas,’ cet. In Nederlandschen tekst wordt het aldaar gevonden in de H.S.S. n^{o}. 1019 (201 ff.; fol. 2^{a}: ‘Hier beghint dat ierste boec.... Mine collacien die ic bij tiden plach te spreken tot onsen nuwen bruderen’, enz. - fol. 201$_{a}$: ‘Hier gaat wt dat ander boec van profectus. Ghescreuen int jaer.... m.cccc. ende iij op sunte amandus dach’, enz.) en n^{o}. 1020 (fol. 17^{a}-171^{b}). Waarschijnlijk is eene dezer overzettingen ‘de schoone vertolking’, die omstreeks den aanvang der 15de eeuw hier te lande in omloop is gekomen en waarop Prof. Moll de aandacht heeft gevestigd in zijne *Kerkgesch. v. Ned. vóór de Hervorming*, dl. II, st. ii, Arnh. 1867, blz. 330, en vooral in zijn *Johannes Brugman*, Amst. 1854, dl. I, blz. 39, n. 3.

Gedrukt staat de *Profectus* in *Bonaventvrae Operum Tomvs Septimvs*, Mogvntiae, 1609, folio, p. 557-612, met den titel: De profectu religiosorum.

Wat ‘horologium’ aangaat, dit is het *Horologium aeternae sapientiae* van Henricus Suso. In cap. XVIII, § 8, van de *Vita Gerardi Magni* van Thom. a Kempis wordt het ten onrechte aan Anselmus, den Aartsbisschop van Canterbury, toegekend; deze heeft wel een

Monologium en een *Proslogium* geschreven, maar geen *Horologium*. Aanbeveling verdient daarom de gissing van Moll *(Kerkgesch. v. Ned. vóór de Hervorming*, dl. II, st. ii, Arnh. 1867, blz. 325, n. 2), om bij Thom. a Kempis t.a.p. aldus te lezen: '... meditationes Bernardi et Anselmi [in oude drukken vindt men op Anselmus' naam een *Meditationum liber*], et horologium.'

Het zijn deze *Meditationes Bernardi*, die in ons H.S. genoemd worden 'sunte Bernarts Ghedachten'. In het tweede deel der door Mabillon uitgegeven *Opera* van Bernard van Clairvaux, getiteld: *Bernardi Clarae-Vallensis Volumen Secundum continens Opera suppositicia et aliena*, Par. 1719, folio, en bevattende alleen werken van twijfelachtige herkomst, staan zij p. 332-349 opgeteekend als *Meditationes piissimae de cognitione humanae conditionis.* Zij zijn toegekend geworden niet alleen aan Bernard, maar ook aan Hugo van S. Victor, onder wiens werken zij mede opgenomen zijn 'sub titulo libri quarti de Anima'; doch reeds Mabillon zelf (l. 1., p. 333) heeft aan beiden het auteurschap ontzegd. Meermalen werden de Meditationes in onze taal overgebracht; verg. Moll, *De boekerij van het St. Barbara-klooster te Delft, in de tweede helft der vijftiende eeuw* (in Kist en Moll, *Kerkhistorisch archief*, dl. IV, Amst. 1866), blz. 257. Bij de devoten in ons vaderland waren zij, hetzij in het oorspronkelijke, hetzij in vertaling, zeer in trek, met name bij Florens Radewijns blijkens Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719, p. 51: 'Dominus Florencius solebat legere libros de simplici materia; vt puta Meditationes beati Bernardi vel similes'

Als een van de talrijke 'Spiegels', die in de vijftiende eeuw zoowel in Nederland als in Duitschland in omloop zijn geweest, wordt in de vierde plaats hier geciteerd de 'Spiegel der mouike'. En Thomas a Kempis *(Vita Ger. Svtphan.*, § 7 - zie boven -, en de *Epistola* van Florens Radewijns *ad quendam regularem in Vvyndesem* - achter de *Vita Florentii* -, § 2) èn Busch, *Chron. Wind.*, Antv. 1621, p. 375, 433 (op p. 431-433 komt in haar geheel de zooeven genoemde Epistola voor) maken er melding van. Nu vind ik in den aangehaalden *Catalogus Codicum manu scriptorum*, cet. een vijftal H.S.S. beschreven, waarin werkjes met verschillenden titel, doch met gelijkluidend begin, t.w.:

I. n^{o}. 166 (148 ff.): *Speculum monachorum*, fol. 31^{a}-39^{a};

II. n^{o}. 171 (86 ff.): *Formula noviciorum in ordine proficere volentium sive Speculum monachorum*, fol. 1^{b}-9^{a};

III. n^{o}. 174 (251 ff.): *Speculum monachorum*, fol. 200-209^{b};

IV. n^{o}. 332 (259 ff.): *Tractatus de modo vivendi in religione*, fol.

180-198. [N.B. Aan den Hoogeerw. Heer Alph. Rijken, O.P. te Huissen bij Arnhem, dank ik de volgende opmerking: 'In de *Bibliotheca Patrum*, ed. Colon., tom. XIII, heet dit tractaat: *Formula novitiorum*, evenals in de ed. Lugdunensis, tom. XXV, p. 867. Beide edities wijzen als auteur aan: *David*, *de Augusta dictus*, *natus Augustae Vindelicorum in Germania*, *Ordinis minorum*, *vir piissimus*, *qui scripsit varia opuscula spiritualia valde utilia*, *quae a quibusdam tribuuntur S. Bonaventurae* (dit laatste is ontleend aan de ed. Lugd.)'];

V. n°. 1020 (171 ff.): *Dat Spieghel der moniken*, fol. 1-17a.

Aan deze vijf geschriften, volgens den *Catalogus* alle op naam staande van Bernard van Clairvaux en aanvangende met de woorden: Primo considerare debes, cet. (dat in n°. 1020 begint aldus: Ten alder irsten seltu merken waer om du ghecomen bist toten cloester, enz.) doet m.i. de 'Spiegel der monike' denken, waarvan in ons H.S. sprake is als van een der 'vuerige boecke', door de devoten hier te lande op hoogen prijs gesteld.

Aanteekening bij 'Bernardus spiegel', fol. 166^{r} (zie boven, blz. 234, noot 5).

Is mijne opvatting ten aanzien van het *Speculum monachorum* juist geweest, dan moet onder 'Bernardus Spiegel' verstaan worden het blaadje, de 'pagina' - zie beneden -, algemeen bekend als 'Speculum Bernardi' en als zoodanig ook vermeld bij Busch, *Chron. Wind.*, p. 433 (verg. de meer geciteerde *Epistola* van Fl. Radewijns, l.l.). In handschrift is het werkje o.a. aan-aanwezig in de Universiteits-bibliotheek te Utrecht en wordt het aldaar gevonden in de codices n°. 161 (fol. 98^{a}, cet.), n°. 173 (fol. 89^{a-b}), n°. 174 (fol. 229^{b}-231^{a}), n°. 332 (fol. 205^{a}-207^{b}) en n°. 384 (fol. 27^{b}, cet.). Opgenomen is het door Mabillon in het tweede deel der *Opera* van Bernard van Clairvaux, Par. 1719, folio, p. 816 en 817, maar onder den titel: Speculum monachorum. In aansluiting evenwel aan denzelfden Mabillon werd dit 'Speculum', dat eenmaal, gelijk zoo menig ander ascetisch geschrift, omnium consensu op naam van Bernard heeft gestaan, eerst door Bertrand Tissier in de *Bibliotheca patrum Cistersiensium*, Bonofonte, 1660-1669, tom. VI, en wordt het tegenwoordig door iedereen

toegeschreven aan Arnulfus de Boëriis, Ord. Cist. in dioecesi Laudensi, saeculo XII^{o}, a^{o}. 1149 (verg. Migne, *Patrologiae cursus completus*, Par. 1844 seq., tom. CLXXX, p. 1658).

De aanhef van het 'Speculum Bernardi' luidt: 'Si quis, emendatioris vitae desiderio tactus, cogitationum locutionum operumque suorum sollicitus explorator, universos excessus suos corrigere nititur: in praesentis *paginae* frequenti lectione et assidua meditatione, tamquam in *speculo*, interioris hominis sui faciem contempletur.'

Nog ééne opmerking. Florens Radewijns geeft t.a.p. in zijne *Epistola ad quendam regularem in Vvyndesem* den raad om het 'Speculum monachorum' of het 'Speculum Bernardi' altijd bij de hand te hebben, ja om dit laatste boekje - en zulks zou hij onmogelijk hebben kunnen zeggen, indien het niet klein van omvang ware geweest (een 'libellus') - desgevorderd van buiten te leeren ('Consulo tibi, vt habeas circa te Speculum monachorum, aut Speculum Bernardi, secundum quod omnes actus tuos potes ordinare; quem librum etiam discas exterius,..... et hoc erit tibi leue, quando prompta consuetudine seis libellum exterius').

V. Peter van Amsterdam.

(fol. 173r)+ Van den leven ende wanderinge des eersamen vaders here Peter van Amsterdam[1]. +173r.

Hi was gebaeren van Amsterdam van eerbaeren godfruchtigen olders. Ende sunderlinge had hij alte gueden moder, die hem vake vele guets plach te leeren, ende sunderlinge plach sij hem in te prenten den anxt * Godes *, welker inprentinge hij alsoe ontfanclic[2] was, dattet scheen in alle sinen werken; ya ic gelove, dat die anxt Godes nummermeer uut sinen herten en quam.

Hij plach oetmoedelic te seggen, dat hij van hem

1) Over Peter van Amsterdam heb ik elders slechts enkele sporadische berichten gevonden. Het tegenwoordig te Arnhem berustende z.g. 'Handschrift G' - zie hierover Moll, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, dl. I, Voorrede, blz. VII v - noemt op fol. 132 alleen zijnen naam. Volgens Delprat, *Verslag omtrent eenige handschriften*, enz. (in Kist en Royaards, *Archief voor kerkelijke geschiedenis*, dl. VI, blz. 275-302), blz. 283, komt er een hoofdstuk '*De dn□o* Petro de Amsterdammis' voor in zeker door hem t.a.p. beschreven H.S.: *Narratio de inchoatione*, cet. - verg. hierover, behalve Delprat, *Verhandeling over de Broederschap van G. Groote*, 2de druk, Arnh. 1856, blz. 344: Acquoy, *De Kroniek van het fraterhuis te Zwolle* (in *Versl. en Meiled. der Kon. Akad. van Wetenschappen*, *Afd. Letterk.*, 2de Reeks, dl. IX, blz. 8-12) -. Verder zie men over Peter van Amsterdam nog: Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719, p, 227, en Delprat, *Verhandeling*, 2de druk, blz. 174.

2) geschikt om te ontvangen of in zich (in het gemoed) op te nemen, ontvankelijk, vatbaar.

selven, plach te dencken, doe hij jonck was: hij moste yo een sunderlinge beest wesen, want hij hem altoes alsoe beanxtet voelde. Doe hij een jongesken was van tijn of elven (fol. 173^{v})$^{+}$ jaeren, doe stont hij toe Amsterdam in die kerke ende hoerde predicken van die drie vordele, die die jonferen sullen hebben ynt ewige leven: $^{+}$173$^{v.}$
als dat sij enen nyen zanck sullen sijngen, ende sij sullen die crone 'Aureola'[1] hebben, ende sij sullen den Lamme volghen waer dattet gaet[2]. Als hij dit hoerde, soe dachte hij: 'Dat vordel wil ic hebben.' Ende rechtevoert na dien sermoen genc hij toe huys - het was in die vasten voer den eten -, ende hij nam al heymelic ene kerse ende genc weder in die kerke ende viel op sine knyen voer dat beelde onser liever Vrouwen ende offerde hoer die kerse. Ende mit groter vuericheit lavede hij sine reynicheit hoeren lieven Kynde ende hoer totten eynde sijns levens toe te bewaeren. (fol. 174^{r})$^{+}$ Ende hij badt seer devoetlic der Moder Godes, dat sij hem hulpe ende gracie wolde verwerven, dat hij sine reynicheit totter eren Godes moste[3] bewaeren. $^{+}$174r.
Ende hij en is niet beroeft van sijnre begerten; want onse lieve Here heeft hem geholpen, dat hij sine reynicheit zalichlic heeft bewaert totten eynde sijns levens toe. Ende alsoe jonferlike[4] schemel[5] was hij al sijn leven lanck, dattet scheen, of hij nouwe stuer en konde holden, als hij bij onge-

1) heiligenkrans.
2) Verg. Acquoy, *Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming* (in *Archief voor Ned. Kerkgesch.*, dl. II, 's-Gravenh. 1887), blz. 104-106.
3) mocht.
4) jonferlike, joncferlike (hetz. als 'joncfroulike') = maagdelijk, als eene maagd of jonkvrouw.
5) schaamachtig.

like personen[1] quam. Hij had oec al sijn leven lanck die zuete Moder Godes in alte wonderliker groter weerdicheit; ende als hij hoeren name noemde, dat genck hem soe zuetlic of, recht of hij wat zuets in sinen moent genamen hadde, dat hem wal smaecte.

Als hij sijn 'Ave Maria' las, (fol. 174^{v})$^{+}$ soe plach hij van rechter reverenciën te seggen: 'Ave gracia plena'[2] ende niet 'Ave Maria'[2]; recht als een arm mensche, $^{+}$174$^{v.}$ die enen riken mechtigen man toesprect, die en noemts niet by sinen name.

Als hij 'Salve Regyna' plach te leesen ende dan quam tot dat versken: 'Eya onse voersprecster[3], kier tot ons dine barmhertich ogen'[4], soe plach hij hem mit groter reverenciën sijde[5] neder te neygen[6] mit herten ende mit lichame voer die Moder der barmherticheit ende badt hoer oetmoedelic mit groter begerten sijns herten, dat sij hoer geweerdigen wolde in die ure sinre doet hoer bermhertige oghen op hem te slaen ende sine voersprecster te wesen bij hoeren gebenediden Soen. Ende want dit guede jongesken (fol. 175^{r})$^{+}$ die zuete Moder Godes in groter weerdicheit hadde, soe wiesset alsoe op in duechden, dat die duechden uyt hem luchten[7], alsoe dat hem $^{+}$175r. sine medege-

1) ongelijc = onbetamelijk handelende, zich onbehoorlijk gedragende. Zie voor het begrip 'ongelike personen' het *Mnl. Wbk.* op 'ongelijc, 1ste art., no. 6'.
2) De woorden 'Aue gracia plena' en 'Aue maria' zijn met robrik onderstreept.
2) De woorden 'Aue gracia plena' en 'Aue maria' zijn met robrik onderstreept.
3) Het 'Afschrift Stoett' (zie de Inleiding) heeft 'voer spreecster' en een paar regels verder ook 'voerspreecster.'
4) De woorden 'Eya-ogen' zijn met robrik onderstreept. Lat.: 'Eja ergo advocata nostra.' H.S.: kiert.
5) sijde (Mud. sît, side) = nederig, ootmoedig.
6) hem nederneigen = zich nederbuigen.
7) luchten, lichten = lichten, licht geven, schitteren.

sellen, die mit hem te schoelen gengen, plegen te heiten ‘dat heilige Peterken’. Want hij was een jongesken van XV jaeren, doe hij ter scholen waert gesant te Doesborch; ende daer had hij hem alsoe goddienstlic ende alsoe rechte duechentlic, of hij een volcomen man van jaeren had gewest.

Hij gaf hem seer vlitelic totter leeringe[1], alsoe dat hij in corten jaeren een guet clarick waert. Ende nummermeer en plach hij gaen te speelen, als die ander kynder deden, die sine gesellen weeren. Ende hij was oec seer vlitich die ander kynder van den speelen te trecken mit gueder (fol. 175^{v})$^{+}$ vermaninge; ende alst geveel, dat sij van sijnre vermaninge niet en hielden, soe plach hij Baer ondertijden om te screien: $^{+}$175v.
soe wee dedet hem, dat sij hoer tijt soe quelke toebrachten. Hij en plach tegen die hochtijde niet te huys te trecken als die ander kynder; mer hij toech dan te Sutphen totten bruders van Here-Florenshuys, die daer doe woenden om des hannes wille, die doe te Deuenter was[2]. Soe genoechlike stont hem die wanderings der bruders voer, dat hem dochte: als hij sieck was ende bij die bruders quam, hij waert gesont. Hij plach oec daer mitten anderen bruders ten heiligen sacrament te gaen; ende dan was hij soe vuerich, dat hij van devociën vele trane screide.

Hij plach te seggen: doe hij irst (fol. 176^{r})$^{+}$ toe Doesborch quam ende die fraters sach, doe creech hij soe grote mynne tot hem, dat hij dachte ende sprack tot hem $^{+}$176$^{r.}$
selven: ‘Aldusken menschen moetstu werden,

1) onderwijs, studie.

2) Zie Delprat, *Verhandeling over de Broederschap van G. Groote*, 2de druk, blz. 60 v.

wilstu ten ewigen leven comen.' Dit inval[1] waert in hem gevestet alsoe sterkelic, dat hijt rechtevoert began te werke te setten. Want opten irsten dach, doe hij te Doesborch quam, doe seechde tot hem een heilich vader, geheiten here Gerijt[2] van Rees: 'Petrus, nu moety een frater werden.' Doe antwoerde hij: 'Dat wil ic gerne doen.' Ende rechtevoert sonder marren gehoersem wesende, toech hij sijn hoyke[3] uyt ende toech sinen covel an den hals ende began een frater te werden. Ende hij waert van sinen vader in dat fraterhuys bestadet[4] ende bleef een frater al sijn leven lanck. Ende hij plach te seg- (fol. 176^{v})$^{+}$ gen, dat hij genen staet in der werlt en wiste, dien hij daervoer kiesen wolde: soe grote mynne had hij totter oetmoedicheit. Hij plach oec te seggen: al mochte hij dusent jaer leven, hij solde in dien oetmoedigen staet altoes genoech te done hebben ende guet rieschap vinden hem meer ende meer totten duechden te geven; daerom en wolde hij genen hogeren staet begeren. $^{+}$176^{v}.

Onse lieve Here die gaf hem soe grote genoechte in den duechden ende in die Heilighe Scrift te studieren ende sijn gebeeken te spreken, dat die genoechte bavengenck al die genoechte der werlt.

Mer want hem onse lieve Here gegeven hadde verstandele synne in die Heili(ghe) Scrift, soe angenck hem die behende viant[5] mit sijnre bedriechnisse, ende

1) invallende gedachte.
2) Met robrik onderstreept.
3) Onder 'hoyke' verstaat men den langen mantel, die èn door mannen èn door vrouwen gedragen werd, tot op de voeten reikte en van voren over het hoofd heen in een hoorn uitliep. De 'covel' is de monnikskap (eig. mantelkap).
4) bestaden = plaatsen.
5) die behende viant = de duivel; behende = slim.

(fol. 177^{r})$^{+}$ hij hielt hem voer den stoel der eren ende der hoecheit, ende ontstack sijn herte mit soe groter begerten een groet doctor te werden, dat hij dachte: mochte $^{+}$177$^{r.}$
hij mit dusent jaer in der hellen te barnen te niete gaen, nummermeer en hadde hij die werk overgegeven; mer als hij dachte, dattet over dusent jaeren solde wesen, recht oftet irst begunne, dat sloech sijn herte weder mit soe groter verveernisse, dat hem die begerte der hoecheit altemale vergenck.

Hierna bedachte die viant een ander strijck[1] ende makedet alsoe, dat sijn moder hem ommer toe huys hebben wolde; want sijn vader was gestorven, ende sij ontboet hem[2] vele, dat hij toe huys solde comen. Mer hij vertoeget vaste, want hij had anxt voer des duvels bedreechnisse. (fol. 177^{v})$^{+}$ Ten leesten dwanck hem sijn meyster daertoe, dat hij tot sijn moder een reyse moste trecken, want sijn guede moder dat $^{+}$177$^{v.}$
alte seer begerde. Doe en was hij niet hart op sinen syn[3], mer oetmoedelic sinen meyster gehoersem. Hij had oec enen heiligen oem wonende tot Here-Florenshuys[4], geheiten here Rolof[4] van Muden[5]. Dese seechde hem: 'Toe frater, ic hape dattet die eer Godes is, dat ghi tot u moder trect.' Uyt dat woert creech hij moet, soedat hij hapte: onse lieve Here solde hem in sinen gueden wille bewaeren, ende toech tot sijnre

1) strijck (ook 'laghe') = laqueus, insidiae (Kil.).
2) enen iet ontbieden = iemand iets laten weten, iem. iets mededeelen.
3) De zin is: Toen stond hij niet stijf op zijn stuk. Verg. de Mnl. uitdrukking: op sijn begrijp (niet) en staen = (niet) op zijn stuk staan; b.v. Handschr. D, fol. 7v: doe sie op hoer begrijp niet en stout.
4) De woorden 'florens' en 'Rolof' zijn met robrik onderstreept.
4) De woorden 'florens' en 'Rolof' zijn met robrik onderstreept.
5) Zie over hem de voorg, 'Biographie' (fol. 157^{r}-171^{v}).

moder. Ende want hij ynt fraterhuys wonde, soe had hij eene tympeken[1] an sine covel. Dat en zneet hij niet of als ander kynder plegen te doen, als sij te huys trecken; hij voelde hem daer wal toe geney- (fol. 178r)+ get, mer hij dachte: hij wolde hem daer om Godes wil in sterven. Als hij dan toe huys quam, soe verblijde hoer sijn +178r. guede moder sunderlinge seer, want sij had hem lief baven al hoer ander kynder. Ende sij had hem doe alte gerne bij hoer gehoelden, ende sij leechdet hem alsoe vrendelic an[2] als sij mochte, ende seechde: 'Lieve kynt, blijft doch bij my ende dient hier onsen lieven Heren ende gaet in wat cloester dat ghi wilt hier in die stadt: dat wil ic u gerne gunnen. Mer alrelievest had ic, dat ghi een priester woldet werden op u vaderlike guet ende blijven mit my wonnende ende dienen alsoe onser[3] God.' Alse dit heilige jongesken dit hoerde, sette hij sijn moder mit gueden vrende- (fol. 178v)+ liken woerden tevreden. Mer onse lieve Heer ende die heilige gehoersemheit, in +173v. welker hij toe huys getagen[4] was, ende oec dat gebet sijns heiligen oems bewaerden hem, dat sijn herte niet bewecht en waert hoer te consentieren. Ende siet, die duvel en conde alhier oec niet vorderen. Want hij dachte: die Heilige Geest had hem al anders geleert dan onder sine vrende onser God te dienen. Nochtant haddet hem na der natueren

1) In het bovengenoemde *Mittelniederdeutsches Handwörterb*. van Aug. Lübben u. Chr. Walther (Norden und Leipz. 1888) wordt bij 'timpe' aangeteekend: *das in eine Spitze auslaufende Ende eines Dinges*, *Zipfel*, *bes. von Kleidungstücken (Kapuze*, *auch diese selbst)*. Verg. het *Mnl. Wbk.* op 'covel'. Ook 'coveltimpe' komt voor.
2) enen iets aenleggen = iemand iets voorstellen, iets voorleggen.
3) onser (voor 'onseren') = onzen; zie het *Mnl. Wbk.* op 'onse'.
4) getagen (i.p.v. getogen), van tien = trekken.

wal ghenoechlic geweest bij sijn moder te blijven, want hij had sijn moder seer lief. Mer hij dachte: hij wolde sijn moder ende al sine vrende overgeven om die mynne Godes ende trecken in een cloester alsoe veer van al sinen vrenden, dat hij sij nummermeer en solde sien of (fol. 179^{r})$^{+}$ hoeren in deser tijt. Dit sette hij op om dat walbehagen Godes. Mer onse lieve Here haddet anders mit hem voersien. Want $^{+}$179$^{r.}$ van ewicheit had hij sine stede geordiniert toe Deuenter tot Here-Florenshuys[1], opdat hij, ene seer guede jonge plante op dat guede eertrike, vele vruchten solde voertbrengen ende vergaderen, daer hij namaels sine jongen mede solde voeden. Dat hij oec alte trouwelijc dede, als men noch na wal hoeren sal.

Hij toech dan van sijn moder ende beval sij onsen lieven Heren, ende quam weder toe Doesboerch. Ende als hij daer noch ene wijle ter schoelen hadde gegaen, soe gaf hem onse lieve Here noch meerre mynne totten heiligen oetmoedigen bruders van Here-Florenshuys[2], alsoe dat (fol. 179^{v})$^{+}$ hij seer[3] vuerichlike began te arbeiden ende te bidden om ene stede mit hem te crigen. Ende als sij sine begerte wat vertoegen $^{+}$179$^{v.}$ na hoerre gewoenten, soe gaf hem onse lieve Here soe grote vuerige begerte in sijn herte, dat hem dochte: hij en conde hem niet gelijden[4]. Ende als hij dachte, hoe dat die bruders in hoer celle mochten sitten ende becummeren hem nargent mede dan mit onsen lieven Heren ende mitter Heiliger Scrift, soe duchte hem, dat sijn herte van mynnen brande. Ende vake plach

1) ‘florens’ is met robrik onderstreept.
2) ‘florens’ is met robrik onderstreept.
3) H.S.: dat dat hij seer.
4) hem geliden = het uithouden.

hij daer omme te screien, dat sine begerte vertagen waert. Mer dan troeste hij hem selven ende dachte: ‘Wanneer ic daer nu come, soe wil ic voer mijn bedde gaen sitten contemplieren ende laten mijn herte opgaen in den hemel.’ Dit de- (fol. 180r)+ de hij oec alte vuerichlic, doe hij daer gecomen was. Hij was in sijn XVIIJ jaer, doe hij +180r. tot Here-Florenshuys quam, ende hij gaf hem alte vlitelic totten duechden, ende sunderlinge tot bewaeringe sijns herten. Mit genen uytwendigen dingen en mochte hij hem becummeren. Al sine genoechte sochte hij in onsen lieven Heren ende in die Heilige Scrift. Mit alsulker vuericheit plach hij ontsteken te werden, als hij sijn gebeken sprack ende sijn herte oprichte tot onsen lieven Heren, dat hij des wynters die uytwendige coelde niet en bevoelde. Alst geveel dat iement van sinen vrenden tot hem quam, daer had hij groet verdriet in, omdat sijn inwendige toekier tot Gode[1] daermede gehindert waert. Ende als hij (fol. 180v)+ vernam, dat iement van sinen vrenden gestorven was, die hem te versueken[2] plegen, soe verblijde hij hem ende +180v. dachte: ‘God sijs gelavet, daer en sal ic nu niet meer van versocht werden.’

In wonderliker groter reverenciën hadde hij sijn oversten ende mit alre vliticheit gaf hij hem tot rechter gehoersemheit. Die guede gewonten van Here-Florenshuys die had hij in soe groter weerdicheit: alst geveel dat hij versumel was in enich cleyne puntken, daer en had hij niet mijn zwaerheiden van dan of hij gedaen hadde tegen die gebade Godes. Het geveel

1) ‘(inwendige) toekeer tot Gode’ is een term der devoten.
2) bezoeken (‘versueken’ bet. hetzelfde als ‘vanden’).

eens dat hij vergeten hadde dat kulte[1] om te kieren, daer hij op te slapen plach, alst die gehoersemheit eysschede. Dat quam hem in (fol. 181^{r})$^{+}$ sine memoerie, als hij was in der kerken; daer creech hij alsoe groet wroegen van, dat hij soe versumel $^{+}181^{r.}$
geweest had in der gehoersemheit, dat hem duchte, recht of hij daerom versinken solde. Ende want hij hem aldus nouwe waerde voer die cleyne gebreke, soe bewaerde hem onse lieve Here, dat hij niet en viel in grote gebreke; ende hij gaf hem sine gracie, alsoe dat hij een man waert na den herten Godes. Hij was oec seer vlitich van enen anderen te leeren wat hij doen of laten solde; ende hij en plach niet an te sien, oftet die gene oec selven dede, die hem leerde hoe of wat hij doen of laten soelde. Daer was een heilich oelt bruder tot Here-Florenshuys. Dese was alte wonderlike beger- (fol. 181^{v})$^{+}$ ich den jongen bruders te leeren, hoe dat sij hem hebben solden[2]; ende als hij iet sach doen tegen die guede gewoenten, dat plach hij seer vuerichlike $^{+}181^{v.}$
te vermanen. Nochtant en conde hij daer selven niet vele toe doen mitten werken, omdat hij oelt ende cranck was. Deses gueden bruders vermaninge ende anwijsinge hoerde dese guede Petrus mit groter begerten ende genoechten; ende hij dancte onsen lieven Heren daervan, dat hijs weerdich was geworden dat guede te hoeren, opdat hij wetten mochte,

1) Lübben u. Walther, *Mnd. Handwörterb.*, geeft op ‘kolte’ met de bet. *Bettdecke*, *Matratze*. Verg. Handschr. D, fol 84^{v}: want doe vantmen onder hoer culte een groet bluck (A. Matthaeus, *Vita virg. nob. Elisabethae van Heenvliet* - achter zijn *Anonymi Chron. ducum Brabantiae*, Lugd. Bat. 1707 -, p. 248). Matthaeus, l.l., teekent in marg. aan: Culcitra, pulvinar.
2) hoe - solden = hoe zij zich gedragen moesten.

waervan dat hij hem beteren solde ende wat hij doen solde, daer hij Gode mede mochte behagen. Ende niet mijn en plach hij te achten op die vermaninge eens jongen bruders dan eens oelden. Ende (fol. 182_r)$^+$ die lange na hem in den huyse gecomen weeren, die en had hij niet mijn in reverenciën dan die voer hem gecomen weeren of die hem gelijck weeren. $^+182^r$.

Als hij berijspet waert, soe plach hij hem altoes oetmoedelike schuldich te geven. Ende nummermeer en plach hij hem te ontschuldigen[1], ende sunderlinge tegen sinen oversten. Hij had sinen oversten in alte groter weerdicheit, ende alsoe reverenslike stonden hem sine woerde ende gebade voer[2], oftet God selven geweest had. Ende want sijn overste markede, dat hij aldusken gueden herte tot hem had, soe had hi oec weder een guet herte tot hem, ende hij mynden seer om sinre duechden wille. Ende opdat hij sijn guet niet en soelde verliesen, soe plach hem sijn pater, geheiten here Godert (fol. 182^v)$^+$ ten Thoern[3], vake te veroetmoedigen ende oec al scharpelic te berijspen; mer dat dede hij uyt enen gueden herten. Ende ondertijden plach hij hem te begrijpen, opdat hij wat hadde, daer hij hem om berijspen mochte. Ende want Petrus dat guede herte sijns paters wal kande, soe en plach hijs nummermeer quelke van hem te nemen, mer hij plach hem daerin te verblijden ende dachte: ‘God sijs gelavet! Nu ic hier mijne correxcie ontfangen heb van mijnen pater, nu en sal ic daer niet om gecorregiert werden, als ic voer onser God come.’ Hij plach $^+182^v$.

1) hem ontschuldigen = zich verontschuldigen, zich vrijpleiten.
2) stonden - voer = kwamen hem... voor, schenen hem... toe.
3) Godfried Toorn van Meurs.

hem oec te wapenen mit gueden punten uytter Heiliger Scrijft, opdat hij van genen wederspode en solde gebraken werden noch van genen voerspode verheven. (fol. 183^{r})$^{+}$ Ende vake plach hij sijn gebeken te storten mit tranen. Hij had in gewonten[1] vake op sine knyen te vallen ende sijn herte op te boeren tot onsen lieven Heren, $^{+}$183$^{r.}$ ende oec onder sinen werke sine hande te voelden[2] ende corte schotachtige gebedekens tot onsen lieven Heren te zeenden. Sijn herte was alsoe in onsen lieven Heren gevestet, dat, als hij hem tot sinen gebede gaf, soe plach hij sijn herte uyt te storten voer onsen lieven Heren als water. Ende vake plach hij overstort te werden mit vele devoter trane. Hij was seer vuerich ende starck in den geeste, mer niet sterck in den lichame. Ende uyt vuericheit sijns geestes dede hij sijnre natueren alsoe groet geweelt, dattet enen tragen lauwen[3] mensche nouwe loeflike[4] en solde dunken. Hij had hem (fol. 183^{v})$^{+}$ mitten irsten bina selven verdorven mit waken. Dat quam aldus bij: Hi had seer grote last van den aventslaep; ende want hij seer grote mynne had $^{+}$183$^{v.}$ totter gehoersemheit, soe had hij die guede gewoenten alte node gebraken, dat hij eer hadde slapen gaen dan die ander bruders. Ende hij dede hem soe groet geweelt, dat hij al zieck waert; want als die aventlust over was, soe en conde hij genen slaep wedercrigen. Hier had hij hem alsoe mede gekrenket[5], dat die medicus van hem seechde: ten weer dat hij den slaep des avents

1) H.S.: ingewonten.
2) vouwen.
3) lau, laeu = flauwhartig, onverschillig.
4) geloofwaardig.
5) Hier - gekrenket = Hierdoor had hij zichz. zóó verzwakt, was hij zóó zwak geworden.

neme, hij solde sine synne verliesen. Want hij had hem daer soe vrommelic tegen gesat, dat hij bina niet medallen en sliep. Doe heite hem sijn pater doen, dat hij in gehoersemheit des (fol. 184^{r})$^{+}$ avents den slaep solde nemen; ende hij gaf hem orlof, dat hij des margens wal voer die bruders weder op moste staen. $^{+}$184$^{r.}$

Als hij groten doerst hadde te bij tijde[1)], soe plach hij hem selven te verpenen[2)] mit ene vigilie of soven psalmen te leesen, weert dat hij drunke; ende alsoe verwan hij den dorst. Hij was alsoe wekelic[3)], datter selden wat ter tafelen quam, dat hij eten mochte; nochtant nam hijt mit dancberheit, ende onse lieve Here die halp hem daer al mede doer. Want hij had alsoe grote genoechte in onsen lieven Heren ende in den duechden, dat hem al ander dinge dragelic ende licht worden.

Als hij dan tot Here-Florenshuys gewoent had X jaer ende seer laeflike gewandert hadde ende oelt was in sijn XXVIIJ jaer, (fol. 184^{v})$^{+}$ soe begerde die eerweerdige vader here Godert ten Thoern[4)] van hem, dat hij hem bereiden solde tot priesterliken staet an te nemen. Ende want Petrus mynne hadde te bliven in synen sympelen state, soe wasset hem alte seer zwaer; ende hij haddet alte node gedaen, had hijs of moghen wesen[5)], behoeldelic der gehoersemheit. Want hem duchte selven, dat hij daer veel te snode ende te onweerdich toe was. Als sijn pater marcte, dat hi hem $^{+}$184$^{v.}$

1) Lees: 'bij tijde' of 'bitijden' (fol. 167^{v}).
2) hem selven verpenen = zichz. straf opleggen. Verg. *Teuthonista* (uitg. Verdam): verpeenlijc (pijnlick off verpeenlick), *penalis*.
3) zwak, sukkelend.
4) Zie fol. 182^{v}.
5) des af sijn, des af wesen = van iets af zijn (verg. des af werden = van iets ontslagen of beroofd worden).

daer soe rechte zwaer in maecte, soe seechde hij tot hem: ‘Petrus frater, ghi en hebt my ny ongehoersem gewest. Wildi nu niet gehoersem wesen?’ Als hij dat hoerde, soe gaf hij hem over ende was gehoersem. Doe dese weerdige man priester ghewyet was, soe geveelt dat hij had. (fol. 185^{r})$^{+}$ een olde grawe covel; die was soe rechte snode[1], dat sij oec gelappet was. Ende want hij van natueren eerbaer ende puntelic $^{+}$185$^{r.}$
was, soe had hi hem al markelic in die covel te sterven; ende hij hapte: men solde hem yo een ander covel gegeven hebben tegen dat hij sijn irste mysse solde doen. Mer hij was soe schemel, dat hij daer niet[2] van en dorste seggen, soedat hij gheen ander en creech; mer hij genck oetmoedelic mit sijn olde covelken ende dede sijn irste mysse in die kerke. Hier plach hij hem namaels seer in te verblijden, dat hij hem selven daer soe in verwonnen had.

Die heilige dienst der myssen die beveel hem sunderlinge wal, want hij was een eerbaer wallatende[3] man. Ende van buten was (fol. 185^{v})$^{+}$ hij verciert mit seer gueden prelateliken zedden, mer alremeest was hij van bynnen verciert mitten heiligen $^{+}$185$^{v.}$
anxt Godes ende mit anderen duechden. Hij was een mynner alre duechden ende een hater der gebreke.

Och, hij plach hem soe nouwe te waeren voer die gebreke. Ende alte zuetlic pynde hij onsen lieven Heren an te hangen mit enen pueren herten. In sinen gebede plach hij hem soeseer te veroetmoedigen, alsof hij al sijn leven een groet sunder had gewest. Ende

1) Bekend zijn bij de devoten de z.g. ‘snoode kleederen’. Zie over dit onderwerp Acquoy, *Het klooster te Wind.*, dl. II, blz. 286^{v}.
2) niets.
3) wallatend = welopgevoed, beschaafd.

als hij des margens altoes seer vroe opstoent als voerscreven is[1], och, soe plach hij sijn herte soe zuetlic tot onsen lieven Heren te kieren. Ende al wast dat hij sijn herte altoes pynde mit onsen lieven Heren (fol. 186^{r})$^{+}$ te verenigen, nochtant in deser margenstoent, als alle dinck stylle was, soe plach hij hem alte genoechlic mit $^{+}$186$^{r.}$
geheelen herten tot onsen lieven Heren te kieren. Ende dan plach hij hem mit alte groter grondiger oetmoedicheit[2] ende vercleyninge sijns selves neder te werpen voer onsen lieven Heren ende sijnen versumenden mensche toe te spreken ende hem te vernyen mit enen vuerigen opsette. Ende alte begerlic plach hij onsen lieven Heren te bidden, dat hij hen geven wolde, dat hij yo in der waerheit moste wanderen. In deser tijt maecte hij een buxken, dat aldus beghynt: ‘Here, leide my in dinen weech’, cet. Oec heeft hij menich ander suverlike materie gemaect, want hij seer abel ende (fol. 186^{v})$^{+}$ verstandel was in die heilige Scrift; ya, hij hadde daer soe grote genoechte in, dat men wal van hem seggen mach, dat die heilige Scriften sine weelden weeren. $^{+}$186$^{v.}$
Want hij hadde daer seer grote zueticheit in ende oec in sijn gebeken te spreken, dat hem duchte, dat hij daer vake vele bet van gevoet ende gesterket waert dan van uytwendiger spyse. Ende want hij aldus zuetlic van bynnen conde wanderen mit Gode, soe was hem alle uytwendige onleede zwaer ende contrarij.

Ene wijltijdes had hij voer sijn officie, dat hij die boeke plach te bynden. Soe placht hem dicke te gevallen, dat hij voer der bruder celle moste heengaen

1) Zie boven, fol. 184^{r}.
2) grondige oetmoedicheit (ook: grontoetmoedicheit) is een term der devoten en bet.: volkomen ootmoed, algeheele zelfverloochening.

om rieschap[1] totte(n) bueken te maken. Soe dach- (fol. 187r)+ te hij: hoe zuetlic dat die bruders setten in hoer celle ende bekummerden hem mit onsen lieven Heren +187r. ende mitter Heiliger Scrift! Dit stont hem alsoe genoechlic voer, ende het was hem alsoe zwaer dat hij mit die uytwendich onleede[2] behindert waert, dat hij dicwijle zuetlic began te screien.

Hij plach sijn herte alte wonderlike nouwe te bewaeren. Ende sine getijde plach hij soe andachtelic te leesen, dat hijt voernam alsoe vake enen 'myserer'[3] te leesen, als hij een vers van sine priestergetijde las sonder andacht[4].

Den heiligen dienst der myssen dede hij mit soe groter vuericheit, dat hij die susteren tot vuericheit verwecte, als sij hem hoerden. Ende sij (fol. 187v)+ hadden hem in soe groter weerdicheit, dat sij hem enen apostelschen man te bieten pleghen. +187v. In die grote hochtijden, ende sunderlinge in die hochtijt van midwinter[5], soe was hij alsoe vuerich, of hij gebrant had. Eens op enen Karsnacht, als dese weerdige priester dat heilige sacramente opboerde[6], soe sach een suster

1) rie(t)schap, ree(t)schap = gereedschappen, werktuigen.
2) bezigheid, werkzaamheid.
3) 'myserer' of 'miserere' = eig. de gebied. wijs van het Lat. 'miserere', d.i. medelijden hebben. Als vrouw. zelfst. naamw. wordt het gebruikt in den zin van 'kerklied, psalm'; vooral is het de benaming eener liturgie bij lijkdiensten, ontleend aan Psalm LV en LVI (LVI en LVII), waarvan de aanhef luidt: 'Miserere mei, Deus!'
4) godsdienstige aandacht (verg. het Hoogd. Andacht).
5) mid(de)winter = het midden van den winter. Vooral wordt het woord gebruikt als de benaming van het Christelijk feest, dat omstreeks dien tijd valt, n.l. het Kerstfeest.
6) dat heil. sacr. opb. = de hostie omhoog heffen (de elevatie bij de mis).

een schone kyndeken op sine hande, van welken gesichte sij alte wonderlike grote zueticheit ontfenck.

Als dese heilige man dan aldus weerdelic gewandert had ende hij xlv jaer oelt was geworden, soe sterf sijn heilige oem, die eerweerdighe vader here Rolof van Muden, die pater was der susteren van Meyster-Gerijtshuys, int jaer ons Heren mcccclix[1]. (fol. 188[r])[++] Ende ene corte tijt na sijnre doet soe waert die eerweerdige priester here Peter van Amsterdam in sine stede geordeniert op sante Martijns[2] Verheffinge dach[3]. Ende want hij alte node van sijn inwendicheit[4] gescheiden hadde, soe wast hem seer zwaer an te gaen; mer hij moste gehoersem wesen. Hij plach te seggen: had die eerde apen geweest, hij had daerin gegaen. Soeseer ontfruchte[5] hij, doe die paters in sijn celle quemen om hem te halen ende pater te maken. [+]188[r.] [+]1459.

Mer nochtan, al hoe zwaer dattet hem was, hij gaf hem daer soe geheelike toe ende hij was den susteren alsoe wonderlike trouwe beide in geestliken ende tijtliken dingen, alsof sij allegader sine lieve natuerlike kynder hadden geweest. Ende (fol. 188[v])[+] hij en spaerde hem selven in genen dingen. Hij en sochte oec niet eer of gunste der menschen, mer puerlike die eer Godes ende salicheit der zielen. [+]188[v.]

Ende want hij hem nu vele mit uytwendigen dingen moste becummeren, soe plach hij vake al druckelic[6] te

1) Verg. de 'Dedicatio' in Dumbar, *Anal.*, tom. I.
2) Met robrik onderstreept.
3) 4 Juli. St. Martijns sterfdag (s. Mart. obitus) valt op 11 November.
4) gemoedsleven, het leven naar den geest, het van de wereld afgekeerde leven.
5) ontfruchten, ontvruchten = vreezen, bevreesd zijn.
6) zóó dat men zijne droefheid laat blijken, klaaglijk, hartstochtelijk (van droefheid).

seggen: ‘Doe ic tot Here-Florenshuys wonde, doe plach ic mit balsem gevodet te werden, mer nu moet ic my lijden[1] mitten drave der verken.’ Hem waert eens ene baetschap geseecht op enen heiligen dach. Doe antwoerde hij al druckelic: ‘Sal ic nu slijck eten, Here God? Sal ic my nu mit tijtliken dingen becummeren?’

Vake moste hij gaste hebben. Dat was hem alsoe zwaer, dat hij plach te seggen: hij wolde liever alleen eten ende en eten niet dan speck ende (fol. 189^{r})$^{+}$ moes. Nochtant plach hij hem seer guetlic ende eerbaerlic[2] tegen die gaste te bewijsen. $^{+}$189$^{r.}$ Ende mit alsulker eersamheit sat hij an die tafel, dat sijn clarick ny en mochte marken, dat hij hem te moete sach[3], als hij hem die spyse voerbrachte. Als sine gaste van tijtliken dingen spreken, daer en was hem niet omme; mer hij plach hem dan wat guets te seggen of te leesen uytten boeke, daer hij die callinge mede brack.

Al sijn herte ende ziele was onse lieve Here ende die rechte duechden. Ende waer hij die eer Godes mede wiste te vermeerren, daer en spaerde hi hem selven niet in[4]. Hij want die susteren in gueder ordenanciën, soeals sij ingesat weeren van here Iohan Brynkerinck hoeren vader. Mer dese ge-. (fol. 189^{v})$^{+}$ trouwe werckman des Heren, markende dat hem niet georloft en[5] was leedich te staen ende want hij sinen Heren $^{+}$189$^{v.}$ een seer getrouwe knecht was, soe was hij alte

1) hem liden mit = tevreden zijn met, zich tevreden stellen met.
2) eerbaerlike = op eene wijze, waaruit iemands ‘eerbaerheit’, d.i. iemands reinheid van gemoed, onbesprokenheid van wandel, edele beginselen, blijkt op eene iemand vereerende wijze *(Mnl. Wbk.)*.
3) dat - sach = dat hij keek of hij kwam, naar hem uitkeek.
4) H.S.: an.
5) H.S.: ende.

rechte vlitich die susteren of te hoelden van al dat hem een hinder mochte wesen an hoeren geestliken voertganck. Hij vant daer vele personen, die noch nye weren in den dienste Godes, in welken hij markede, dattet hem seer noetdruftich was, dat sij ofgetagen worden van alre menichvoldicheit[1] der werliker menschen. Ende daeromme satte hij hem ten irsten in, dat sij den dienst der heiliger myssen bynnen huys solden hoeren en niet te kerken gaen. Een deel jaeren daerna satte hij in, dat die susteren des heiligen dages mit hoeren werliken vrenden niet en (fol. 190^{r})$^{+}$ moeten spreken, ende dat sij toe samen op die capelle des namyddages sitten in die tegenwoerdicheit $^{+}$190$^{r.}$ ons lieven Heren ende leesen of scriven die Heilige Scrift of bidden wat guets. Dese punten voerscreven en weeren den susteren niet weder over te geven om dusent nobel des jaers. Noch een deel jaeren daerna soe sette hij in, dat niement van buten huys in der suster weer en solde gaen sonder sinen orlof ende oec dat niement van den susteren uytter weer en solde gaen sonder sinen orlof, ende dat die susteren voer een vinster[2] spreken mit hoeren vrenden, ende niet alleen, mer mit een hoersuster[3]. Ende omdat hij den susteren alle anhangelicheit[4] hoerre vrende gerne ofgenamen had, opdat sij hem te vryer tot onsen lieven Heren solden

1) menichvoldicheit (het tegenovergest. is ‘enicheit’) = groot aantal, drukte en gewoel. Het woord komt bij de devoten dikwijls voor; zie o.a. Moll, *Johannes Brugman*, dl. I, blz. 278 v, 282.
2) D.i. het spreekvenster (spreecvenster). Verg. Handschr. D, fol. 9^{v}: Niet geerne en genck sie - u.l. Salomee Sticken - totten spreckvinsteren ende seer selden, als siet ofwesen mocht.
3) hoersuster, hoorsuster = eene kloosterzuster, die de menschen hoort of te woord staat.
4) aenhangelicheit (hetz. als ‘aenhanginge’) = aanhankelijkheid, verkleefdheid.

(fol. 190v)+ geven, soe verboet hij hem seer scharpelic, dat sij niets niet van hoeren vrenden en solden bidden, cleyn noch groet. Ende hij ordenierdet alsoe, dat men +190v. den susteren bynnen huys seer guedertierlike gaf wes sij behoefden.

Int sovende jaer voer sinre doet soe satte hij in, dat hem die susteren tot goddienstigen zwigen solden geven voer ende na, als sij ten heilighen sacramente sullen gaen. Noch heeft hij den susteren veel ander gueder punten ingesat. Ende alle dinck heeft hij gebracht in gueder ordinanciën na enen geesteliken leven, soedat men wal seggen mach, dat hij den staet der susteren omgekiert heeft. Want hij was alsoe rechte begerich totten duechden ende mit alre vliticheit pynde hij die susteren (fol. 191r)+ daertoe te stueren, dat sij hem mit enen gehelen herten tot onsen lieven Heren ende totten rechten duechden solden geven. Ende in sinen collaciën plach hij hem +191r. altoes in te prenten den anxt Godes, daer hij selven sonder onderlaet[1] in wanderde. Ende alte begerlic plach hij te seggen: 'Susteren, siet, dat ghi yo in der waerheit pynt te wanderen voer den ogen Godes, rechtuyt na den rechten duechden, ende leecht u fundement op onsen lieven Heren, want die mach ons allene helpen, als ons alle dinge ofgaen. Mer die hem set op lof of gunste der menschen, die sal ydel ende sonder vrucht vanhier vaeren.' Alsoe grote zueticheit voelde hij in sinen herten, als hij markede, dat hem die susteren vuerichlic totten duechden geven, dat hem gheen (fol. 191v)+ dinck van buten toe en mochte comen, ten was dragelic. Ende vake plach hij te seggen: 'Susteren, ic heb vake vele te doen ende te lijden van buten +191v.

1) sonder onderlaet = zonder ophouden; zie ook fol. 194v.

mit uwen tijtliken guede; mer dat wort my al licht te dragen, als ic marke, dat ghi guede kynder sijt ende in den anxt Godes pynt te wanderen ende u tot gehoersemheit gevet.'

Diegene, die hij marcte dat sijne leer gerne volchden ende guetwillich weeren hem totten duechden te geven, den was hi wal wat vaderliker dan enen anderen. Mer in der waerheit hij en was gheen uytnemer der personen; ende niemant en drufte op hem rusten noch troest an hem sueken, al hoe guet vrent hij scheen te wesen, in enigen dingen, die niet recht- (fol. 192^{r})$^{+}$ uyt en weeren na den rechten duechden. Wie solde te vollen mogen scriven sine vuerige nersticheit[1], die hij dede mit $^{+}$192$^{r.}$
leeringe ende mit vermaninge om die mynne des huyses Gods? Want die vuerige mynne des huyses Godes had hem altemael opgegeten. Ende omdat hij alte gerne gesien had, dat sine kynder sonder snoven gewandert hadden na den rechten duechden, soe doersochte hij al die Heilige Schrift ende toech dat march[2] daeruyt, ende dat gaf hi hem.

Die susteren hoerden sine collaciën mit soe groter genoechten, dat sij daer geestlike bet van gevoet worde(n) dan enich mensche van buten gevoet mach werden van lichamliker spyse. Daer was een suster, die plach te denken, als sij passiën of (fol. 192^{v})$^{+}$ becoringen hadde: 'Och, wert heilige dach, dat ic ons vaders collacie mochte hoeren, soe solde ic dese passie wal verwinnen!' Ende nummermeer en hoerde $^{+}$192$^{v.}$
sij sine collacie als sij passiën had, sij en vergengen hoer of

1) nersticheit (meer gewoon: nernsticheit) = ernst, volharding, inspanning.
2) march = eig. merg; bij uitbr. het innerlijk wezen, de diepste grond van eene zaak.

sij worden alsoe gekrenket, dat sij sie guet weder hadde te staen: alsoe regierde onse lieve Here sine tonge.

Die woerde in sinen collaciëdie weeren eenre zieker zielen recht als uytgesochten balsem. Ende vake plach hij van den teem[1] te gaen, den hij voergenamen hadde, dat niet en geschiede sonder die ordenancie Godes. Want dan plach hij vake punten te seggen, die den susteren bet dienden te hoeren dan vake die heele collacie. Dese weerdige vader was als ene barnende vlamme (fol: 193^{r})$^{+}$ in der mynnen Godes. Ende hij was oec alte vuerigen mynner onser liever Vrouwen. Ende in hoeren hochtijden $^{+}$193$^{r.}$
plach hij alsoe zuetlic van hoer te collaciën[2], dat een trach mynner onser liever Vrouwen daer vuerich uyt mochte werden ende een vuerich mynner mochte daeruyt ontsteken werden. Vake plach hij den susteren te leeren, dat sij onse lieve Vrouwe vake solde anropen; want sij is die watergate, daer ons alle genade doer vloyt uytten herten des Vader[3]. Ende alte zuetlic plach hij sij alle dagen driewerf te grueten op sine knyen mit die drie Ave Mariën: 'Wes gegruet, Maria, Moder der guedertierenheit, edel zetel der ganser heiliger Drievoldicheit,' cet. Ende hij leerde dese (fol. 193^{v})$^{+}$
Ave Mariën den susteren, ende seechde hem: weert, dat sij onse lieve Vrouwe $^{+}$193$^{v.}$
daer dagelix mede eerden, sij solden daer ene sunderlinge benedixcie mede vercrigen van onser zueter Vrouwen.

1) thema, onderwerp.
2) Van 'collacie' is afgeleid het werkwoord 'collaciën', met de bet.: eene stichtelijke of godsdienstige toespraak of preek houden.
3) De verwantschapsnamen 'vader', 'broeder', enz. worden in het Mnl. in het enkelv. gewoonlijk niet verbogen. Zie Stoett, *Beknopte Middelnederl. Spraakkunst*, Etymologie, 's Gravenh. 1890, §103.

Het was hem alte seer zwaer, dat hij soe vele mit tijtliken dingen moste bekummert wesen. Ende hij plach te seggen: ‘Als ic in mijn kamer come ende leese een guet punt uytter Heiliger Scrift, daer ic mijn herte mede op mach boeren tot onsen lieven Heren, soe dunct my, dat ict leven gevonden hebbe.’

Sine getijde plach hij altoes des marghens op die capelle te leesen mit alsulker vuericheit, dat een trach mensche daeruyt verwackert mochte werden. Want vake plach hij des nachtes op (fol. 194^{r})$^{+}$ te staen toe één of toe twien uren ende quam op die capelle ende las sine getijde. Dit dede hij sunderlinge in die vasten. Ende als $^{+}$194$^{r.}$
hij zieck was, soe las hij nochtant sine getijde soe vuerichlic, of hem niet gelettet en had. Ende dat hem boerde op sine knyen te leesen, dat las hij al mit bloten hoefde op sine knyen, al hoe zieck hij was. Ende oec eerde hij sine heiligen op sine knyen. Op ene tijt was hij al markelike zieck; doe waert hem toegheseecht: die heiligen solden hem nu wal borgen[1] heent op een ander tijt. Doe antwoerde hij alte vuerichlike weder: ‘Ic en wil niet geborget wesen;’ want hij wiste, dat die tegenwoerdige tijt alder gueder werke weer- (fol. 194^{v})$^{+}$ dich is, die men daerin doen kan.

Hij was alte wonderlike vuerich; ende hoe dat hij older waert, hoe hi vueriger $^{+}$194$^{v.}$
waert. Als hem callinge begegende; die ghen noet en scheen te wesen, soe plach hi te seggen: ‘Ic genge bet in mijn kamer ende bescreide mijne sunden.’

Alst quam in die beslaten tijt, soe plach hi seer te verblijden[2] ende onsen lieven Heren te danken, dat

1) borgen = beschermen, redden.
2) verblijden = zich verblijden.

hij hem soe lange gespaert had, dat hij (in) die vasten noch penitencie mochte doen voer sine sunden. Aldus seer oetmoedich was dese heilighe man, al wast dat hij sonder onderlaet[1] altoes wanderde in den anxt Godes ende sijn herte in alre puerheit pynde te bewaeren; noch- (fol. 195r)+ tant had hij alsoe cleynen voelen van hem selven, of hij een groet sunder had geweest. Ende in sinen collaciën plach hij hem +195r. selven vake soeseer te veroetmoedigen, dattet iement gehoert hadde, die sijn heilige leven niet ghekant en hadde, hij en solde daer lichte niet in gesticht geworden hebben[2].

Ondertijden plach hij oec te seggen: hij wolde, dat hij tot des alreminnesten susterkens voete mochte comen ynt ewige leven. Hi seechde oec eens: 'Ic wolde, dat ics secker weer, dat ic die alreminneste mochte wesen ynt ewige leven; ic wolde my der gerne om an die galge laten hangen.' Siet, dese heilige ziele, die vervullet was mit opgehoepten duechden, en marcte niet, wat hij gedaen had, (fol. 195v)+ mer wat hem noch geboerde te doen. Ende vake plach hij hem voer die vote ons lieven +195v. Heren neder te werpen ende mit groter oetmoedicheit ende mit vele tranen onsen lieven Heren sijn ontbliven[3] te beliën. Hij plach oec vake mit vele tranen onsen lieven Heren te bidden voer sine kynder. Sunderlinge als hij iement wiste, die niet sterck en was in den gheest of beladen was mit passiën of becoringen, daer plach hij alsoe trouwelic voer te bidden, dat die susteren vake grote gracie plegen te vernemen overmides sinen gebede.

1) Zie fol. 191r.
2) 'in iet, in enen gestichtet werden' is een term der devoten, en bet.: door iets, door iem. opgebouwd worden.
3) tekortkomingen.

Hij had voer ene gewonte: als hij iement sine gebreke solde seggen bijsunderlinge of als hij die gebreke solde hoeren ynt ghe- (fol. 196r)+ meen, soe plach hij irst op sine knyen te vallen in sijn kamer ende badt onsen lieven Heren, dat hij sijn hulper +196r. wesen wolde. Ende als hij wederquam, soe viel hij oec op sine knyen ende badt onsen lieven Heren alte begerlic, dat hijt voert guet wolde maken. Ende als hij marcte, dat hoer die suster beterde, die hij vermaent had, soe was hij alte wonderlike blide, ende dancte ende lavede onsen lieven Heren daervan. Ende als hi anxt hadde, dat hi iemende toe scharp gewest had - want hij soe rechte vuerich[1] was voer die duechden ende strenge tegen die gebreke -, soe plach hij van onsen lieven Heren oetmoedelic verghiffenisse te bidden. Voerwaer, het was een man na den (196v)+ herten Godes, mit niement smekende noch niercents persoen uytnemende noch lof noch gunste +196v. der menschen suekende, mer puerlike die eer Godes in allen dingen suekende ende zalicheit der zielen, sunderlinge dergenre die hem bevalen weeren; ya, hadde hij die alsoe conen regieren, dat sij sonder vegevuer ten ewigen leven mochten gecomen hebben, dat hadde sijn uytterste begerte gewest. Hij plach oec ondertijden te seggen: ‘Susteren, onse lieve Here is mijn getuych, dat ic anders niet en beger dan u ewige zalicheit.’ Ende al hoe strenge hij was teghen die gebreke, nochtant en drufte niercent begaen[2] wesen hem sine sunden te bychten. Want als hi markede, dat hem een mensche selven soe beschemde[3], ya al

1) H.S.: rechte vu vuerich.
2) verlegen.
3) hem bescamen = zich schamen.

hoe quelke hijt (fol. 197^{r})$^{+}$ gemaket had, hij nam hem seer vaderlic tot genaden. Ende oec als hij iement schoelt om sine gebreke, die hem dan geringe[1] conde $^{+}$197r. veroetmoedigen ende seggen: 'Het is mijn schult, ic wil my gerne beteren,' die haddet gewonnen. Mer die hem pynde lijn onschult te doen[2], die haddet veel te quaet, want dat en mochte hij niet verdragen om dyen[3] noch om verderven. Hij had alte trouwen vaderliken herte totten susteren; ya ic mene, dat gheen vader beter herte hebben en mach tot sinen natuerliken kynderen dan hij hadde tot sinen geesteliken kynderen. Ende want die susteren wisten, dat hij soe gueden herte tot hem hadde, soe weeren sij hem ynt gemeen gerne volchsem in alle dien dat hij hem insette. Ende sij hadden hem oec (fol. 197^{v})$^{+}$ wonder-like lief; nochtant ontseegen[4] sij hem soeseer, dat niement niet lichtelic in sinre tegenwoerdicheit en dorste comen. Het was alte veer van $^{+}$197^{v}. sinre eersamer rijpheit, als hij in der suster weer quam, dat hij dan iement van den ghemenen susteren toe had gespraken. Die volscriven wolde sine eerbaer stichtige wanderinge mitten susteren, ie mene, hij solde daerin gebreken. Want alsoe heeft hij die susteren geregiert in den anxt Godes ende in alre discipline, dat ic vermoede: hem en sal daer niement niet lichtelic in bavengaen. Ende hij heeft die susteren in alsulken gueden ordinantiën gebracht, dat diegene die na hem comet[5],

1) spoedig.
2) sine onscout (onscult) doen = zich vrijpleiten van schuld, bewijzen aanvoeren dat men zich aan iets niet schuldig gemaakt heeft.
3) groeien, toenemen.
4) ontsien (Kil. revereri) = vreezen, ontzag hebben voor.
5) H.S.: coment.

niet en sal behoven alsoe vele te arbeiden als hij gearbeit heeft, (fol. 198^{r})$^{+}$ des die susteren guetwillichlic willen bliven bij dat guede, dat hij hem ingesat heeft. Dese $^{+}$198r. eersame vader was nacht ende dach sorchvoldich voer sine kynder. Des avents, als hij te ruste solde gaen, soe plach hij een teiken des heiligen cruces over der suster weer te slaen, ende seechde: ‘Lieve Here, bewaert yo mijne kynder voer alle lagen[1] des viants[2] ende voer al dat hem schadelic mach wesen an ziele ende an lichame!’

Dese heilige man, al hoe strenge hij was voer die duechden, hij was nochtant bevoelic[3] ende medelijdende mit diengenen, die niet sterck en weeren in der natueren[4].

(fol. 198^{v})$^{+}$ Hij was den scheemelen megeden alte sunderlinge guedertieren, die hem om een stede beden. Ende liever halp hij den armen dan den riken[5]. Hij had $^{+}$198^{v}. vele liever een suster, die guetwillich ende gehoersem ende seggelic was ende niet ene placke[6] en hadde, dan ene, die hondert nobel bes jaers hadde ende niet soe dochsem en weer. Hij en vrachde na genen tijtliken guede: het was hem al om die duechden te doen. Ende als hij susteren marcte, die hem gerne pynden totten duechden te geven ende neerstich weren

1) Hier: lagen; fol. 177^{r}: strijck.
2) H.S.: viant. Zie fol. 203^{v}: die bedriechnisse des viants.
3) gevoelig.
4) Hier volgen drie met robrik doorgehaalde regels.
5) Hier volgen zes met robrik doorgehaalde regels.
6) muntstuk van geringe waarde. Zie Kil.: placke, plecke = nummus varij apud varios valoris.

In enkele streken van ons land, b.v. in Noord-Holland, wordt door het volk het woord ‘plak’ nog gebruikt ter aanduiding van ‘twee en een halve cent’ (het halve-stuiversmuntstuk).

(fol. 199^{r})$^{+}$ voer die guede gewonten in hem selven te hoelden ende oec enen anderen te vermanen, dat was hem alte wonderlike genoechlic. Ende die plach hij vake te $^{+}$199$^{r.}$ starken ynt guede ende daertoe te harden, dat sij trouwelic die gebreke solden vermanen ende niet oflaten, al wert oec, dat sij daer wat weder om te lijden cregen. Hij plach hem oec te leeren, dat sij oetmoedelic ende schemelic solden spreken als sij enen anderen vermaenden, ende dat sij hem selven nummermeer en solden wreken; want dat hoert altoes enen gueden mensche toe: als hem wat begegent, dat sij(n)s selves persoen anghiet, dat hij dat oetmoedelike heen late gaen ende beveelt onsen lieven Heren.

Dese weerdige vader seechde op een tijt: ‘Ic heb gedacht, dat ic (fol. 199^{v})$^{+}$ ene guede suster bescriven solde, die wolde ic aldus bescriven: Ten irsten solde sij $^{+}$199$^{v.}$ wesen vuerich ende goddienstich ende hoeden hoer voer alle ghebreke ende geven hoer tot allen duechden, ende sunderlinge totten gueden gewonten. Ende sueken in allen dingen puerlike onsen lieven Heren na al hoerre macht, ende pynen in der waerheit voer den ogen Godes te wanderen ende in sinen heiligen anxt. Ende dan voert hoer medesusteren totten duechden te trecken mit oetmoediger mynliker vermaninge, soedat sij niet lichtelic wat heen en liete gaen, sij en vermaendet ynt heymelic of ynt apenbaer. Ende om dese neersticheit der vermaninge soe solde sij hebben (fol. 200^{r})$^{+}$ begripers[1] ende waernemers ende vervolgers ende achtersprekers, lijden en benyders ende beliegers. Ende dan sal sij allikewal[2] bij den duechden $^{+}$200$^{r.}$

1) begriper = berisper, een die aanmerkingen maakt.
2) evenwel.

bliven ende daerom niet te mijn vermanen, het en weer dattet ene of twie weer, daer sij seege, dat sij yo niet in vorderen en kunde. Ende op diegene, die hoer aldus vervolchden ende achtersprake van hoer deden, en solde sij ghene ongunste[1] noch ofkier hebben, mer overal solde sij hem dat beste pynen te doen. Ende als sij dan seege, dat sij aldus oec niet vorderen en conde, soe en solde sij nochtant niet oflaten; mer sij solde bidden ende screien tot Gode, dat hijt beteren wolde, dat die duechden niet en (fol. 200^{v})$^{+}$ vergenge(n). Ende hierin solde sij volharden totten eynde toe. Van alsulken mensche dorste ic wal seggen, dat hi seer na weer bij der volcomenheit ende een kynt des ewigen levens.' $^{+}$200$^{v.}$

Hij plach den susteren oec vake te seggen: wolden sij hem geven tot gehoersemheit ende hoer guede gewonten sorchvoldelike hoelden, hij wolde hem dat ewige leven laven[2] sonder vegevuer. Ende doe hij den susteren dat heilige zwigen insatte, doe lavede hij hem: sij solden onsen lieven Heren enen ontfanclikeren dienst doen tot elker reise, als sij soe goddienstelic hoer zwigen bewaerden tegen dat sij ten heiligen sacramente solden gaen, ende het solde hem selven vele verdienstliker wesen, dan of sij in die Roemsche vaert[3] toe Romen (fol. 201^{r})$^{+}$ togen ende halden oflaet van allen sunde. $^{+}$201$^{r.}$

Als hij in die weer quam ende dan marcte, dat die susteren overal stille weeren ende seeten god-

1) vijandige, kwaadwillige gezindheid.
2) laven (hetz. als 'loven') = toezeggen, beloven.
3) Roemsche vaert (Mhd. Rômvart) = bedevaart naar Rome; bij uitbr. = iedere tocht die in waarde daarmede gelijk staat. Het Mhd. Rômvart bet. ook: pelgrimstocht in het algemeen.

dienstlic ende deden hoer werck; als hij marcte, dat sij hoer getijde vuerichlike leesen, soe genck hem sijn herte op van blijscappen, die hij voelde in den Heiligen Geest, ende hij dachte: 'Dit sij(n) die kastiele Godes.' Ende alst niement en, sach, soe plach hij sij ondertijden te benediën mitten teyken des heiligen cruces. Dese eersame vader hadde alte mylden barmhertigen herte totten armen. Ende hij hadde der moder van Meyster-Gerijtshuys, * geheiten Barte ten Zande *, orlof gegeven, dat sij vrylic om Godes wille solde geven soevele als hoer guet duchte, dat sij oec gerne ende myldelike dede. Hij hadde vele liever, dattet die moder gaf dan (fol. 201^{v})$^{+}$ dat bijt selven gegeven had, opdat hij die eer solde vlien. Ende want die moder myldelike gaf, $^{+}$201$^{v.}$
soe gaf hoer onse lieve Here myldelike weder. Ende sunderlinge was doe ene seer duer tijt[1] hier te lande, soedat vele menschen van honger storven; die duerde wal XV[2] jaer lanck *. Daer was ondertijden wal wat guets tijts tusschen, mer ten duerde niet. Ende ynt leeste was die duèrtijt alrezwaerst, sunderlinge in den sade *. In deser tijt soe brande dat cloester ten Diepenveen in enen groten deele, soedat sij alte groten schade hadden; ende sunderlinge verbrande al hoer broetzaet ende al hoer molt[3], soedat sij markelic gebrec ende armoede mosten lijden. Doe hadde dese guede vader alsoe groet medelijden mit hem, alsoftet sijne kynder hadden geweest, ende hi liende hem

1) Het H.S. heeft - ook een paar regels verder en fol. 203^{r} - 'duertijt' (in één woord). Beter is het hier ter plaatse te lezen 'duer tijt' (in twee woorden).
2) Oorspronkelijk stond er 'ses'; maar dit is doorgehaald, en 'xv' werd er boven geschreven. Verg. fol. 203^{v}.
3) molt, mout = mout, koren - vooral gerst -, dat men heeft laten kiemen en daarna gedroogd heeft om er bier van te brouwen.

van der susteren zaet al dat sij ontberen mochten. Hoer aven die was oec verbrant, soedat hem die (fol. 202r)+ susteren hoer broet mosten backen, dat sij oec gerne ende[1] alte seer mynlike deden. Ende als die guede vader dese mynlicheit[2] marcte, soe +202r. wast hem seer genoechlic. In deser duerre tijt en worden die almyssen niet verminret. Daeromme versach hem onse lieve Here alsoe vaderlike weder, dat die susteren in genen dingen gebreck en hadden; ya, onse lieve Here lietet zaet wassen opten salre. Ende sunderlinge tot éénre tijt doe was dat zaet alsoe opten salre gewassen overmides der graciën Godes, dat sij wal wisten, dat sij meer dan lxx mud roggen van den salre meten, meer dan sij daer op gestort hadden. Als die lieve vader dat hoerde, soe was hij onsen (lieven) (fol. 202v)+ Heren seer dancbaer ende hij gaf der moder orlof, dat sij noch myldeliker om Godes wil solde geven. Op een tijt quam hem een arm +202v. mensche te gemoete, ende sijn herte tuychde hem, dattet een seer arm mensche was, ende hij had hem gerne wat gegeven. Mer daer was een ander by, dient soe groet noet niet en was; ende omdat hij dien niet en wolde geven, soe en gaf hij oec den armen mensche niet. Dit dede hem na alsoe wee dat hij den armen mensche niet gegeven en hadde, dat hij daer omme screide.

Op een ander tijt quam een arm mensche voer sine porte ende badt, dat hij hem om Godes wil enen peninck wolde geven, daer hij wat te eten mede (203r)+ mochte copen. Doe antwoerde hij hem ende seechde: ‘Lieve vrent, ic en kan u allewege +203r. genen penninck geven, mer ic wil u gerne een stucke broets

1) H.S.: en.
2) mynlicheit, minnelijcheit = vriendelijkheid, welwillendheid.

geven.' Want hij had hem wal twie of drie[1] enen peninck gegeven, ende ten was gheen bedeler; mer wanttet soe Bueren tijt was, soe dwanck hem die grote noet daertoe. Ende doe hi hem dat broet gaf, doe marcte hij, dat hij alte seer bescheemt liet. Dat jamerde hem soeseer, dat hij al die nacht lach ende en conde van hertzeer niet geslapen. Ende hij badt onsen lieven Heren: als hij queme voer die poerte des ewigen levens, dat hij hem dan niet beschemen en wolde noch butensluten. Dese duertijt began ynt jaer ons Heren mcccc lxxviij (fol. 203^{v})$^{+}$ omtrint sante^{+} Peter in die vasten[2], ende sij deerde hent men screef xciij[3].$^{+}$ $^{+}$203$_{v}$.

Al wast dat dese heilige man stadelic pynde te wanderen in der tegenwoerdicheit Godes[4], nochtant was hij alte seer beanxtet voer die ure des doets. Ende als hi daer op dachte, soe duchte hem, dat hij in hem selven vercrympen[5] wolde. Ende soe leede was hem voer die bedriechnisse des viants, dat hij onsen lieven Heren vake plach te bidden: wert hem behachlic, dat hij hem sijn verstant wolde nemen als hij sterven solde, ende oec, dat hij hem geven wolde, dat hij yo niet lange en moste liggen. Ende in beiden heeft hem onse lieve Here verhoert. Want op sante Katharinen[6] dach dede hij devoetlic mysse, (fol. 204^{r})$^{+}$ als $^{+}$1478. $^{+}$1493.

$^{+}$20r.

1) Zie fol. 166^{v}, waar ook 'twie of drie' voorkomt i.p.v. 'twie of drie werve'.
2) 12 Februari. Verg. Grotefend, *Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit*, Bd. I, Hannover, 1891, S. 154.
3) Oorspronkelijk stond er 'lxxxiiij'; maar dit is doorgehaald, en 'xciij' werd er boven geschreven. Verg. fol. 201^{v}.
4) in der tegenw. Godes = voor Gods aangezicht.
5) vercrimpen = verminderen, afnemen. Kil. extenuari, decrescere.
6) H.S.: kathrainen. S. Kath. dach = 25 November; verg. Grotefend, *Zeitrechn.*, Bd. I, S. 106.

hij dagelix gewonne was te doen. Ende na den eten omtrint twien uren soe vande[1] hem onse lieve Here alsoe hartelic[2], dat hij al sine crachten verloes. Doe waert hem toegeseecht: ‘Here, my dunket, dat u onse lieve Here vandet.’ Doe antwoerde hij seer zuetlic ende begerlic: ‘Dat moet hi wal doen.’ Hem waert oec gevraget, of hij oec waltevreden weer ende of hij oec gerne sterven wolde. Doe antwoerde hij: ‘Ya, ic bijn waltevreden ende ic wil gerne sterven.’ Als hij dit geseecht hadde, cort daerna vande hem onse lieve Heer anderwerve alsoe zwaerlic, dat hij oec sijn verstant verloes. Des selven avents omtrint vj uren doe waert hem sijn heilige amt[3] gedaen, (fol. 204^{v})$^{+}$ ende doe lach hij[4] al die nacht stille als een lamken mit enen zueten vredigen ansichte hent des margens omtrint vijf uren. Ende doe gaf hij seer zuetlic sinen zaligen geest in den handen Godes, int jaer ons Heren mcccc lxxxiij op sante Linus pawes 1483. dach[5] ende in den jaeren sins levens lxx. Ende hij had pater over die susteren geweest xxiiij jaer ende vijf maende ende vier dage. Hij waert begraven mit vele tranen sinre geestliker kynder op sante Lebuinus kerckhof in den grave sijnre bruders. Na sine doet gaf die eerweerdige pater van Wyndesem, here Derick

$^{+}$204v.

1) vanden = bezoeken.
2) hartelic, hertelike = hevig. Ook bet. het ‘met innigheid, in eene godsdienstige stemming’; in dien zin komt het voor fol. 135^{v}: Des avents solde een mensche hem selven inwendelike, hertelike ende oetmoedelike ordelen voer den Heren (*Archief*, dl. XXVIII, blz. 14).
3) heilich amt = de sacramenten der kerk, het laatste oliesel.
4) Na ‘hij’ volgt in het H.S. een onleesbaar woord.
5) 23 September.

van Graue[1)], getuych van hem, dat hij had geweest soe wijsen bescheidenen[2)] man, dat hij hier te lande sijns gelijc niet vele en wiste.

God sijs gelaeft[3)]!

(Wordt vervolgd.)

1) Volgens het *'Testamentum' van den Windesheimschen prior en prior superior Theodericus Graviae* (als Bijlage XIII afgedrukt in Acquoy, *Het klooster te Windesheim en zijn invloed*, dl. III, Utr. 1880) is hij gest. in 1486.
2) besceiden = verstandig, met oordeel handelende.
3) De woorden 'God sijs gelaeft' zijn met robrik onderstreept.

Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring.
(Vervolg van blz. 276.)
VI. Melis van Buren.

(fol. 205^{r})$^{+}$ Van den eerweerdigen pater here Melijs.

$^{+}$205$^{r.}$

Dese guede jonge was gebaeren uytten lande van Gelre[1]. Hij quam toe Deuenter ter scholen, daer doe ene seer guede schole was. Ende alsoe vlitelike gaf hij hem totter leeringe, dat hij bynnen corten jaeren onder die beste clarke gerekent waert. Hij hadde grote genoechte in der leeringe ende oec in der eeren der clergyen, mer hij versmadet al ende waert een oetmoedich discipel des weerdagen vaders here Florens.

Ende als hij tot Here-Florenshuys gecomen was, gaf hij hem wonderlike seer tot allen duechden, ende sunderlinge tot oetmoediger gehoersemheit, soedat sijn leven ende wanderinge een exempel was veelre anderen. Op een tijt waert hem gevraget na den state des levens van Here-Florenshuys. Doe antwoerde hij ende sechde: ‘Soe wie dat hem (fol. 205^{v})$^{+}$ seer kan veroet moedigen ende overal sinen wille kan breken, die sal

$^{+}$205$^{v.}$

1) Zie Dumbar, *Analecta*, tom. I, p. 52: Dominus Amilius oriundus de Assche prope Buren in confinio Ghelrie. Vandaar, dat Delprat in zijne ‘Verhandeling’ den man doorloopend noemt: Aemilius van Assche (*a.w.*, 2de uitg., blz. 46, 49, 120).

hier een paradijs hebben.' Hij gaf hem alsoe seer tot allen zwaeren werken, dat hem die bruders daerof verwonderden, dat hij mit alsoe cleynen licham alsoe vele arbeiden conde. Want hij was een cleyn persoen, ende alsoe vlitich was hij in den arbeit, dat gheen werlic mensche vlitiger wesen en mochte, die om tijtlic loen arbeit.

Hij waerde die zieken[1] mit alre trouwen ende vlijte in der tijt der pestilenciën ende hij stopt hem trouwelike bij hent totten uytganc hoers geestes toe. Ten leesten waert hij oec selven mitter pestilenciën begaeft. Mer onse lieve Here die versacht dattet beter waert, opdat dat herte des vaders ende der bruders niet alte zwaerlike gewondet en worde; want hij was ene clumpne[2], daer dat (fol. 206^{r})$^{+}$ huys Godes mede onderstuttet was, ende hij en spaerde hem selven in genen dingen. Ende als die $^{+}$206$^{r.}$ lieve vader here Florens markede die guede wanderinge des jongen mans, soe ordinirde hij hem priester. Ende als hij sijn irste mysse dede, soe stont hij hij hem ende leerde hem dat officium der myssen mit alre weerdicheit, welke mysse hij dede mit alre stylheit in die kerke voer sante Pauwels vickerie.

Als dese guede man, aldus gesat in priesterliken state, sijn leven beleidede[3] mit alre weerdicheit, waert hij na den dede des heiligen vaders here Florens[4]

1) Zie over den ziekenwaarder (Lat. infirmarius; Mnl. sieckwaerder, vrouw. sieckwaerster) te Wind. en in verwante kloosters Acquoy, *Het klooster te Windesheim*, dl. I, blz. 137-139.
2) clumpne (hetz. als 'colomme, colompne, calumpne', enz.) = zuil, kolom. Het woord komt bij de devoten veelvuldig voor; verg. vurige colomme = eig. vuurkolom, bij uitbr. mystieke term voor 'zeer innige devoten' (Moll, *Joh. Brugman*, dl. I, blz. 52).
3) H.S.: beleidēde.
4) Radewijns is gestorven in 1400 (24 Maart).

in sine stede gecaren overste te wesen over die bruders[1], welke kiesinge hem seer zwaer was; nochtant volbrachte hij sinen dienst mit alre betemlicheit[2] ende mit alre oetmoedicheit. Ende vake plach hi te seggen: 'Weer ic noch een gemeen bru- (fol. 206^{v})$^{+}$ derken, soe mochte ic my beteren; mer nu heb ic soeveel mit deser onleeden te doen, dat ic my soe wal niet totten duechden en kan geven.' Dit sechde hij uyt $^{+}$206$^{v.}$ rechter oetmoedicheit. Hij hadde grote weerdicheit tot sinen bruderen, ende vake plach hij hoer duechden te vertellen dengenen, die hij hapte, dat daerbij vorderen solden.

Als hij vier jaer pater gewest hadde, soe waert hij sieck; ende als die siecte vaste[3] wies, soedattet den eynde sijns levens naecte, doe liet hij al die bruders tot hem comen ende begerde van hem, dat sij bij den rechten duechden wolden blijven, als sij tot noch toe gedaen hadden, ende sunderlinghe bij der onderlinger mynne ende bij der ghehoersemheit tot hoeren oversten. 'Soeals ghi my,' sechde hij, 'gehoersem geweest hebt, niet ansiende wie hij is die geboet, weer hij jonck of oelt is, mer God, in wes steede hij gesat is. Want wat had u ge- (fol. 207^{r})$^{+}$ west mit my, en had ghi my niet in die steede Godes gehoersem gewest, of wat had my gewest mit meyster Gerijt $^{+}$207$^{r.}$ of mit here Florens, en had ic sij niet gehat in die stede Godes, dat ic hem gehoersem wesen solde?'

'Dusent devociën en sijn niet soe verdienstelic als één werck uyt gehoersemheit gedaen. Hierom in allen

1) Zie Delprat, *Verhandeling over de Broedersch. van G. Groote*, 2de uitg., blz. 49. Verg. Dumbar, *Analecta*, tom. I, p. 52.
2) betemelicheit = ervarenheid, bekwaamheid.
3) H.S.: waste.

dingen weest gehoersem sonder uytneminge. Dat hier een bruder weer, die gerne in allen dingen gehoersem wolde wesen behalven in énen dinge, dien bruder wolde ic vele liever uytten huys setten dan ic hem daerin volgen wolde; want overmides sinen exempel soe solde een ander oec desgelijcs willen doen, ende daer solde alte markelic groet quaet van in den huyse comen.'

Als dese heilige vader here Melijs dit ende desergelijc gesecht hadde, soe dede hij sine kovel van sinen hoefde, ende mit alre oetmoediger ver- (fol. 207^{v})$^{+}$ nederinge badt hij den bruders verghiffenisse, seggende onder anderen woerden: 'Lieve $^{+}$207$^{v.}$ bruders, ic hebbe my ontgaen[1)] in vele versummenissen ende in vele ghebreken, die ic al bereit weer u te seggen, wert dat ic niet en sorchde[2)], dat uwer sommich daerin geschandeliziert solden werden.' Dit sechde hij mit vele tranen. Doe screiden oec al die bruders. Ende cort hierna voer hij salichlic totten Heren des daghes voer sante Barnabas dach[3)], int jaer ons Heren M CCCC ende IIIJ.$^{+}$

$^{+}$1404.

1) hem ontgaen = zondigen.
2) sorgen = vreezen.
3) St. Barnabasdag is 11 Juni. Mel. van Buren is dus gest. 10 Juni en niet 9 Juni, zooals Delprat opgeeft ('Verhandeling', 2de uitg., blz. 49).

VII. Lubbert Bosch.

Van heer Lubbert Bosch[1].

Wat mach ic scriven van desen weerdigen man?

Hij was ene gemme[2] der priesteren. Hij was gebaeren toe Zwoele van rijken eerbaeren[3] oelders. Ende als hij een jongelinck geworden was, soe waert hij van sinen vader gesant toe Prage, daer doe ene gro (fol. 208r)+ te studentenschoele[4] was, omdat hij daer een groet meyster solde werden ende werlike hoecheit ende eer vercrigen, als hij oec dele. Mer wat (geschiede)? Doe hij toe huys quam, soe vernam hij die nymaer[5] van den eerweerdigen meyster heer Florens, ende hij toech tot hem toe Deuenter. Ende als hij bij hem quam, soe creech hij alsoe grote mynne tot hem ende totten state sijns levens, dat hij rechtevoert ach- +208r.

1) In de *Vitae* van Thom. a Kempis wordt hij 'Lubertus Berneri' genoemd (sacerdos quidam nomine Lubertus, filius Berneri Ioannis de Svvollis oriundus).
2) gemme (Lat. gemma) = kleinood, juweel. De zin is: Hij was een juweel van een priester. Verg. fol. 212v: ene peerle der priesteren.
3) eerbaer = voornaam.
4) Zie over de in 1347 gestichte Hoogeschool te Praag Moll, *Kerkgesch. van Ned. vóór de Herv.*, dl. II, st. ii, Arnh. 1867, blz. 289 v. Vele jongelingen van heinde en verre hebben haar bezocht; van de devoten o.a. Gerrit de Groote en Florens Radewijns.
5) nymaer, nieumare = tijding, gerucht, de roep die ergens van uitgaat.

terliet alle hoecheit ende eer der wcrlt[1] ende waert een oetmoedich discipul des saligen vaders here Floren(s)[2]. Ende mit alre oetmoediger gehoersemheit gaf hij hem daeronder, soedat hem die guede vader seer mynde, ende hij mynde weder sinen vader mit alre reverenciën. Ende mit alre vliticheit gaf hij hem seer tot allen duechden. Als dit vernam sijn natuerlike vader, dat sijn sone een frater gheworden was, nam hij dat seer zwaerlic. (fol. 208^{v})$^{+}$ Ende hij dede hem vele moynissen an, omdat hij hem daer gerne weder ofgetagen[3] hadde. Mer Lubbartus sijn sone was alsoe gefondiert in onsen lieven Heren[4]: al wat sijn vader driechde[5] of smekede, hij en conde niet vorderen[6]. Ende als hij dat sach, dat hij niet vorderen en conde, soe waert hij te male toernich ende sechde: hij woldet alsoe maken, dat hij sijns guedes nummermeer genieten en solde. $^{+}$208v.

Mer wat geschiede? Cort hierna waert sijn vader seer sieck, an welker siecten hij oec sterf. Ende hij hadde grote begerte, dat hij Lubbartum sinen sone sien mochte; ende hem waert ontbaden tot sinen vader te comen, wolde hij hem levendich sien. Als hij dat hoerde, had hij medelijden mit sinen vader, ende mitorlof here Florens toech hij tot hem, vergetende des onrechts, dat hij hem gedaen had. Doe hem sijn (fol. 209^{r})

1) achterlaten = laten varen. Verg. Handschr. D, fol. 1^{r}: liet hij... achter sijn ruterschap (zijn voornamen stand laten varen, dien verloochenen).
2) Zie fol. 119^{v}.
3) ofgetagen (ver. deelw. van ‘oftien, aftien’) = afgetrokken.
4) ‘gefondeert sijn in den lieven Heren’ is een term der devoten.
5) driegen (gewone vorm: dreigen) = dreigen. Dikwijls wordt het woord, zooals hier, in tegenstelling met ‘smeken’ gebruikt.
6) vorderen = tot stand brengen, slagen.

+ vader sach, waert hij seer blijde; ende hij, die lange onsprekende[1] hadde gelegen, doe hij sinen lieven sone sach, doe waert hij weder sprekende. Ende groet berou +209r. hebbende van dat hij sinen sone soe vervolget had, bat hij hem octmoedelic vergiffenisse, ende die sone vergaft hem al. Doe geboet die vader, dat men Lubbartum sinen sone solde geven dat andeel van sinen goede gelijc sinen anderen kynderen; ende dat geschiede alsoe. Cort hierna sterf sijn vader. Ende doe Lubbartus sijn arffenisse ontfangen hadde, nam hij al dat geit ende gaft here Florens over, dat hij daermede doen solde, wat hem guet duchte: mit desen gelde waert getymmert dat grote huys.

Op ene tijt genck hij toe Zwoele opter straten onder sine werlike vrende. Doe sechde ene, die sine oet moedige schemele zeeden (fol. 209v)+ marcte ende sijn verworpen habijt: 'Siet, hoe ghiet dat lam onder die wolve!' Als dese waerachtige +209v. versmader der werlt aldus verloest was van der moynissen, die hij van sinen vader geleeden hadde, soe pynde hij hem nu sonder hinder geheelic tot Gode toe geven. Ende hij pynde te schulen ende te duken ende begerde onbekent ende ongeacht te wesen[2].

In dat beghyn sinre bekieringe had hij opgesec, dat

1) tijdelijk het spraakvermogen missende.
2) Dit is een gewone term der devoten. Verwante termen zijn: wijken ende duyken (= toegeven) ende die mynneste wesen, fol. 21*v*; duken ende wijken ende latent aver hem gaen, fol. 22v. In Handschr. D komen voor: swijgen, wijken ende duken ende den heren andachtich te wesen, fol. 2v; wijken ende duken ende onbekent wesen van allen menschen, fol. 38v; swijgen ende duyken ende oetmodelike heen gaen, fol. 119v. Verg. het Lat. tacere, cedere et inclinari (Busch, *Chron. Wind.*, Antv. 1621, p. 528; *ed.* K. Grube, Halle, 1886, p. 161).

hij hem tot alre oetmoedicheit ende vernederinge ende tot versmanisse sijns selves wolde geven. Mit alre eerweerdicheit gaf hij hem onder sinen oversten. Ende mit soe groter reverenciën ontfenck hij sine woerde ende gebade, dat hij dat alreminneste voert sijns oversten niet versumelic en liet verbijgaen.

Op een tijt ontboet hem here Florens, dat hij tot hem solde comen. Doe sat hij ende screef; ende die sijt, die hij voer hadde, was op (fol. 210^{r})$^{+}$ twie regel na volscreven. Doe sechde hem diegene, diet hem baetschapte: 'Scrijft die sijt voert vol, soe droechtet; ghi sult dan noch al vroe genoech comen.' Doe antwoerde hij: 'Wi moeten gehoersem wesen,' ende stont voert op ende genc tot sijn pater; ende als hij hem gehoert hadde, genc hij weder in sijn celle. Ende nedervallende op sine knyen, verblijde hij hem in onsen lieven Heren van dat hij hem alsoe gelaten[1)] hadde. Ende als hi gegaen was, soe vertelde die bruder sinen pater, hoe datter gevaren was. Als die guede vader dat hoerde, verblijde hij hem ende sechde: 'Lubbarte, Lubbarte, hoe wal kanstu dine bate[2)], hoe wal kanstu den geesteliken orber[3)] dijnre zielen in allen dingen doen!' $^{+}$210r.

Hij had eens ene grawe covel, die van grawen wande[4)] was ende oec al wanschapen van maecsel. Doe sechde hem een bruder toe, omdat (fol. 210^{v})$^{+}$ hij hem proven wolde: 'Wanne, here Lubbert, hoe gaedi mit dese $^{+}$210v.

1) hem laten = zich aanstellen, zich houden.
2) voordeel.
3) nut. Men spreekt in de M.E. ook van 'die ghemene orber' (Handschr. D, fol. 30^{r}).
4) want (evenals 'gewant') = stof, kleederstof.

covel! Ghi laet[1)], recht of ghi ene lungene[2)] bijt hoeft hadden hangen.' Doe sechde hij eersemlike[3)] weder: 'Wat licht daeran, hoe dattet latet[4)]? Siet doch, hoe guet dicke want dattet is, des ic niet weerdich en bijn te dragen.' Uyt deser antwoerde waert die bruder seer gesticht.

Hij stont eens ende moel mostert, ende was gecleet mit enen vulen zwarten kedel[5)]. Doe gevielt, dat sine heerlike mage van Zwoele quemen om hem toe te spreken. Ende als hem dat gesecht waert, soe genck hij tot hem in dat oetmoedige habijt; ende mit corten woerden dele hij hem genoech[6)] ende sunde[7)] sij ende liet sij gaen, ende genc doe weder op sijn werck.

Alst geviel, dat iement raet an hem versochte tot orbaer (fol. 211^{r})$^{+}$ sijnre zielen, soe plach hij hem seer te veroetmoedigen ende sechde: 'Ic bijn selven een onreyne $^{+}$211$^{r.}$
vat. Hoe solde ic enen anderen conen raden of reyne maken, als ic selven onreyne bijn? Mer die ander bruders die sijn overstort mitter graciën Godes[8)]; daer mach met saligen raet van ontfangen.' Hij had alte groten voelen van sinen medebruderen. Ende

1) Gij ziet er uit.
2) pens, penszak.
3) eersemlike, eersamlike = op een kalmen, bedaarden, fatsoenlijken toon; zonder zich boos te maken.
4) Verg. fol. 126^{r} (in het 'Leven van Florens Radewijns'): 'Wat licht daeran, hoe dat ic late?' (*Archief*, dl. XXVIII, blz. 5).
5) kedel (Mnd. kedele) = kiel, wijd en kort overkleed. Zie fol. 158^{v}, 224$^{v.}$
6) genoech doen (ook 'genoech sijn') is een term der devoten, beteekenende: voldoen, tevreden stellen.
7) sunden (evenals 'gesunden, gesonden') = vaarwel zeggen, groeten, heilwenschen. Verg. Lübben u. Walther, *Mnd. Handwörterb.*: sunden, *(gesund machen?), segenen?*
8) 'overstort sijn mitter graciën Godes' is een term der dev.

sunderlinge had hij alte grote weerdicheit totten bruders, die in die kocken weeren, ende sechde: ‘Dese bruders Iohannes Kessel[1] ende sijn medegeselle schynen onse knechte te wesen, mer sij sijn in der waerheit onse heren; ende hoeren stedigen arbeyt ende hoer grote vuericheit ende bereitheit in den arbeyt die duet onse lawheit ende onse versumelheit alte seer schamen.’

Als hij berijspet of veroetmoediget waert van sinen oversten, dat en toech hij nummermeer tot passiën noch hij (fol. 211^{v})$^{+}$ en mormerirde niet; mer hij waert daer altoes oetmoediger ende vueriger uyt, ende na al sijnre macht pynde hij hem te beteren. Op ene tijt waert hem gesecht, dat hem sijn ansicht soe onmynlic[2] stonde. Doe antwoerde hij: ‘Ic wil my alte seer geerne beteren.’ Ende hij beterde hem alsoe, dat mens daerna ny en marcte. $^{+}$211$^{v.}$

Altoes had hij in gewonten hem oetmoedelike schuldich te geven, als hem iement verma(e)nde, ende dan sechde hij: ‘Het is mijne grote schult of onwetenheit of gravicheit[3],’ of diergelijc. Ende ondertijden plach hij al willendes[4] wat te doen, daer hij om berijspet mochte werden: soe wal smaecte hem die godlike wijsheit. Ende nummermeer en plach hij hem te ontschuldigen. Als hij ter tafelen las - dat cunde hij seer wal, want hij was een guet clarck (fol. 212^{r})$^{+}$ ende hij had ene basuenlike[5] stemme -, soe plach hij vake $^{+}$212$^{r.}$

1) Zie over hem fol. 223^{r}-233$^{r.}$ Enige ‘punten van deses heiligen mans oefninge’ worden medegedeeld fol. 233^{r}-246^{r}.
2) onvriendelijk.
3) gravicheit, grovicheit = onwetendheid, plompheid, onbeschaafdheid.
4) al willendes = met opzet.
5) basuunlijc = als van een bazuin.

tonrechte te leesen, opdat hij daerom solde berispet ende veroetmoediget werden. Op ene tijt vraechde die weerdige vader here Florens den bruders ene questi. Doe - want here Lubbert die oeldeste was, soe antwoerde hij hem daer irst op - doe woelde hem die weerdige vader veroetmoedigen, als hij vake plach te doen, ende sechde: 'Lubbarte, meene ghi, dat wi dat niet en wetten, al en heb wi gene baglarise[1] geweest?' Doe gaf hij hem oetmoedelike schuldich, seggende: 'Het is mijne grote onwetenheit.' Aldus plach hij hem. altoes te veroetmoedigen. Ende die heilige vader here Florens plach hem vake te berispen, als hij daer sake[2] toe crigen *kunde*; want hij wiste wal, dat sinre zielen (fol. 212^{v})$^{+}$ wal genoechde mit alsulken spysen gevoedet te werden: ende daeromme had hij hem sunderlinge lief. Dese weerdige man here $^{+}$212$^{v.}$
Lubbert, die ene peerle der priesteren[3] was ende ene columpne der duechden[4], waert begaeft mitter pestilencie; ende als die siecte began te wassen, soe voelde hij, dat dat salige eynde te hant woelde comen. Ende hij screef met sins selves hant enen breef[5], dien hij here Florens sande, die doe uyt was voer die

1) baccalaureus. Bij Delprat, *Verhandeling over de Broederschap van G. Groote*, 2de uitg., Arnh. 1856, blz. 42, n. 1, vind ik aangeteekend, dat Lubbert Bosch op den 29sten Sept. 1385 (*Monum. historica universitatis Pragensis*, tom. I, p. 232), tegelijk met negen andere Noord-Nederlanders, aan de Hoogeschool te Praag het baccalaureaat verkregen heeft.
2) aanleiding.
3) Verg. fol. 207^{v}: ene gemme der priesteren.
4) 'columpne der duechden' is een term der dev. Zie de aant. bij 'clumpne', fol. 205^{v} (boven, blz. 322).
5) Zie Thom. a Kemp., *Vita d. Lvberti Berneri*, § 26 en 27, waar de brief in zijn geheel wordt medegedeeld (verg. Dumbar, *Anal.*, tom. I, Dav. 1719, p. 43-45).

sterfte mit een deel bruders. In welken breef dese heilige man sine gebreke ende sine versumenissen alte seer beclagede, ende alte oetmoedelike badt hij verghiffenisse van sijnre lawheit ende versumenisse. Oec dancte hij here Florens ende die bruders alte vrendelic van hoer- (fol. 213^{r})$^{+}$ re gueder vermaninge ende toeherdinge[1] totten duechden, seggende: 'Heb ic gy iet guets gedaen of is iet guets in my, dat is overmides uwen exempel ende uwer gueder vermaninge, daer ghi my dicke mede vermaent hebt. Mer leyder ic en hebbe my soe niet gepynt te beteren als ic solde; want ic en heb niet gemerket, dat my die gebreke soeseer bezwaeren solden als ic nu wal voele. Ende nu gae ic totter steede der pyne ende totten kerker der duysternisse, daer ic niet uyt gelaten en sal werden, hent[2] ic den uyttersten vierling betaelt heb[3]. Daerom, ontfarmt u mijns ende cornet my te hulpen mit uwen gebede!' Hij begerde oec alte seer van den bruders, dat sij bliven solden bij der gueder vermaninge ende dat sij niet smeyken[4] en solden mit (fol. 213^{v})$^{+}$ den gebreken: soe solden sij wal bij den rechten duechden blijven. $^{+}213^{r.}$ $^{+}213^{v.}$

Hij badt den bruders, die bij hem weeren, mit alre oetmoedicheit ende mit vele tranen verghiffenisse.

1) opwekking. Verg. toeherden = opwekken, aansporen; toeherdester totter mymnen gods (Handschr. D, fol. 5^{v}) = eene die opwekt tot de liefde Gods.
2) totdat.
3) vierlinc = een muntstuk. *Tenth.* (uitg. Verdam): vierlinc (XII schillynck is eyn virlynck ind heyt *ferto*); Lübben u. Walther, *Mnd. Handwörterb.:* vêrlink, *ein Viertelpfennig.* hent - heb, zooals wij nog tegenw. zeggen: totdat ik den laatsten penning betaald heb. De uitdrukking zelve is eene toespeling op Matth. V: 26.
4) smeken = vleien, vriendelijk doen met; sm. mit den gebreken = een knieval doen voor de gebreken.

Ende gewapent mitten sacramenten der heiliger kar-ken verbeide hij des saligen eyndes. Ende vake was hij begerende in sijnre siecten dat gebet der devoeter menschen, daer hij groet betrouwen op hadde.

Hij sechde: ‘Ny en heb ic gestaen op my selven; altoes heb ic mijn betrouwen gesat op die guetheit Godes ende op die verdiensten onser liever Vrouwen ende alre heiligen ende op dat gebet gueder men-schen.’ ‘In den eynde,’ sechde hij, ‘rade ic allen menschen te blijven bij Mariam,’ ende vake begerde hij, dat men voer hem leesen solde ‘Salve Regyna’[1]. Op sante Maria[2] Magdalenen (fol. 214^{r})$^{+}$ dach[3] soe dede hij voer hem singen die sequencie van dier hochtijt. Ende als sij quemen totten eynde der sequenciën an dit veers: ‘Wat solde die sieke, en hadde sij niet ontfangen ende weer die meyster van medicinen niet tegenwoerdich?’ soe dede hij sij ophoelden. Ende mit groter vuericheit verhief hij hem, als hij best conde - want hij was toe male cranck -, ende mit alte groter devoeciën edercawde[4] hij dat veersken. $^{+}$214$^{r.}$

Doe die doet quam, lach hij ene wijle in alte groter bangicheit, ende hij leet grote temtasie van den duvel. Mer als dat over was, lach hij vredelic mit enen zueten ansicht, ende hij scheen alsoe cranck, of nouwe adem in hem en was. Als hij alsoe ene wijle geleegen hadde, soe richte hij hem op, ende mit gevoelden handen (fol. 214^{v})$^{+}$ ende mit alre wijse sijns lichams soe toende hij wonderlike grote reverencie tegen dengenen, den hij sach. Ende als hij best cunde, soe sechde hij: $^{+}$214$^{v.}$

1) De woorden ‘salue regyna’ zijn met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
3) 22 Juli.
4) edercauwen = overdenken, bepeinzen.

‘Om dine barmherticheit, om dine guetheit, ontfange, ontfange, ontfange in dine glorie!’ Ende als hij weder was gaen liggen, sechde hij: ‘Wonder wonderlike dinge heb ic gesien.’ Cort hierna gaf hij zuetlic sinen saligen geest ende waert begraven op sante Lebuïnus kerchoef, int jaer ons Heren m ccc[1)] en xcviij.[+]

[+]1398.

1) H.S.: m cccc (maar de laatste ‘c’ is doorgeschrapt).

VIII. Gerard Zerbolt van Zutphen.

Van den weerdigen man here Gerijt van Sutphen[1].

Doe hij noch jonck was van jaeren, gaf hij hem seer vlijtlic totter leeringe in der schoelen. Ende alst geveel, dat die kynder orlof hadden, daer en was hem niet omme[2]; hij plach daer oec ondertijden om te screi- (fol. 215r)+ en, als men in der schoelen ghene lexce en las: soe wee dedet hem, dat hij den dach sonder leer solde toebrengen. Alle dage pynde hij een guet punte te vatten uytten monde sijns meysters, dat hij in sine borst lechde; ende dat plach hij vake over te halen[3] ende toe edercauwen, opdat hij daer wijsheit uyt mochte trecken. +215r.

Hij was seer abel van verstande, ende alte grote mynne ende vlijt had hij tot wijsheit te leeren, ende sunderlinge was hij geneiget totten vryen consten; mer onse lieve Heer wolde hem groet hebben in godliker wijsheit ende cunsten. Hij quam toe Deuenter te schoelen, ende daer gaf hij hem altemael onder here

1) Literatuur-opgave over hem vindt men bij Acquoy, *Het klooster te Wind.*, dl. I, blz. 63, noot 2. Deze opgave moet nog aangevuld worden met: G.H.J.W.J. Geesink, *Gerard Zerbolt van Zutfen*, Amst. 1879 (Acad. proefschr.) en D.J.M. Wüstenhoff, *Het tractaat* '*De pretiosis vestibus*', Gent (België) - 's Gravenhage, 1890.
2) mi en is niet omme = ik bekommer mij niet om, ik geef niet om; daer - omme = het kon hem niet schelen.
3) overhalen = herhalen.

Florens ende waert sijn oetmoedige discipul, van welken hij leerde die werlike wijsheit te vlien ende der godliker wijsheit te volgen, dat hij (fol. 215^{v})$^{+}$ oec troulic dede. Want hij gaf hem alsoe seer tot onsen lieven Heren ende totten duechden, ende $^{+}$215$^{v.}$ sijn herte pynde hij alsoe te becummeren mitter Heiliger Scrijft, datten scheen, dat hij gheens dinges van buten en roecte[1].

Hij satte al sine genoechte in onsen lieven Heren ende in die heilige buecke. Hij verblijde hem vele meer tegen een guet bueck dan tegen ene guede maeltijt.

Seelden was hij uyt sijnre cellen; ende soe onleedich[2] was hij in die Heilige Scrijft te leesen ende te scriven ende sijn gebeeken te spreken, dat hij niet wachten en konde die spynnewebben uyt sijnre cellen te vegen. Of selden mochte hij een vinster opdoen, al wast oec dattet suverlic weeder was. Want die guede be- (fol. 216^{r})$^{+}$ kummeringe van bynnen hadde hem van buten onachsem gemaket alre dinge. $^{+}$216$^{r.}$

Op ene tijt sechde ene tot hem: ‘Hoe sitte ghi in dese kamer, of ghi beslaten wert in ene kule! Ghi solden doch een vinster opdoen, dat ghi uwen adem mochten halen; dat solde u markelic guet wesen.’ Doe antwoerde hij al zuetlike weder: ‘Ya, cunde ict wachten ende cunde ic soevele dencken, ic love, het solde my wal guet wesen.’

Hij en sochte gheen solaes[3] van buten noch hij

1) roeken (verg. roeke slaen) = geven om, zich bekommeren om, zich laten gelegen zijn aan.
2) druk bezig, bezet; Lat. occupatus.
3) solaes (Lat. solatium) = eig. troost; bij uitbr. verkwikking, afleiding.

en plach nummermeer in den hoef te gaen om hem te verwanderen[1]. Mer sine verwanderinge was, dat hij sijn herte oprichte tot dat hemelsche hoef, ende sine vermakinge weeren die heilige buecke. Hij was seer verstandel ende curios[2] in die Heilige Scrift (fol. 216^{v})$^{+}$. Hij maecte twie buecke, uut welken men marken mach, hoe hij toe rechte verlicht was in rechter kennisse der sunden ende der duechden $^{+}216^{v.}$
ende in rechten lichte des Kerstengeloven. Dat ene bueck beghynt: 'Salich is die man, wees hulpe van di, Here, is', dat ander: 'Een mensche daelde neder van Iherusalem in Iercho'[3]. Als hij genck ten eten, soe verblijde hij hem meer tegen die heilige lexce dan tegen die spyse. Hem waert eens gevraecht, wat hij dachte als hij ten eten genge. Doe antwoerde hij: 'Als ic totten enen gae, soe gae ic totten anderen.' Hij was onverwandelic van bynnen: sijn herte was in Gode gevest.

Here Florens plach hem vake te ropen tot sinen rade, want hij was seer wijs ende verstandel. Ende sunderlinge plach hij raet an hem te zueken van dingen, * die an die * conciencie droechen. Hij had oeck (fol. 217^{r})$^{+}$ vele verzuekes[4] van buten om sine grote wijsheit van paters ende anderen groten luden. Ende als hem enige $^{+}217^{r.}$
zwaere questie voerquam, die hij niet en verstont, die plach hij te teykenen, heent[5] hij bi enigen geleerden man quam, dien hij sij vraechde.

1) hem verwanderen = zich vertreden, rondwandelen.
2) zorgvuldig.
3) Dit zijn de twee bekende tractaten *De spiritualibus ascensionibus* en *De reformatione trium virium animae.* Verg. G.H.J.W.J. Geesink, *Gerard Zerbolt van Zutfen*, Amst. 1879 (passim).
4) versoec = aanzoek. Ook kan het woord 'bezoek' beteekenen; verg. versoeken = bezoeken.
5) heent, hent = totdat.

Ende wat hem die dan sechde, daer plach hij hem mit alre oetmoedicheit toe te voegen ende was daermede tevreden.

Dese guede man had een seer[1], dat die meysters heyten die fystel[2]. Dit droech hij lange verborgen, omdat hij niet en wolde, dat men onleede hebben[3] solde om hem te meysteren[4]. Ende hij dachte: hij wolde die pyne lijden in verghiffenisse sijnre sunden; mer ten leesten doe vernammet here Florens, ende hij liet hem sonder vertreck[5] helpen. Int jaer ons Heren M CCC ende XCVIIJ (fol. 217v)+ doe waert hij+ gesant totte(n) abet[6] van Dickeningen[7] om ene sunderlinge zake, ende sijn medegeselle was here Melijs. Ende onderwegen waert here Gerijt begaeft mitter pestilencie, soedat sij toe Wyndesem an toeghen. Ende die siecte waert seer zwaer, soedat here Melijs tot hem sechde: 'Here Gerijt frater, my dunket, dat ghi sterven wilt.' Doe antwoerde hij al mynlic: 'Ya frater, dat dunket my oeck.' Cort hierna gaf hij zuetlic sinen gheest, recht als al slapende. Het was op santa Barbran[8] dach[9], ende die monicke stonden in den choer;

+217v. +1398.

1) seer = ziekte, kwaal.
2) fistel, fistele = benaming van eene diepe etterwonde; eene zweer, waarvan de oorsprong diep gelegen is; fistel.
3) onleede, onlede hebben = drukte hebben; verg. onlede driven, maken.
4) behandelen, genezen.
5) zonder uitstel, dadelijk.
6) Volgens Dumbar, *Anal.*, tom. I, p. 48, heette hij 'dominus Arnoldus'.
7) Dickeling of Dickeninge lag in Drenthe. Zie over de abdij aldaar Magnin, *De voormalige kloosters in Drenthe*, Gron. 1835, blz. 23-105.
8) Met robrik onderstreept.
9) 4 December.

ende als sij son gen dat versikel[1]: ‘Com bruyt Christi, ontfange die crone, die di onse Here bereit heeft,’ etc., doe stont daer een heilich monick[2], die sechde: ‘Sie, daer vaert die bruyt Christi heen!’ Want hij sach here Gerijts ziele zalich- (fol. 218r)+ like heenvaeren. Hij waert begraven toe Wyndesem voer die doer hoerre kerken[3]. Als +218r. here Florens die weerdige vader hoerde, dat sijn lieve descipul doet was, waert hi alte seer drovich ende screide mit alle sinen bruderen; want hem was onthaelt[4] alte vuerigen columpne[5] sijns huyses. Ende hij sande enen breder, geheiten Iohan Becker, om dat licham te halen, opdat hij hem mochte begraven onder sijne bruders. Mer die van Wyndesem weeren vlitich dat licham des heiligen mans bij hem te hoelden. Ende daeromme groven[6] sij hem alsoe vroe als sij mochten, want sij hieldent voer groet heilichdoem. Ende eer Iohan Becker daer quam, soe was hij al begraven. Hij sterf int jaer ons Heren M CCC (fol. 218v)+ ende XCVIIJ[7], ende in den jaer sijns levens+ XXXI. +218v.

+1398.

1) Met robrik onderstreept.
2) Hendrik Mande? Zie over hem de belangrijke monographie van Dr. G. Visser: Hendrik Maude, *Bijdrage tot de kennis der Noord-Nederlandsche mystiek*, 's Gravenhage, 1899 (Acad. proefschr.)
3) Men begroef te Windesheim op vijf plaatsen. Zie hierover Acquoy, *Het klooster te Wind.*, dl. I, blz. 77, noot 4.
4) onthalen = weghalen, wegnemen.
5) Zie de aant. bij ‘clumpne’, fol. 205v (hoven, blz. 322).
6) graven = begraven. Te Windesheim (ook te Diepenveen, gelijk blijkt uit Handschr. D) werden de dooden spoedig begraven. Zie Acquoy, *Het klooster te Wind.*, dl. I, blz. 244, noot 4.
7) In Dumbar, *Het kerkelyk en wereltlyk Deventer*, dl. I, Dev. 1732, bl. 616, wordt ten onrechte 1396 als sterfjaar opgegeven. Ook Thomas a Kemp., *Vita domini Gerardi Svtphaniensis*, § 8, geeft op het jaar 1398.

IX. Hendrik Bruin.

Van here Henrick Bruun, een seer devoet man.

Wat mach ic scriven van desen engelschen[1] man? Hij was Gode gename[2] ende van den menschen gemynnet, ende nierent en was hij lastich.

Hij was gebaeren toe Leyden van seer rijken eerbaeren olders, mer hij versmade alle rijcheit ende hoecheit der werlt ende gaf hem onder den weerdigen vader here Florens tot enen oetmoedigen sympelen state.

Hij wanderde sympelike als ene duve. Ende mit alre oetmoediger gehoersemheit onderwerp hij hem onder sinen oversten, ende mit sijnre gehoersemheit pynde hij anderen toe stichten, die noch jonck weeren. Ende mit mynlicker gesellicheit[3] toevoechde hij hem totten genen, die (fol. 219^{r})$^{+}$ beneden hem weeren, daer hij oec een guet exempel mede gaf sinen medepriesters, dat sij hem niet en solden $^{+}$219$^{r.}$ verheffen baven die anderen, die gene priesters en weeren. Hij wanderde

1) engels(ch), ook voorkomende fol. 221^{r}, bet. engelachtig. Verg. Handschr. D, fol. 24^{r}: Want hij, d.i. Johan Brinckerinck, was een jonferlick engels man.
2) aangenaam.
3) gemeenzame omgang; ook vriendelijkheid, welwillendheid. Verg.: om sijnre mynliker geselicker eerbaerheit wille, fol. 123^{r} (*Archief*, dl. XXVIII, blz. 1).

alsoe onder die bruders, dat hij in genen dingen en was te straffen dan allene dat hij lange myssen dede. Ende dat vergaf men hem lichtlic; want sij becanden, dat hij niet geringe[1] en conde scheiden van sinen gemynden Ihesu.

Die werlike lude hoerden sine mysse mit groter devociën. Op ene tijt was daer een guet werlic man; dese waert seer ghetemtiert van den viant mit twivel des geloven[2] des lichams Christi. Dese stont eens in der kerken ende hoerde des heiligen mans mysse, ende hij waert seer versuchtende van (fol. 219^{v})$^{+}$ bangicheit sijns herten om die temtacie, die hij leet. Doe was hem bij die ontfarmherticheit[3] Godes; want $^{+}$219$^{v.}$ doe die heilige man dat heilige weerde sacrament opboerde[4], doe sach dese man een schone kynt op sine hande, dat schone was van formen baven alle die kynder der menschen. Mer daer en wiste die heilige man niet van, ende genc voert in die mysse ende eynde sij mitter benedixciën. Ende die man genck toe huys walgetroest ende verloest van allen twivel des gheloves des heiligen sacramentes.

Op ene tijt toech die weerdige vader here Florens mit een deel bruders toe Arnhem om oflaet, dat daer op die tijt was, ende daer was dese guede man

1) spoedig.
2) Hier komt voor de 2de naamv. 'des geloven', in de volg. kol. 'des geloves'. Zie over deze vormen. die beide in het Mnl. gevonden worden, het *Mnl. Wbk.* op 'gelove, 2de art.'
3) Gebruikt van God (gelijk hier ter plaatse), Christus en Maria, bet. dit woord: ontferming, erbarming; gebruikt van de menschen, wil het zeggen: barmhartigheid, mededoogen.
4) Bedoeld wordt de akte der elevatie bij de mis. Verg. Moll, *Kerkgesch. v. Ned. vóór de Hervorming*, dl. II, st. iii, Utr. 1869, blz. 288 volg.

here Henrick (fol. 220^{r})$^{+}$ Bruun mede. Ende hem waert ghevraecht, wat hij wal voer sijn oflaet nemen wolde. Doe antwoerde hij: ‘Dat wolde ic daer gerne voer nemen, dat al diegene, den ic wat guedes sechde, bekiert mochten werden.’ Als dat die ander bruders hoerden, worden sij daer seer in gesticht[1]. $^{+}$220$^{r.}$

Dese heilige man had daer alte grote mynne toe dat hij sinen evenen menschen wat guedes mochte leeren. Wanneer hij colacie dode, soe stont hij ende sprack mit soe groter vuericheit, dat hij niet en marcte, wat bij hem geschiede. Alst dan geveel, dat men ‘Ave Maria’ lude[2] onder sine colacie ende alman[3] op sine knyen veel, dat en marcte hij niet; mer hij bleef al staen ende uytsprack mit groter vuericheit (fol. 220^{v})$^{+}$ dat woert Godes. Doe was daer een guet man, geheiten Cornelijs; dese plach bij hem bliven te staen, opdat die heilige man hem niet schamen en solde, als hij tot hem selven queme. $^{+}$220$^{v.}$

Hij en waert niet gehindert van veelheit der menschen an sijn eensamheit. Hij sechde: ‘Als ic sie enen hoep van volke, soe denck ic: of ic seege een hoep schape; wat licht my an den menschen?’[4] Hij was in den arbeit des scrivens al sijn leven lanck. Ende oec was hij altoes bereit tot allen oetmoedigen werken, ende gerne plach hij die schottelen te wasschen.

Hij was een voerganger alre duechden. Altoes was

1) ‘in iet gesticht werden’ (zie fol. 195^{r}; Handschr. D heeft altijd: gestichtet werden) is een term der dev. en bet.: door iets opgebouwd worden.
2) Meer gewoon is de uitdrukking: ‘Ave Maria’ cleppen. Zie Handschr. D, fol. 64^{r} (W.R.E.H. Opzoomer, *Het klooster van Diepenveen*, 2de stuk, 's Gravenh. 1887, blz. 49).
3) iedereen, een iegelijk.
4) wat kunnen mij de menschen schelen? wat geef ik om de m.?

hij van bynnen bekummert mit onsen lieven Heren ende mit sijn gebedt. Hij levede sonder alle sorghe tijtliker dinge. Seer groet stont hem die gehoer- (fol. 221r)+ semheit voer ende nouwe waerde hij sie oec in cleynen dingen, soedat hij achtergelaten +221r. heeft een exempel der gehoersemheit alle sinen bruders.

Dese heilige man oetmoedich ende sachtmoedich wanderde in sympelheit sijns herten ende in engelscher[1] puerheit al totten eynde sijns levens toe. Ende hij levede lange baven alle sine medebruders, die van den irsten beghynne weeren. Al sijn leven was één luchtende exempel. In alsulker vuericheit als hij geleeft hadde sterf hij, leesende ende bedende, ende hij betaelde sine getijde[2] tot in sinen uytganck. Doe hij toe xi uren sterf, had hij sine none al geleesen[3]. Hij licht begraven toe Sutphen opten kerchoef santa Wolborich; want daer wonde here Florens op die tijt mit (fol. 221v)+ sinen brude(r)s om des bannes wille[4], die doe te Deuenter was. Hij sterf ynt jaer +221v. ons Heren M CCCC ende XXIX.+

+1429.

(Wordt vervolgd.)

1) Verg. boven, fol. 218v.
2) 'die getijde betalen' (afdoen, een plicht ten uitvoer brengen) is een gewone term der dev.
3) Verg. Dumbar, *Analecta*, tom. I, Dav. 1719, p. 79: nam antequam expirauit in crastino Bartholomei circa horam XI siue XII diei, ipse dixerat Sextas.
4) Deze ban, die zes jaren heeft geduurd, werd opgeheven in 1432. Wie dien tijd wil leeren kennen, leze het belangrijke opstel van Dr. J.M. Assink Calkoen: *Scheuring in het bisdom van Utrecht* (in de *Geschiedenis der Christelijke kerk in Nederland*, *in tafereelen*, dl. I, Amst. 1864, blz. 352-375). Voor het leven der Deventer broeders te Zutphen 'om des bannes wille' komt in aanmerking vooral blz. 366 volg.

Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring.
(Vervolg en slot van dl. XXVIII, blz. 343.)
X. Jacob van Vianen.

Van here Iacob van Vianen.

Dese guede here Iacob, doe hij tot Here-Florenshuys quam, gaf hij hem tot soe groter strenicheit[1)] ende tot soe eersemer rijpheit, dattet wat bavenmate scheen te gaen. Stadelic plach hij sine sunden te bescreien. Op ene tijt clam hij opten salre om aldaer allen(e) te wesen, ende hij overdachte al sine gebreke ende screef sij in een tafel, omdat hij elck bijsunderlinge solde bescreien.

Dicwijle waert hij wederropen ende bestraffet van here Florens om sinre zwaerheit wille. Ende dat plach hij seer guetlike te nemen; ende mede toeslaende sechde hij, dat hij niet alte bescheiden en weer.

(fol. 222^{r})$^{+}$. Hij was soeseer beanxtet, dat hi sommyge

$^{+}$222r.

1) gestrengheid; ijver, wakkerheid. Verg. Lübben u. Walther, *Mnd. Handwörterb.:* strengicheit (strenicheit, strenkheit), *Strenge; als Titel.*

dinge, die een ander in hem laefde, bytterlike plach te bescreien, ende sechde: ‘Ghi pryst dit in my; mer ic en weet niet, hoe dattet God in my ordelen wil.’ Op ene tijt quam een jonge tot hem om wat guets van hem te hoeren, daer hij hem seer oetmoedelic in bewees, ende hij seechde hem vele gueder punten van sijnen medebruderen. Ende hij noemde hem sommyge bruders, die een deel tijts na hem totten dienste Godes gecomen weeren, ende sechde, dat sij hem veer bavengengen in duechden. Ende daerom soe riet hij den jonge, dat hij mit dien bruders sine callinge solde maken, want daer solde hij seer van verbetert mogen werden. Dese selve jonge quam op een ander tijt (fol. 222^{v})$^{+}$ tot desen gueden man om sine bangicheit[1] hem te apenbaeren, want hij was op die tijt in groten druck sijns herten. Ende als die $^{+}222^{v.}$
guede man dat hoerde, soe was hij hem seer vrendelic ende troestelic. Ende onder ander woerde sechde hij hem dat woert des propheten: ‘Na mennichvoldicheit der bedruckenisse soe hebben, Here, dine troestinge mijne ziele verblijt’[2]. Ende die jonge genck walgetroest van dan.

Om sijnre eersemmiger stichtiger wanderinge wil soe waert hij geordiniert priester te werden. Doe dese guede bruder dat vernam, screide hij te male seer vele trane, ende hij rekende hem selven daer veel te onweert toe. Ende van rechter oetmoedicheit sechde hij, dat hij anxt hadde, dat die (fol. 223^{r})$^{+}$ gene

$^{+}223^{r.}$

1) benauwdheid; het straks volg. ‘bedruckenisse’ (Vulg. dolorum) = verdrukking, nood. Verg. Kist en Moll, *Kerkhist. archief*, dl. II, Amst. 1859, blz. 210 (in de ‘Schriften’ van Gerlach Peters): in alle iuwen inwendighen ende uutwendighen bedruckenissen ende bangicheiden.
2) Ps. XCIII (XCIV): 19.

zwaerlike gesundicht hadde, die den raet gegeven had, dat men hem priester solde maken. Ende aldus in sinen oetmoedigen voelen blivende, doe hij IIIJ of V werf mysse had gedaen, sterf hij zalichlic in den Heren, int jaer ons Heren M CCCC, des dages na sante[+] Gregorius dach[1]. Ende hij waert begraven in den grave sinre bruders op sante Lebuïnus[2] kerchoef. [+]1400.

1) St. Gregoriusdag valt op 25 Augustus. - Zie over Bisschop Gregorius: I.C. de Meyere, *Gregorius van Utrecht* (in den *Kalender voor de Protestanten in Nederland*, jaarg. 1857, blz, 55-69) en P. Albers, *De H. Gregorius*, *3de Bisschop van Utrecht* (in den *Volks-Almanak voor Nederlandsche Katholieken van 1893*, blz. 3 volg.). Misschien is echter de H. Paus Gregorius de Groote (12 Maart) bedoeld.
2) Met robrik onderstreept.

XI. Johan Kessel.

Van Iohannes Kessel.

Dese guede Iohannes Kessel was gebaeren van eenre stad, geheiten Dusenborch. Hij was een seer rijke eerbaer coepman ende ligger[1]. Doe hij aldus der werlt gebructe, soe had hij vake vele insprekens[2], dat hij onsen lieven Heren solde dienen in enen gheestliken staet; mer waer of hoe hij des begynnen (fol. 223^{v})$^{+}$ solde, en wiste hij niet. Ten leesten dachte hij priester te werden ende alsoe Gode te dienen, ende hij $^{+}$223$^{v.}$ cofte ende bereide die ornomenten, die hem daertoe solden dienen. Hij hoerde seggen van den devoten clarken toe Deuenter, ende daer toech hij om te leeren, opdat hij priester mochte werden. Ende als hij daer ene wijle geleert hadde, soe marcte hij die heilige devote wanderinge des eerweerdigen vaders here Florens ende sijnre bruders, ende daerom creech hij alte grote mynne tot dien state. Ende hij badt mit vele beden, dat hij dien heiligen bruderen mochte dienen in der kocken, dat hij ten leesten vercreech. Ende hij liet die schole van buten ende quam totter scholen des oversten

1) commissionnair, agent.
2) inspreken (de onbep. wijs als zelfst. naamw. gebruikt) = inspraak van God in het gemoed, ingeving, het spreken van God in het binnenste van den mensch. Het woord komt ook voor fol. IV van dit handschrift: Ende dat inspreken gods sal hij pynen waer te nemen.

meysters, daer hij geleert (fol. 224^{r})$^{+}$ waert, hoe hij hem selven ende alle werlic eer ende hoecheit solde versmaen ende winnen die rechte duechden. Tot deser leer $^{+}$224$^{r.}$ gaf hij hem alsoe trouwelike, dat hij bynnen vijf jaeren scheen gecomen te wesen totten state der vollencomenheit. Want in den irsten vijf jaeren sijnre bekieringe street hij seer vromelic tegen hem selven ende oec vake mit groter bytterheit; mer daerna scheen hij te leven in alre ruste, recht of hij gecomen hadde geweest ynt lant van beloften. Hij had seer vele geldes, ende daervan gaf hij een groet deel toe Mariëndael[1] ende toe Wyndesem om die cloesteren daermede te tymmeren[2]; ende tot Here-Florenshuys brachte hijs oec een groet hoep. (fol. 224^{v})$^{+}$ Ende al dat hij had gaf hij omme Godes wil. Die ornomenten, die hij had geworven, weeren alsoe $^{+}$224$^{v.}$ wonderlike schone ende coestel, dat sij een coninclic abt of een bisscop mit eren hadde mogen andoen: dese vercofte hij, ende gaft al om Godes wil.

Dese waere versmader der werlt dede uyt sine werlike cleder ende dede weder an enen oelden zwarten keedel[3], die bequaem scheen tot sinre officiën den bruderen in die koeken te dienen. Als dit vernemen diegene, die hem in sinen werliken staet gekant hadden, soe verwonderde hem alte seer, dat die rijke coepman geworden was een arm koeck ende een oet-

1) Zie over het Windesheimsche mannenklooster Mariëndaal of Mariënborn (Domus Fontis B. Mariae) bij Arnhem, in het bisdom Utrecht: Acquoy, *Het klooster te Wind.*, dl. III, blz. 22-24.

2) Meer breedvoerig wordt dit medegedeeld door Busch, *Chron. Wind.*, p. 158 seq. (ed. K. Grube, p. 342 seq.).

3) keedel (Mnd. kedele) = kiel, wijd en kort overkleed. Zie boven, fol. 158^{v}, 210^{v}.

moedich bruder. Hij plach oec ondertijden gecleet te wesen mit enen grawen roeck ende mit (fol. 225r)+ ene lange grawe hoyke. Daer verblijde hij hem meer in dan of hij gecleet had geweest mit priesterliken habijt. Hij gaf hem mit alre vlijticheit +225r. totten rechten duechden, ende dat leven ons Heren ende sijn heilige lijden had hij altoes in sinen herten. Waer hij was of wat hij dede, stadelic was hij bekummert mit wat guedes. Ende vake waert hij gevonden bij den vuer staende, op sijne knyen ruerende den poet ende alsoe sprekende sijn gebeken. Hij makede van der kocken een beedehuys, ende van dat uytwendige vuer makede hij een inwendich vuer, van welken sijn herte ontsteken was in der mynnen Godes. Op een tijt quemen clarke tot hem om wat guedes van hem te hoeren. (fol. 225v)+ Doe sechde hij: '"Wi vinden wal in den heiligen ewangelie: "Salich sijn die armen van gheeste, want dat rike der +225v. hemele is hoere"[1], mer nargent en[2] vinde wi, dat die zalich sijn, die groet van kunste sijn; want sonder grote wijsheit of kunst mach man wal comen ynt rike der hemele, mer niet sonder oetmoedicheit."' Als dit die clerke hoerden, soe verwonderde hem der nyheit dier leeringe, ende sij worden daer seer in gesticht[3]. Op een ander tijt seechde hij: '"Die meysters deser werlt leeren hoge ende vremde dinge; mer onse Here Ihesus Christus secht: "Leert van my, dat ic sachtmoedich bijn ende oetmoedich van herten"'[4].

1) Matth. V: 3.
2) Na 'en' is doorgehaald het woord: leese,
3) H.S.: ingesticht.
4) Matth, XI: 29.

Hij en was gheen groet clarck[1] in der Scrift. Mer (fol. 226r)+ onse lieve Here had hem alsulck verstant gegeven, dat hij dat guet seer puntlic ende wal konde +226r. onderscheiden vant quaet. Ende seer wal konde hij enen ygeliken remedy geven tegen sine gebreke, diet an hem versochten.

Die heilige buecke plach hij seer gerne te leesen, niet om wijs te werden, mer om devocie daeruyt te halen. Dat hij ter tafelen hoerde leesen of dat hij hoerde singen in der kerken, dat plach hij mit groter vliticheit te edercauwen[2]; ende als hij in den arbeit der kocken was, soe plach hij sijn herte daermede te sterken, of hij las psalme of sijn ander gebeeken.

Hij had drie heiligen sonderlinge vercaeren, die hij plach te eren: die irste was sante Alexcius[3], die ver- (fol. 226v)+ borgen was in sijns vaders huys in eens pelgryms gedaente, daer hi groet onrecht gedoechde van sinen knechten; die ander was sante +226v. Franciscus[4], die die armoede vercaeren had; die derde was sante Elijzabeth[5], welker ingedoemte[6] vervult

1) clarck, clerc = al wie (hetzij hij tot den geestelijken stand behoort of niet) zich met wetenschappelijk onderzoek bezighoudt, ieder die met boeken omgaat; dus: een geleerde of iemand die het eene of andere vak van wetenschap beoefent; zoo worden ‘clerke’ genoemd: natuurkundigen, geneeskundigen, wijsgeeren, godgeleerden, enz. Zie verder het *Mnl. Wbk.* op ‘clerc, n^{o}. 2’.
2) overdenken, bepeinzen.
3) Zijn dag valt op 17 Juli.
4) Franciscus van Assisië (1182-1226); 4 October is aan hem gewijd.
5) Elizabeth, dochter van Koning Andries II van Hongarije. Zij is geboren in 1207, huwde in 1221 met Landgraaf Lodewijk IV van Thüringen, en stierf 19 November 1231 te Marburg. In 1235 is zij gecanoniseerd.
6) binnenste, gemoed,

was mit barmherticheit ende die van coninclíken geslechte was, mer alle hoecheit der werlt versmade alse dreck. Desen drien heiligen begherde hij na te volgen, ende des pynde hij hem alsoe vele als hij mochte. Want hij was wonderlike barmhertich over die armen; ya, hij was een vader der armen, ende hij was een versmader der rijcheit: hij was arm van gheeste, arm van habijt, arm van spysen. Die snoetste spyse die hielt hij altoes voer hem selven, ende (fol. 227^{r})$^{+}$ den bruderen gaf hij dat beste. Ende al hoe grote mynne hij totten armen had, nochtan als hij iement wiste van den bruderen, die wat behoefde, dat moste al voergaen[1]. Oeck begerde hij te schulen ende ongewetten te wesen[2] ende onrecht te lijden ende verspraken[3] ende berijspet te werden om die mynne Godes, opdat hij alsoe hem selven mochte verwinnen ende al sine gebreke, ende[4] voertgaen in den rechten duechden. $^{+}$227$^{r.}$

Here Florens die weerclige vader mynnede seer sinen

1) Verg. beneden, fol. 229^{v}.
2) ongewetten, ongeweten = onbekend, niet gekend of geweten (door); 'ongewetten wesen' doet denken aan het bekende 'ama nesciri' van Thomas a Kempis (*De imitatione Christi*, lib. I, cap. 2; verg. Busch, *Chron. Wind.*, p. 242, 356 - ed. K. Grube, p. 240, 64 -); 'schulen ende ongew wesen' is een term der devoten en herinnert aan de verwante uitdrukkingen: wijken ende duyken ende die mynneste wesen, fol. 21^{v}; duken ende wijken ende latent aver hem gaen, fol. 22^{v}; wijken ende doken ende onbekent wesen van allen menschen, Handschr. D, fol. 38^{v}, e.a.
3) verspreken = lasteren. Zoo b.v. Verdam, *Die Spiegel der Sonden*, dl, II, Leid. 1901, kol. 249: Blasphemie is als men tot gade lasterlike woerde spreect, als mennich minsche in toern voert brengt, die gade te verspreken meynt, ende overmodelic hem te wreken. 'Versprekinge' = laster; berisping (Verdam, *a.w.*, dl. II, kol. 204).
4) Vul in gedachte aan: mochte.

heiligen koek Iohannes; ende want hij sine vuerige begerte kande, soe plach hij hem vake te oeffenen[1] ende te veroetmoedigen. Op een tijt gevelt, dat here Florens in die kocken sat ende solde daer eten, want hij weekelic[2] was. Doe gevelt, dat daer ge-
(fol. 227v)+ cloppet waert an dat vinster ende oec an die doer, ende Iohannes liep
totten enen ende totten anderen ende dede hem bescheit. Ende mitten[3] clopte here +227v.
Florens oec op sijn tafel, recht of hij wat gebreck hadde, ende sechde: 'Hoe lange sal ic dus sitten wachten?' Doe liep hij geringe tot sinen pater ende gaf hem oetmoedelike schuldich, ende sechde; 'Lieve pater, wat begerdi? Segdet my vrylic; ic wilt u gerne halen. Mer vergevedet my irst, dat ic my nu soe versumlic gehat heb!'

Ondertijden placht here Florens alsoe te ordinieren om Iohannes te oeffenen, als hij opt alre onleedichste was[4] in die kocken, datter dan an elke doer teffensche gecloppet waert; ende soe stont (fol. 228r)+ hij jende en wiste niet, wien dat hij irst
bescheit solde doen. Dan seechde here Florens: 'Siet, hoe stiet hij nu, of hij niet +228r.
wijs en weer!'

Heer Florens die plach hem oec ondertijden tot hem te ropen ende toe bescheiden[5], seggende: 'Hoe verderfdi dese guede spyse aldus? Kondi niet bet kaken[6]?

1) Het H.S. schijnt te hebben: oeffennen.
2) zwak, sukkelend.
3) mitten, mettien (ook 'mettesen') = op hetzelfde oogenblik, ter zelfder tijd.
4) onledich sijn = druk bezig zijn, geen vrijen tijd hebben, het druk hebben. Kil.: onledigh zijn, *occupari*, *detineri*, *distringi.*
5) enen besc(h)elden = tegen iemand uitvaren, hem berispen; iem, vermanen, met woorden bestraffen.
6) kaken (= koken) is een Oostmnl, vorm. Zie fol. 145r (*Archief*, dl. YXVIII, blz. 25).

Lichte[1] die bruders sullen mormeriren.' Soe gaf hem Iohannes oetmoedelike schuldich, ende seechde: 'Lieve pater, het is mijn schult; vergevedet my, ic wil my gerne beteren.' 'Ya,' seechde dan here Florens, 'dat segdi allewege[2], mer daer en volget niet na.' Dit dede here Florens al uyt enen vryen[3] zueten herten, want hij had hem seer lief. Ende dat wiste Iohannes oeck wal, wat gronde[4] (fol. 228^{v})$^{+}$ dat hij tot hem hadde; ende daerom en konde hijt nummermeer quelke van hem nemen. $^{+}$228v.

Op ene tijt toech hij here Florens achter bi der slippen; ende als hij hem ommekierde, soe sach hij hem staen op sine knyen. Doe seechde here Florens al straclic: 'Wat ister nu te doen?' Doe seechde hij al schemelic: 'Lieve pater, vergeefdet my, ic heb wat biers verstort in den kelre.' Doe seechde here Florens: 'Ya, dus maectijt vaste; dat ene verstorty, dat ander tebrecty, ende verderft aldus onse guet,' ende dede die doer toe ende liet hem buten staen. Doe stont Iohannes zuetlic ende vredelic op, ende hij en mormerirde niet; want hij wiste wal, dat sijn pater een guet herte tot hem had. Iohannes seechde op een tijt (fol. 229^{r})$^{+}$ uyt rechter vuericheit ende zueticheit sijns geests: 'Ende bijn ic nu niet wal een groet priester? Ic kůmůnisier alle dage twiewerve. Dat meyne ic in dien dat ic alle dage twye spyse bereide al den $^{+}$229r.

1) Allicht, misschien.
2) altijd.
3) vri = edelaardig, edelmoedig; uyt enen vryen herten = uit een goed hart.
4) gront (eig. het diepste van het gemoed, de grond van het hart) = binnenste, karakter, gemoed; gemoedsstemming, stemming. - Het woord 'groot' is een term der devoten; verg. grontootmoedich

bruders, daer ic niet an en twivel, Christus en wort in elken[1] gevoet.'

Op een tijt genck hij uyt om Yselwater te halen; ende opdat hij yo wat schoens solde scheppen, soe trat hij in een schyp. Als dat die man sach, den dat schyp toehoerde, soe waert hij stuerich[2] ende heite hem daer geringe uyt gaen. Iohannes en waert niet gestuert[3], ende sonder marren[4] genck hij uyt sonder water te scheppen. Doe waert die man beweget[5]. Als hij dat sach, anmarkende (fol. 229^{v})$^{+}$ die duecht des gueden bruders, seechde hij: 'Duet[6] my u vat,' ende hi scheptet hem vol waters, ende seechde: 'Gaet nu in den vrede Godes!' Doe genck Iohannes, hem verblijdende; ende onderwegen badt hij voer dien man, als hij altoes in gewonten had als hij over die strate gene, dat hij dan sijn gebeken sprack of psalme las. $^{+}$229$^{v.}$

Dese guede Iohannes was een vader ende een besorger der armen; mer al nochtant hoe sorchvoldich hij voer die armen was, als hij iement wiste van den bruders, die wat behoefde, dat moste al voer die armen gaen[7].

1) 'elken' is de 3de naamv. van 'ele', dat hier substantive gebruikt wordt en beteekent: iedereen, elkeen, ieder afzonderlijk.
2) onvriendelijk, barsch. Verg. Lübben u. Walther, *Mnd. Handwörterb.:* stûrheit, sturicheit, *Strenge*, *Festigkeit*; *Härte*, *Unfreundlichkeit*.
3) gestuert, gestoort (deelwoordelijk bijvoeg, naamw. van 'hem storen') = boos, verstoord, vergramd.
4) sonder marren, sonder merren = zonder dralen, onmiddellijk, onverwijld.
5) getroffen, geroerd.
6) enen iet doen = iemand iets geven. Tegenwoordig komt 'doen' nog in die bet. voor in onze Oostelijke provinciën; zie Gallée, *Woordenlijst van de Taal*, *welke in de Saksische streken van Nederland gesproken wordt*, Utr. 1881, op 'dôn, 1ste art.'
7) Verg. boven, fol. 227^{r}.

Die armen clageden hem op een tijt, dat sij niet vele en cregen, als sij ommegengen[1]. Als hi dat (fol. 230^{r})$^{+}$ hoerde, soe verwonderde hem seer, dat die rike lude soe vrack weeren den armen te geven, daer sij hoer sunden mede mochten ofleggen ende $^{+}$230$^{r.}$ dat sij sonder hoer gebreck wal doen mochten. Hij dachte: hij wolde besueken[2], of die armen oec waer geseecht hadden. Ende hij verwerf orlof van here Florens[3], ende maecte hem toe als een arm pelgrym, ende genck op een aventtijt bidden voer die huyse, ropende: ‘Gevet enen armen pelgrym wat omme God, die gerne toe Iherusalem weer’ - niet menende dat Iherusalem, dat Christum ende die propheten gedoet heeft, mer dat Iherusalem, dat baven is, welck onse moder is, daer Christus is sittende totter rechterhant sijns Vaders -. (fol. 230^{v})$^{+}$ Dit ropen hoerde een clarck, die hem an sine stemme kande, ende hij uytgenck om te besien of hijt weer. Ende $^{+}$230$^{v.}$ als hij bij hem quam, vraechde hij ende seechde: ‘Wie bistu?’ Iohannes zweech ende en wilde niet bekant wesen, mer die clarck en liet niet of[4]. Doe seechde hij: ‘Ic bijnt.’ Doe sechde die clarck: ‘Bistu Iohannes Kessel? Wat meendi nu? Gaedi om u broet?’ Iohannes seechde: ‘Sus, sus[5], maket geen doen[6]; het is ene godlike sake, die ic voerheb.’ Ende als Iohannes weder toe huys quam, soe toende hi mit

1) Vul in gedachte aan: om broet te bidden, d.i. om te bedelen.
2) onderzoeken.
3) Met robrik onderstreept.
4) oflaten, aflaten = ophouden.
5) Zie boven, fol. 125^{r} (*Archief*, dl. XXVIII, blz. 3).
6) geen doen maken = geen drukte, geene beweging maken, geen omslag maken. Verg. ons ‘gedoente’.

blijschappen die almyssen, die hij gebeden had. Ende here Florens die lieve vader verblijde hem mede in die vuericheit sijns koecs, ende seechde: ‘Ghevet my oec wat van uwen almyssen.’ Hij antwoerde: ‘Dat wil ic ger- (fol. 231r)+ ne doen; mer ic wil, dat die armen daer genen schade bij en[1] hebben.’ Doe eten al die bruders mit +231r. blijschappen van die almyssen, ende Iohannes nam voer elck stucke een heel broet ende gaft den armen.

Cort voer sijnre doet waert hem gevraget, of hij enige punten wiste onder die bruders, die guet gebetert weeren, dat hij die solde seggen: die bruders die solden hem daer gerne van beteren. Doe seechde hij: ‘“Ic wiste wal drie punten. Dat irste is: “Die bruders solden wat mijn eten, opdat men wat meer had den armen te geven.” Dat ander is: “Die costel ornomente solde men verkopen ende copen ander ornomente, die niet soe kostel en weeren; ende dat daer overbleve, solde men den (fol. 231v)+ armen geven.” Dat derde is: “Wi hebben vele buecke; die solde men oec verkopen +231v. ende hoelden niet meer dan sympel noetdrufte, ende gevent al den armen.”’

Als die heilige vader here Florens[2] dit hoerde, soe was hem genoechlic die goede vuerighe meeninge des gueden bruders; mer nochtant en volchde hij hem niet. Int jaer ons Heren M CCC ende XCVIIJ doe+ quam ene grote pestilencie toe Deuenter. Doe sat die heilige vader here Florens eens onder sine bruders, ende seechde: ‘Wie sal +1398. ons nu die zieken waeren, of[3] ons onse lieve Here begaefde?’ Doe weeren die

1) ‘en’ staat tweemaal.
2) Met robrik onderstreept.
3) voor het geval dat.

bruders alle vuerich ende begerich, ende elck boet hem daertoe. Iohannes die stont op ende seechde: (fol. 232r)+ ‘Lieve pater, dat wil ic alte gerne doen.’ Doe seechde here Florenes[1]: ‘Iohannes, soe beveel ict u in verghiffenisse uwer sunden.’ Ende +232r. hij beval hem nu oec opt nye[2] sorge te hebben voer die armen, al was hij te voeren[3] een vader der armen. Als Iohannes[4] dit gebot ontfangen hadde, was hij seer blijde, ende hij dancte ende laefde onsen lieven Heren. Mer wat geschiede? In der irster nacht begaefde hem onse lieve Here selven mitter pestilencie, daer hij oec zalichlic an sterf. Ende onse lieve Here wolde hem voer sinen gueden wille lonen, alsof hijt mitten werken gedaen had, daer gheen twivel an en is te hebben. Als dese guede vader der armen aldus begavet was mitter (fol. 232v)+ pestilencie, soe quemen die arme clarke tot hem om hem te vanden[5]. Ende hij sach sij mynlic an, ende seechde: +232v. ‘Mine lieve armen, nu en sal ic u niet langer mogen besorgen; ic bevele u der bewaernisse[6] Godes.’

Die bruder, die hem waerde, die seechde eens op ene margenstont tot hem, of hij wal moste[7] gaen ende hoeren mysse; doe gaf hij hem guetlic orlof. Ende als die bruder wederquam, seechde hij tot hem: ‘Sijnt dat ghi van my genet, heeft onse lieve Here hier geweest.’.

Die duvel quam oec tot hem, ende seechde: ‘Du, vule

1) Met robrik onderstreept. Ongewone spelling, evenals ‘Floren’ (fol. 119v, 208r).
2) opt nye = opnieuw.
3) te voeren = bovenal? Verg. fol. 146r.
4) Met robrik onderstreept.
5) bezoeken.
6) bescherming, hoede.
7) mocht.

Kessel, meendi dat hemelrijck mit gelde te kopen? Nemet den sack mitten gelde weder.' Doe seechde hij al onverveert weder: 'Ic en[1] betrouwe niet op my, (fol. 233r)+ mer op die barmherticheit Godes.' Als die duvel dat hoerde, vloe hij van dan. +233r. Ende Iohannes lach zuetlic ederkauwende die psalme ende sunderlinge dese verse: 'Die Heer ontbijnt die gebonden sijn'[2]. 'Die Heer inlicht[3] den blinden'[4], etc. Aldus zuetlic liggende, gaf hij in groten vrede sinen zaligen geest op santa Petornellen dach[5], ynt jaer ons Heren M CCC ende XCVIIJ. Hij+ waert begraven op sante Lebuïnus[6] kerchof. Ende als men hem opten kerchof brachte, soe zanck men in die * kerke +1398. in der * sequencie van den Heiligen Geest dit veers: 'Com, vader der armen'[7]! Ende dat wal mit rechte, want hij was een vader der armen.

1) H.S.: ende.
2) Ps. CXLV (CXLVI): 7b.
3) enen inlichten = iemand verlichten, hem met zijn licht bestralen; Lat. illuminare.
4) Ps. CXLV (CXLVI): 8a.
5) 31 Mei.
6) Met robrik onderstreept.
7) Vertaling van 'Veni, pater pauperum', uit het bekende 'Veni Sancte Spiritus'. Zie over deze sequentie: Wetzer u. Welte, *Kirchenlexicon* (2te. Aufl., bearbeitet von J. Hergenröther u. Fr. Kaulen) op 'Sequenzen' en 'Veni Sancte Spiritus', waar tevens de rijke, zoowel oudere als nieuwere, literatuur over dit onderwerp is opgegeven.

Dit sijn sommige punten van deses heiligen mans oefninge[1].

‘**I**n den irsten soe denck: wat God is, sine groetheit, (fol. 233^{v})$^{+}$ sine wonderlike werke, sine hoecheit, sine mogentheit, ende veel ander. $^{+}$233$^{v.}$

Soe denke: van sijnre guedertierenheit ende getrouheit tot ons, dat hij onse ziele geschapen heeft na sinen beelde ende gelikenisse, ende hemel ende eerde ende alle dinge om ons; baven al dit: doe wi ewelike weeren verdoemt toe rechte, doe zande hij sinen eengebaernen Soen Ihesum Christum[2] in dese werlt, die soe arm, soe versmaet, soe schandeliken doet om ons geleden heeft; ende voert: van alle sinen leven, daer hij ons in bewesen heeft sine mynne ende den wech totten ewigen leven. Ende dat ynt gemene!

Bisonderlinge[3] denke: dat hij di geschapen hevet niet een beest, niet een steen of diergelijc, mer een mensche; niet een Heiden, niet (fol. 234^{r})$^{+}$ een Jode, niet in der tijt der dwelinge, mer een Kersten[4]; dat $^{+}$234$^{r.}$

1) oef(e)ninge = het wijden van zijne aandacht aan het bovenaardsche, het zich overgeven aan godsdienstige overpeinzingen.
2) De woorden ‘Ihesum Christum’ zijn met robrik onderstreept.
3) bisonderlinge (het tegenovergestelde van het onmiddellijk voorafgaande ‘ynt gemene’) = in het bijzonder, afzonderlijk.
4) Iets dergelijks heb ik gevonden in de z.g. ‘Deuoete epistelen’ (zie hierover dit *Archief*, dl. XXVII, Utr. 1901, blz. 300-302): In den irsten, dat ghi mij gheschapen hebt niet een steen of een hoelt, niet een voerme (= worm) of een best, mer enen redelicken menschen na uwen beelde ende na uwer ghelickenijssen, ende niet alleen alsoe, mer dat ghi mij ghemaect hebt enen kerstenen mens(c)hen, van kerstenen alderen gheboeren, dat ghi allen gheslechten niet ghedaen en hebt.

hij di gespaert heeft in soe menigen doetliken sunden, daer menich mijnre gesellen ende ander lude in gestorven mogen wesen ende lichte verdoemt, mer my noch gespaert.

Dat hij in soe menigen anxte mijns lives mijn behoeder[1] geweest hevet toe water ende toe lande, daer soevele menschen verdronken ende vermordet worden ende anders quelke vueren, ende my allene daervan verloesde, doe ic na al mijnre genoechten in quaetheiden nochtan levede ende hem dagelix vertoernde. Ende hij en kierde die ogen sijnre barmherticheit niet van my; mer dagelix vermaende hij my dicwijl vaderlic ende mynlic, (fol. 234^{v})$^{+}$ my insprekende[2], dat ic my beteren ende bekieren solde. Ende ic dat soe menichwerve versmaet heb ende onder die vote getreden, ende hij nochtant niet of en liet! $^{+}$234v.

Dat hij my soe wonderlike behoet heeft van der echtschap, van priesterschap ende van olderman[3] der coeplude te werden. Baven al: dat hij my getagen heeft tot deser steede uytter werlt, bina[4] allene uyt al mijnre geselschap ende uyt groter sorge ende last daer ic soe hart in gebonden was.

Ende noch baven alle dit: doe ic alle dinck over hadde gegeven in der werlt ende meende Gode te dienen ende en wiste niet hoe ict beginnen solde,

1) beschermer.
2) inspreken = spreken in iemand (vooral gezegd van de stem Gods in het binnenste van den mensch); enen iet inspreken = iemand iets ingeven, op eene bovenzinnelijke wijze iets spreken in iemands gemoed. - Zie boven, blz. 4, noot 2.
3) Verg. Lübben u. Walther, *Mnd. Handwörterb.:* olderman, (*Plur.*: - menne *u.* - lude), *Altermann*, *Vorsteher einer Corporation*, *vor allem des Kaufmanns*, *der Kirchen und geistlichen Brüderschaften.*
4) bijna, ongeveer; Lat. fere.

ende was blindelike gevallen op priester te werden, ende hij dat ansach mitten (fol. 235r)+ ogen sijnre barmherticheit dat ic aldus dweelde ende niement en vant die my den rechten wech wijsde, soe sande hij wonderlike sine baden tot my, die my toe +235r. Deuenter wijsden, dat my onbekent was. Ende heeft my daer gebracht in dit huys onder lude, die ic in al die werlt niet en solde wetten te vinden hoer gelijc, daer ic hape dat my zalichste is onder te wonen. Ende heeft my geset in enen dienst, die zalichste is mijnre zielen, ende heeft my soe mynnentlike verloest van allen tijtliken guede ende sorgen deser ellendiger werlt.

Ende ic, onzalige, ny van al mijnen leven hiervan onsen lieven Heren dancbaer geweest en heb noch en bijn, dat ic hem (fol. 235v)+ menichwerve willens ende wettens van puerre quaetheit vertoernt hebbe ende sine gebade gebraken, doe ic +235v. noch in die werlt was, alse in menigerhande sunden', die gheen noet en sijn te scriven[1)], die hij hier bijsunderlinge jamerlike beclaget ende vertelt in bytterheit sijns herten[2)].

'Baven alle dinge: sijnt dat ic, onzalige, toe Deuenter gecomen bijn omme my te beteren, soe heb ic my van begynne tot noch toe soe jamerlike traechlic gehadt in den dienst ons lieven Heren'. Voert bijsunderlinge beclaget hij sine dagelixe gebreke hier oetmoedelic.

'"Ende uyt alle desen[3)] volget, dat my seer te

1) afschrijven, overschrijven.
2) 'die gheen noet - herten' is blijkbaar eene opmerking van wie het handschrift afgeschreven heeft, evenals een paar regels verder de volzin: Voert - oetmoedelic.
3) Namelijk uit de 'menigerhande sunden' en de 'dagelixe gebreke', die in ons handschrift - verg. de vorige noot - niet zijn opgenomen, maar die zeer zeker gestaan hebben in het origineel, waarnaar onze codex is gekopieerd.

ontsien[1] is die ewi- (fol. 236r)+ ge verdoemnisse; want ic heb anxt, dat al mijn leven heeft geweest gevenstheit[2], ende ic en weet niet, of ic gy[3] hebt gehadt waer berou +236r.
ende waerachtige bycht ende of ic gy dat heilige sacrament weerdelic heb ontfangen. Ende na den woerden der heiligen soe vinde ic in my vele saken[4] der verdoemnissen, alse dat ic bina gheen wederspoet en hebbe, mer al gelucke. In al mijnen leven en heb ic meer[5] eens sieck geweest, ende die bruders sijn bina alle gesont, alsoe dat ic niet weerdich en bijn den sieken te dienen.

Dat ic onder ene gedaente[6] der heilicheit leve vleischelic, ende ic heb nu meer een rustlic leven dan doe ic was in (fol. 236v)+ die werlt. Ende ist dat ic sommige guede dinge gedaen heb, ic heb mijn loen daervoer ontfangen; want ic en mach +236v.
nummermeer Gode te vollen danken van soe vele groter waldaden, die hij my verleent heeft ende luttel ander luden, ende dat hij my dus lange geleeden heeft ende niet verdoemt en heeft over menich jaer alse die anderen, die soe grotelic niet gesundiget en hebben.

Och, ewige God, wat sal ic dij wedergeven voer alle die dinge, die ghi my wedergegeven hebt? Och, lieve Iohannes, ontfarme dijns selves, ende overdenke mit groten erenste mit alle dinen crachten dese voerscreven zaken! Ende hieruyt leer dij selven kennen, wat du geweest hebste, wattu noch biste (fol. 237r)+ ende wattu verdient hebste, ende gedenke der grondeloser +237r.

1) vreezen, bang zijn voor.
2) geveinsdheid, onoprechtheid.
3) ooit. Zie Schiller u. Lübben, *Mnd. Wörterb.*, Bd. II, S. 388.
4) sake = reden, aanleiding.
5) Minder gewone vorm van ‘maer (mer)’.
6) gedaante, uiterlijke vorm.

guetheit ons lieven Heren, die hij di bewesen heeft baven soe menigen menschen. Denke, hoe zwaerlic hij di ordelen sal baven ander menschen, ist dattu di niet en beterste.

Stae in anxte ende denke, dat di diegene, die di dus guedertierlic gespaert heeft, lichte[1] niet lange spaeren en wil. Sette in di selven, recht of du noch huden[2] of margen ten langesten sterven solste ende waer du varen salste.

Wie my, o ewige God, waer sal ic vlien van den ansichte dijnre thoernicheit, want mijne sunden sijn baven dat zant des meers? Doch soe weet ic alte waerlic, dat di niet[3] soeseer en mysha- (fol. 237^{v})$^{+}$ get alse mystrouwen, ende dattu niet en wilste den doet des sunders, mer penitencie. Segge daerom tot hem in suchten dijns $^{+}237^{v.}$
herten: ‘Sie toe my, onsalige mensche, o mynlike guedertierenheit! Sie omme toe my, bose mensche, apenbaere barmherticheit, die mystroest coemt totten ontfarmhertigen Almechtigen! Gewondet loep ic totten arsedier[4]; hoeldet die gewoente dijnre guedertierenheit, die dus lange hebste opgehangen dat zweert der wrake! Delige[5] dat getal mijnre sunden mit menichvoldicheit dijnre barmherticheit!’

Vele andere mogestu denken van der barmherticheit Godes, als van Dauid, van Iuda, van sante Peter, van (fol. 238^{r})$^{+}$ sante Pauwel, van sante Maria[6] Magdalena, van den publicaen[7] ende van veel ander sunderen, $^{+}238^{r.}$

1) allicht, misschien.
2) huden (hetz. als ‘heden’) = heden, vandaag.
3) niets.
4) arts, heelmeester.
5) deligen = delgen, verdelgen, uitdelgen.
6) Met robrik onderstreept.
7) tollenaar.

als apenbaer is in al den leven Christi, hoe barmhertich hij heeft geweest alle dien, die penitencie deden ende tot hem quemen. In welken hij niet en woech, hoe vele hoer sunden weeren, mer hoe vele dat sij mynneden. Hierom, sal ic tot deser mynnen comen, soe is my voer alle dinck noet, dat ic ansie mijns selves crancheit ende vorwaer voele, dat ic niet van my selven en vermach, ende dat ic altijt voer my heb die groetheit Godes ende sine trouwe tot my ende mijns selves cleynheit ende ontrouwe weder tot hem, daer vele bij te marken is. Want sie ic dat toe (fol. 238^{v})$^{+}$ rechte an, het sal my brengen tot onderwerpinge alre menschen ende tot versmanisse mijns selves, ya oec tot begerte versmaet te wesen; mer dit moet bearbeyt wesen mit stedigen gedachten ende dicwijle onsen lieven Heren an te ropen, daert ommer al van comen moet. Sal ic nu tot deser oetmoedicheit comen ende tot deser mynnen, soe is my noet, dat ic heb ene stedige oefninge ende regel, die my hiertoe leide. Ende soe dunct my na der heilighen woerde, dat my noet is stedes mijne sunden voerscreven an te sien ende die altijt voer ogen te hebben ende pynen die groet te wegen: dat sal my nederdrucken, soedat ic mijnre brudere (fol. 239^{r})$^{+1)}$ ende ander lude gebreke niet groet rekenen en sal noch niet lichtlic ordelen; mer mit medelijden sal ict kieren ten besten[2)]. Ende dat is my noet, dat ic daer om arbeyde ende

$^{+}$238$^{v.}$

$^{+}$239r.

1) Hier is in het handschrift eene onjuistheid in de pagineering: op fol. 218 (het behoorde te zijn: fol. 238) volgt wederom fol. 218, i.p.v. 219 (= 239). Zie boven, *Archief*, dl. XXVII (in de Inleiding), blz. 404, noot 3.
2) iet ten besten keren = iets ten beste keeren of wenden, aan eene zaak eene voor iemand gunstige richting geven.

my huede voer curioeslic[1] te onderzueken[2] der lude werke of woerde ende ommer niet te willen achterclappen[3]; ende ist dat ic sie hoer, dat ic sie pyne te ontschuldigen[4] ende over ene zijde te slaen.

Oec sal my seer helpen, dat ic dicwijle overlegge mijnre bruder duechden, die ic vermode dat die meestedeel ny doetlike sunde en deden, ende leggen die groetheit mijnre sunden daertegen: soe sal ic vinden, dat ic niet weerdich en bijn daer onder[5] te wesen noch hem te dienen, mer sij in reverenciën te hebben ende te hapen, dat ic overmides (fol. 239^{v})$^{+}$ hoeren gueden werken ende gebede sal comen totten ewigen leven. $^{+}$239$^{v.}$

Oec soe is my noet, dat ic my pyne alle tijt die tege(n)woerdicheit Godes voer ogen te hebben ende stedes pynen wat guedes te denken in mijnen herten over mijnen werke, sonderlinge na te volgen dat weerde spyegel - dat is dat leven - ons Heren Ihesu Christi[6], anmarkende sijn oetmoedicheit ende guedertierenheit, verduldicheit[7], versmaetheit ende armode, ende sonderlinge sine pyne, die hij uyt mynnen

1) curioeslic, curioselike = met zorgvuldigheid, zorgvuldig.
2) onderzueken, ondersoeken - nauwkeurig onderzoeken, nasporen.
3) belasteren.
4) verontschuldigen, vergoelijken.
5) daaronder, d.i. onder hen, ondergeschikt aan hen.
6) Verg. Moll, *Johannes Brugman*, dl. I, blz. 281: Oec sellen wy in allen onsen reden ende werken altoes anmerken dat oetmoedighe, heylighe leven ons liefs Heren Ihesu Christi, ende ons dairna schicken na al onsen vermoghen; want in sinen leven moghen wy vijnden een exemplaer ende een spieghel alre heylicheyt.
7) verduldicheit (term der devoten) = geduld.

voer my geleeden heeft; ende pynen in elken mensche an te sien sijn beelde, ende al mijne werke alsoe te schicken, dat ic sij hem doe: ende dit sal mijn werck seer verlichten ende my guedertieren maken tot elken mensche. Ic sal my py- (fol. 240^{r})$^{+}$
nen, dat ic mijn gebet doe mit andacht[1] sonder hasten, ende onder mijnen arbeit $^{+}$240$^{r.}$
sal ic dicwijle mijne knyen bugen ende mit andachte wat cortlike[2] bidden.

Des margens toe drien uren, ist dattu die clocke hoerste, soe salstu thants[3] sonder marren[4] opstaen ende verbeiden niet, dat men cloppet. Ende thant pyne di wat guets te denken mit dancberheit van der barmherticheit Godes ende dijns selves onsalicheit. Ende denke, dat God, die engelen ende die heiligen daer sijn in tegenwoerdicheit. Ende andenke, wat du leeseste in dijnre metten ende tot wien dat du sprecste, ende kniele of sitte eersamlic[5] sonder tracheit ende sonder lennen[6] (fol. 240^{v})$^{+}$ an die ene zijt of an die ander; ende dus doe altoes, wanneer du bedeste. $^{+}$240$^{v.}$

Na der metten ende pryme soe studier die Heilige Scrift hent tot vijf uren toe; ende ist dattu over-

1) andacht (gelijk nog tegenwoordig in het Hoogd.) = godsdienstige aandacht.
2) in het kort, in korte woorden Lat. paucis, brevibus (scil. verbis).
3) terstond, dadelijk.
4) Zie boven, blz. 11, noot 4.
5) eersamlic, eersamlike = eig. deugdzaam, braaf; ook plechtig.
6) Dat staat er. Zie het *Mnl. Wbk.*, op ‘lenen, 2de art., (dl. IV, kol. 372), waar met betrekking tot deze plaats het volgende gezegd wordt: *Moet men* lennen *veranderen in* leunen *(welke schrijfwijze overigens niet voorkomt)*, *òf heeft* lennen *(voor lènen?) naast* lenen *bestaan? vgl.* Kil. lène *(Tijdschr.* 12, 46 *noot) en* lenstoel *naast* lenestoel).

mits vaeck[1] of lauheit[2] niet studieren en mogest, soe scrive een luttel. Als die clock vijf slaet, soe leese: 'God, wilt denken in mijne hulpe', etc., mit eenre collecten[3]. Dan overdenke, oftu iet te doen hebste in die kocken; weetstu daer niet[4] te doen, soe slute die buecke of bynde sij; of is dij iet anders bevalen, dat doe, heent dattet tijt is ter kocken te gaen.

Als men te gader luyt ter myssen, soe begynne tercie te leesen totten psalmen toe bynnen huys op dine knyen ende voert onderwegen ter kerken wert. In der (fol. 241^{r})$^{+}$ kerken soe sitte recht op dine knyen al die mysse doer argent in een hoecksken, $^{+}$241$^{r.}$ ende denke van den leven ende lijden ons lieven Heren Ihesu Christi na dijnre gewonten.

Als die mysse uyt is, soe begynne sexce te leesen totten psalmen toe in der kerken ende voert onderwegen. Alse du in die kocken comest uytter kerken, soe bidde een luttel ende voersette in dijn herte, hoe du di hebben wilste over dach ende in welken punte het di noet is te beteren. Ende daertoe arbeide stercklic, hebbende voer ogen dat godlike spyegel des levens Christi, als voerseecht[5] is.

Onder dinen arbeit salstu dicwijle cortlike wat guedes bidden op dine knyen mit andachte, sunderlinge (fol. 241^{v})$^{+}$ als die clocke slaet ende als men luyt

$^{+}$241$^{v.}$

1) vaeck, vake = slaap, slaperigheid.
2) lauheit, laeuheit = lauwheid, traagheid, onverschilligheid.
3) collecte = een kort gebed, in het begin der Mis. Zie verder Moll, *Kerkgesch. v. Ned. vóór de Herv.*, dl. II, st. iii, blz. 281, 297, 299, 329-331; A.W. Stellwagen, *Roomsche woorden*, Gron. 1902, blz. 114, op 'collecten'.
4) niets.
5) Zie fol. 239$^{v.}$

ter elevaciën[1)] in der kerken. Dwinge di dicwijle wat guedes te dencken onder dinen arbeit, als van den gaven Godes, van den rijke der hemelen, van den ordel, van den dode ende van den pynen der hellen[2)].

Pyne di soe wien du sieste van den bruderen, dattu dien ansieste alse Christum, sunderlinge die die bewaerres sijn des huyses; ende begeren sij iet van di, dat doe mit blijden ansichte ende antwoerde hem guedertierlic. Eerstu beghynste te eten, soe leese irst dine benedicite, ende pyne di wat guedes te dencken onder den eten. Ende na den eten salstu voersien den lector warme spyse, gelic den broderen, die voer hebben gegeten. Ende daeren- (fol. 242^{r})$^{+}$ tusschen leese dine gracie, ende sette die overlopen[3)] spyse op, ende vlie dine vate, als du cortlixst mogeste. Als du in die $^{+}$242$^{r.}$ kamer comeste, soe leese thant dine none. Ende daerna doe dijn werck, hent[4)] men anderwerve luyt te vesperen ten *(sic!)* bruderen; dan leese dine vesper. Toe vier uren soe ganc weder in die kocken ende doe alse tegen der maeltijt toe middage.

1) elevacie = elevatie, d.i. het met beide handen omhoog heffen van de Hostie door den priester; zie Stellwagen, *a.w.*, blz. 122, op 'elevatie'. In 'Handschr. D', dat door mij uitgegeven wordt in de *Bibliotheek van Middelnederlandsche Letterkunde*, heet de elevatie meermalen 'het beuren, het opbeuren van God', b.v. fol. 112r: Ende recht als sie [Elsebe Hasenbroecks] daer weder quam, soe was onser god gheboert.
2) Toespeling op de z.g. 'vier uitersten des menschen', nl. dood, oordeel, verrijzenis, hemel of hel. Voor dit onderwerp verwijs ik naar de belangrijke dissertatie van Dr. C.G.N. de Vooys: *Middelnederlandsche legenden en exempelen. Bijdrage tot de kennis van de prozalitteratuur en het volksgeloof der Middeleeuwen*,'s-Gravenh. 1900, blz. 253-315 (De 'vier utersten' in de exempelen).
3) overgebleven.
4) tot, totdat.

Als dat aventmael gedaen is, soe salstu overdenken, wat die bruders ende die zieken eten sullen in den tocomenden dage[1]. Ende als die dinge in der kocken geschict sijn, soe gae ter kamer wert ende leese dine complete. Daerna mogestu studieren ende doen wat guets, hent die (fol. 242^{v})$^{+}$ clock VIIJ slaet, ende dan salstu scriven dine gebreke. Ende daerna denke wat guedes ende bidde wat mit anropinge der heiligen heent toe negen uren of een weinich voer negen uren: soe gae te bedde, ende pyne dij mit heiligen gedachten te ontslapen[2]. Ende als du ontspringeste[3], soe denck tehant van der materiën[4], daer du dan weder in ontslapen mogeste. $^{+}$242$^{v.}$

Voer alle dese sal ic setten onderdanicheit. Ende als my enich van den bewaerres des huses wat heiten of raden te doen anders dan ic voerheb, daer wil ic my geringe[5] in laten[6] ende doen hastelic dat sij begeren, ende pynen my dat ic gheen dinck noch werck en besitte mit ongeordenierder[7] mynnen: soe sal ic (fol. 243^{r})$^{+}$ my te lichtliker conen[8] laten. Ic sal my pynen, dat ic die meest te gemote gae, die my meest tegen sijn: daer sal ic meest in verdienen. Ic sal $^{+}$243$^{r.}$

1) in den to(e)comenden dage = (op) den volgenden dag.
2) inslapen, in slaap vallen.
3) ontspringen (elliptisch voor ‘ute den slaep ontspringen’) = ontwaken, wakker worden gedurende den nacht.
4) materie = onderwerp.
5) dadelijk, terstond.
6) hem laten (term der devoten) = zich verloochenen, zich onderwerpen; ergens in berusten, ergens genoegen mede nemen.
7) ongeordeniert, ongeordineert = ongeregeld, onordelijk; onbetamelijk, zondig.
8) Het is twijfelachtig, of hier ‘conen’ staat dan wel ‘tonen’, zooals het ‘Afschrift Stoett’ ook heeft. Naar het mij voorkomt, is ‘conen’ de ware lezing.

my pynen diegene in reverenciën ende in weerdicheit te hebben, die onse huys bewaeren ende besorgen; ende hoeden my seer, dat ic gene harde gedachten op hem en crige noch suspicie; ende hebbe(n) ommer voer ogen mijne sympelheit ende onwijsheit[1)], ende hoer wijsheit groet te rekenen; ende ommer te denken, dat ic mijns selves niet en bijn, mer dat ic my hem overgegeven heb in die stede Godes, daer ic my nochtan niet toe verbonden en heb mit beloften, mer mit slichten[2)] vryen wille. Ende hierom wil ic denken op mijn waeromme, ende bidden hem seer, dat sij my willen verdrucken.

In al mijnen (fol. 243^{v})$^{+}$ gedachten, woerden ende werken sal ic my pynen God te ontsien[3)] meer dan den menschen, opdat soe wat dat ic doe, dattet al sij ter puerre $^{+}$243$^{v.}$
eren Godes; ende in wat dingen ic my ontgae[4)], dat ic daer God meer in ontfruchte[5)] dan den menschen. Ende ommer sal ic my hoeden voer beromlicheit[6)] of begerte gesien of gelaeft te wesen van den menschen.

Dat ic my seer pyne te zwijgen, dat sal my markelic helpen tot vele dingen, ende dat ic mit voersienicheit[7)] spreke; ende leesen ondertijden een ‘Ave Maria’, eer dat ic spreke of antwoerde, ende pynen my, dat ic die dinge yo[8)] niet meerre noch anders

1) onkunde, onwetendheid.
2) slicht, slecht = eenvoudig; volkomen.
3) ontzag hebben voor.
4) ontgaen (met den 3den naamv. van het wederk. voornaamw.) = zich te buiten gaan.
5) ontfruchten, ontvruchten = vreezen, bang zijn voor.
6) beromlicheit, beroemelijcheit = hoovaardij, praal.
7) mit voersienicheit = met bedachtzaamheid.
8) yo (Oostmnl. vorm; Westmnl. ie; Hoogd. je) = altijd, steeds.

en segge dan sij sijn; ende te schuwen luytruchtige woerde, sonderlinge in die kocken, (fol. 244^{r})$^{+}$ ende pynen my die anderen daerin te vermanen.

Waer dat ic mach, sal ic my pynen allene te wesen ende van bynnen gewapent[1], ende ommer niet leedich tot geenre tijt. Ende hoet di seer voer achtersprake te doen of te hoeren. In officio, dat di bevalen is, soe salstu nerenstich sijn te bewaeren ende gehoersem daerin te sijn, ende elken guetlic daerin te wesen, ende sunderlinge die spyse der zieken te bezorgen, ende alremeest here Florens spyse[2]. $^{+}$244$^{r.}$

Ic sal allen gasten goedertieren wesen ende ontfangen gelijc Christum, mer niet vele en sal ic mit hem spreken. Dat ic yo wal sie totten armen ende daer soe veer in doe, als my bevalen is, na mijnen vermogen, alsoe dat ic sie hebbe (fol. 244^{v})$^{+}$ in reverenciën ende bewijse hem guedertierenheit, ende hoer dinge, die my bevalen sijn, wal te bewaeren. $^{+}$244$^{v.}$

Als ic uytgae omme baetschappen, sal ic my pynen mijn ogen te bewaeren ende wat guets opter straten te denken, ende als ic irst kan, weder te huys te comen.

Ic sal my pynen dicke te apenbaeren mijne becoringen, ende ten minnesten totter weke eens[3] enen mijne gebreke te clagen ende raet daervan te nemen, ende pynen my altoes schuldich te geven ende tegen

1) Namelijk tegen de verzoekingen, tegen de aanvechtingen (die becoringen; zie fol, 244^{v}) des Duivels.
2) In het *Deuotum exercitium eiusdem fratris Ioannis* (achter de *Vita Ioannis Cacabi* van Thomas a Kempis), § 23, lezen wij: specialiter cibos infirmorum procurando, et maxime domini Florentij, qui pene quotidie debilis est et infirmus.
3) eenmaal.

niement te arguieren[1]. Ende breke[2] ic of versume ic iet, daer wil ic vergiffenisse van bidden.

Ic wil my hoeden voer vele smakens sonder noet, ende voer drinken tusschen (fol. 245^{r})$^{+}$ tijden sonder orlof. Ende niet[3] en sal ic doen achter hoeren rugge, die onse huys bewaeren, dat ic niet en dorste doen, of[4] sijt seegen. $^{+}$245$^{r.}$

Ic sal seer pynen alle versmade neder dinge te doen, ende Mathias[5] ende Iohannes onse bruderen daerin verlichten, waer dat ic mach, ende hebben sij in reverenciën ende bewijsen my guetlic tot hem. Ic sal my hoeden, dat men van my nummermeer en verneme enige clage van cleedinge of van spyse of diergelijck; mer ic sal my des onweerdich pynen te voelen dat ic hebbe.

Die boecke sal ic studieren, die my hiertoe behulpelic sijn, ende trecken al mijn studium hiertoe, (fol. 245^{v})$^{+}$ ende pynen my overal[6] zedelic te hebben[7].

Het is my noet, dat ic groet rekenne die guede insettinge onses huses, ende dat ic ene grote meninge heb in al mijnen werken, ende een groet opset my daerin te sterven[8] ende om gheen dinck, dat my toecomen mach, daervan te scheiden, ende een groet $^{+}$245$^{v.}$

1) arguieren, argueren = redetwisten, beschuldigen.
2) breken = in gebreke blijven, tekort schieten.
3) niets.
4) indien, ingeval, voor het geval dat.
5) Waarschijnlijk Matthias van Mechelen (Dumbar, *Anal.*, tom. I, p. 90). In de 'Litere', opgenomen *l.l.*, p. 88-113, worden hij en 'frater Iohannes' meermalen genoemd.
6) in ieder opzicht, geheel en al.
7) hem hebben = zich gedragen.
8) sterven (term der devoten) = afsterven; hem sterven = zich verloochenen.

betrouwen daerin te hebben op onsen lieven Heren, dat hij my al mijne sunden daeromme wil vergeven, ende van elken werke, hoe cleyne het oec is, sunderlinge loen. Ende al ist dat vele ander werke sijn, die groter ende heiliger sijn, dat ic nochtant niet en scheide van mijnen werke, ganselic betrou- (fol. 246r)+ wende, dat my gheen werck saliger noch nutter en is dan dit, daer my onse lieve Here toe geropen heeft. +246r.

Ic wil alle dage na acht uren my ondersueken in alle desen manieren ende sien in welken ic my meest ontgaen hebbe, ende hape sterkelic op te setten my daer voertmeer[1] in te beteren mitter hulpe Godes."'

1) voertmeer (hetz. als 'voertan, vortan') = in het vervolg, voortaan.

XII. Arnold van Schoonhoven.

Van bruder Arnoldus van Schoenhouen.

Doe die kerke toe Deuenter bloyde mit goddienstigen zeeden ende mit heiliger wanderinge, was onder den eerweerdigen vader here Florens een seer devoet claryck, genoemt Arnoldus van Schonhouen. Dese was ge- (fol. 246_v)$^+$ baeren uytten lande van Hollant in ene stadt, geheiten Schonhouen, van seer riken eerbaeren olders[1]. $^+246_{v.}$ Ende als hij noch een joncsken was, waert hij alsoe van den Heiligen Geest geleert, dat hij niet en was als ander kinder, sijn tijt onnuttelic toebrengende mit ydelheit of mit spoelen. Mer hij plach te gaen in die kerke Godes; ende ommegaende[2] die altaeren, plach hij sijn gebeken te storten.

Ende als hij toe Deuenter quam om daer te scholen te gaen, soe quam hij an den eerweerdigen vader here Florens[3], ende hij badt hem, dat hij hem helpen wolde, dat hij in een harbarge[4] mochte comen der

1) Hij was de zoon van zekeren Wiro, ‘viri fidelis et honesti, ciuis Schoonhouiae ciuitatis’ (Thomas a Kempis, *Vita Arnoldi Schoonhove*, § 1).
2) ommegaen - rondgaan, rondgaande bezoeken. Het woord ‘omgaan’ (met den klemtoon op de laatste lettergreep) is nog in de Staten-vertaling van het N.T. bewaard gebleven, b.v. Matth. IV: 23, IX 35, Marc. VI: 6.
3) Met robrik onderstreept.
4) harbarge, herberge = huis, woning; eig. plaats of huis waar men overnachten kan, onderkomen, nachtverblijf.

devoter clarike; dat hem oec ghe- (fol. 247^{r})$^{+}$ schiede. Ende als hij daer quam, soe was hij hem allen een exempel der duechden, ende mit wonderliker groter $^{+}$247$^{r.}$ reverenciën pynde hij te hoelden die insettinge, die here Florens den claricken gegeven had. Int huys, daer hij wonde, weren omtrijnt twintich personen, dienende onsen lieven Heren mit groter devociën ende hoer koest[1] hebbende ynt gemeen. Onder desen was Arnoldus als ene luchtende keerse. Hij gaf hem seer vlitelic tot allen duechden. Des margens toe vier uren plach hij altoes te ontspringen[2]. Ende dan stont hij seer vuericheic op; ende vallende op sine knyen, sprack hij sijn gebet[3], offerende (fol. 247^{v})$^{+}$ Gode die irste vrucht sijns mondes. Dan macte hij hem voert reede ende gene mit groter vuericheit totter steede, daer men die metten solde[4] $^{+}$247$^{v.}$ begynnen van onser liever Vrouwen: overal pynde hij die irste te wesen in der gehoersemheit. Als hij te scholen genck, plach hij altoes voer of na in die kerke te gaen ende sijn gebet te spreken. Hij en was niet vlitich om grot kunste te leeren, mer omme puerheit des herten ende ene guede consciencie te vercrigen.

Als hij in die schole was, en achte hij niet op die onleede[5] der ander kynder; mer mit groter vlijt

1) koest, cost = levensonderhoud, huishouding. Verg. in dit handschr., fol. 4^{r}: Want een werckman, die op sijns selves koest dient, die verdient vele meer gelts, dam een ander die sine koest mede wil hebben.
2) ontwaken, wakker worden.
3) sijn gebet spreken (ook een paar regels verder; verg. 246^{v}: sijn gebeken storten) = zijn gebed doen.
4) Eerst heeft hier ‘solden’ gestaan; maar het streepje boven de letter ‘e’ is later doorgeschrapt.
5) onleede, onlede = bezigheid, ieder werk waarmede men zich bezighoudt; drukte, gewoel, rumoer.

hoerde hij na der lexce, die sijn meyster las, ende teykende (fol. 248r)+ sij. Daerna las hij sijn buxken, dat hij studierde; ende als hij daer een markelic[1] punt in vant, dat pynde hij te vesten in sijn herte ende sijn herte daermede te becummeren. Ende oec plach hijt sommigen van sinen gesellen te wijsen, dat sijt oec leesen solden, opdattet vrucht in hem solde werken. +248r.

Hij was oec seer vlitich die jonge clericke daertoe te trecken ende te harden[2], dat sij toe colaciën solden gaen tot Here-Florenshuys. Ende vele van desen claricken, die sine leer volgeden, oftrecten hem[3] van der werlt ende van alre ydelheit, ende gengen te cloester ende worden devote manne.

In der kerken plach hij een heymelic (fol, 248v)+ stedeken te kiesen, opdat hem niement en markede in sine vuericheit. Als hij mysse hoerde, was hij hem seer devoetlic becummerende mitter passiën ons lieven Heren of mit anderen gueden gedachtenissen al totten eynde der myssen toe. Seer vake plach hij hem devoetlic neder te slaen[4] in sijn gebeken; mer hij pyndet hem te verhuden, dat ment niet en solde marken, dat hij gracie hadde te beden. Ende dat en was gheen wonder, dat hij gracie hadde te beden, want hi was een vlitich bewaerre sijns herten ende sijns mondes. +248v.

Als dese guede jonge aldus een deel jaeren gewoent had onder die devote claricke, soe creech hij alte grote (fol. 249r)+ begerte te wonen mitten eerweerdigen +249r.

1) markelic, markelijc, merkelijc = wat wel opgemerkt mag worden, merkwaardig, belangrijk.
2) opwekken, aanvuren.
3) hem oftrecken, hem aftrecken = zich terugtrekken van, zich onttrekken aan.
4) hem nederslaen (term der devoten) = zich verootmoedigen.

vader here Florens[1] ende ene van sinen discipulen te werden. In dier tijt leveden noch die irste discipulen des eerweerdigen vaders here Florens[2], als here Lubbert[2] Busch, here Henrick[2] Bruun, here Gerijt[2] van Sutphen, here Melijs[2], here Iacob[2] van Vianen ende Iohannes[2] Kessel. Dese weeren alle vuerige columpnen[3], luchtende in den huse Godes, den Heren dienende in sympelheit hoers herten ende den rechten duechden volgende: tot desen had Arnoldus alte grote mynne, ende sunderlinge totten eerweerdigen vader here Florens. Ende hij badt hem mit vele beden, dat hij hem wolde toelaten onder sijn geselschap te (fol. 249^{v})$^{+}$ wonnen. Doe antwoerde hij hem: 'Leere wal scriven, dan moechdi hape daertoe hebben.' Als hij dat hoerde, was hij seer vlitich een guet scriver te werden, ende hij seechde tot enen sinen geselle uyt rechter vuericheit: 'Och, kunde ic wal leeren scriven! Ic hape, ic solde mitter hulpe Godes mijne passiën wal connen verwinnen.' Doe dachte die ander weder: conde ic mijne passiën verwinnen, ic wolde wal leeren scriven. $^{+}$249$^{v.}$

Als dese guede Arnoldus dan ene wijle gearbeit had om een steede tot Here-Florenshuys te crigen, soe waert hij ten lesten toegelaten, dat hem seer danclic[4] was. Ende als hij daer onder dat heilige geselschap quam, soe opsette hij noch een nye leven

1) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
2) Met robrik onderstreept.
3) columpne, colomme = zuil, pilaar. De uitdr. 'vurige colomme' = vuurkolom, kolom vuurs (ontleend aan Exod. XIII: 21, 22; verg. XL: 34-38), is een mystieke term ter aanduiding van 'zeer innige devoten'. Zie Moll, *Joh. Brugman*, dl. I, blz. 52.
4) danclic, dankelije - aangenaam, welgevallig, naar den zin.

(fol. 250^{r})$^{+}$ te begynnen ende hem van nyes tot onsen lieven Heren ende totten duechden te geven, dat hij oec mit soe groter vuericheit dede, dattet niet te scriven en is. $^{+}$250$^{r.}$

Mit alsoe groter weerdicheit gaf hij hem onder sijn oversten, dat hij dat alreminneste woert sijns oversten niet versumelic en liet heengaen. Hij begerde altoes onder[1] ende die minneste te wesen, niet gevenstlic[2], mer in der waerheit.

Die leer des olden ende sijn insettinge ende vermaninge die had hij in wonderliker weerdicheit. Hem en was gheen wille dan die wille sijns oversten, ende mit alre reverenciën vervulde hij die gebade ofte den wille sijns oversten.

Hij verblijde hem (fol. 250^{v})$^{+}$ meer van versmanisse dan als men hem eerde. Die hochtijde der heiligen vierde hij mit groter devociën ende daer plach hij oec sine medebruders toe te sterken, seggende: ‘Nu ister anstande ene grote hochtijt ons Heren of onser Vrouwen of des heiligen of dier heiligen; laet sij ons devoetlic anropen, opdat sij ons nu gracie verwerven, dat wi ons totten duechden moeten geven ende dat wi hierna bij hem moeten comen in dat ewige leven.’ $^{+}$250$_{v.}$

Als hij onder die bruders was, brachte hij altoes wat nuttes ende wat guedes voert, dat tot stichticheit diende; nochtan na der leer des heiligen apostels was hij altoes bereider wat (fol. 251^{r})$^{+}$ guedes van enen anderen te hoeren dan selven te spreken. Seer trouwe was hij in den arbeit. Ende als hij mede mochte wesen in allen oetmoedigen zwaeren werken, soe ver- $^{+}$251r.

1) ondergeschikt.
2) gevenstlic, gevensdelike = geveinsd, op eene onoprechte wijze.

blijde hij hem; ende als hem dat niet en waert gehenget[1], soe was hij drovich.

Op een tijt sat een jonge bij here Florens om raet van hem te vragen, hoe hij hem tegen sijn ydele glorie setten solde. Doe geveelt, dat Arnoldus daerbij heen genck. Doe wees here Florens[2] op hem, ende seechde totten jonge: 'Wat voeldi van dien man? Waendi, dat hij oec ydele glorie heeft?' Doe seechde die jonge: 'Ic vermode neen.' Here Florens[3] seechde: 'Ic gelove wal, dattet alsoe (fol. 251^{v})$^{+}$ is als du seggeste.' Hij was alte wonderlike trouwe voer die duechden ende voer die guede gewonten. Oec had hij sonderlinge gracie in te vermanen; want oetmoedelike, mynlike ende schemelike plach hij te vermanen, ende daer was hij seer trouwe in. Ende selven was hij een voerganger der duechden. $^{+}$251$^{v.}$

Seer vlijtlic plach hij sijn broet te winnen mit scriven; ende opdat hij te meer solde vorderen, soe plach hij sine pennen te voeren te bereiden. Dat hem gebrack an sine noetdrufte te winnen, verblijde hij hem, dat hem dat vervult waert van sinen vader, die hem alle jaer ene somme gelts plach te senden. Ende na den dode sijns vaders (fol. 252^{r})$^{+}$ had hij gerne gehadt, dat die bruders al sijn guet gecregen hadden; ende daer was hij oec seer vlitich in. Mer hij waert voercomen mitter doet, soedat hijt niet en conde te werke brengen. Want doe hij daer om uyt solde trecken, soe waert hij zieck, an welker ziecten hij sterf. Ende lichte dat voechde onse lieve Here daerom, $^{+}$252r.

1) gehengen = toestaan.
2) Met robrik onderstreept.
3) Met robrik onderstreept.

dat die guede bruder niet buten en solde sterven. Hij had gewoent tot Here-Florenshuys XXXI jaer lanck, ende blivende in sinen oetmoedichen staet niet verheven tot priesterschap. Mer een heilich sympel bruder sterf hij, ende eynde den loep sijns levens mit groten vrede in den Mey[1] op sante Wiro[2] mar- (fol. 252^{v})$^{+}$ telaer, int jaer ons Heren M CCCC[3] ende XXX[4].$^{+}$ $^{+}$252$^{v.}$

$^{+}$1430.

1) In de *Vita Arn. Schoonhove* van Thomas a Kempis wordt in § 13 de sterfdatum opgegeven (9 Mei). - Ons handschrift heeft 'sante Wiro martelaer', d.i. 8 Mei.
2) Met robrik onderstreept.
3) De laatste 'c' is onleesbaar. Het jaartal 'M CCCC ende XXX' staat met robrik onderstreept.
4) Aan den voet van deze bladzijde zijn geschreven de woorden: Suster greete sheren. Zie *Archief*, dl. XXVII, blz. 406 (in de Inleiding).

Naschrift.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden bezit onder n^{o}. 1165 C 4 een indertijd te Amsterdam bij P. den Hengst en Zoon verschenen boekje, met den langgerekten titel: ‘Catalogus van eene aanzienlijke verzameling van Latijnsche, Nederduitsche en eenige weinige Fransche uitmuntend geconditioneerde boeken,.... Voorts eenige kostbare zeer oude Latijnsche Nederduitsche en Oostersche handschriften,.... Alles gedurende vele jaren met vlijt en nauwkeurigheid bijeenverzameld door een voornaam liefhebber van Nederlandsche Geschiedenis en Oudheden.’

Onder n^{o}. 78 staan daar in het hoofdstuk ‘Handschriften. In octavo’ vermeld de ‘Collacien onses eerwaerdigen vaders heer Clawes van Euskerken. Vóór 1500 op papier geschreven. Toebehoort hebbende den susteren toe huyskens binnen deuenter in der papenstraten.’

Wordt met dezen codex soms dezelfde bedoeld als die, welke berust te Leeuwarden in de Provinciale Bibliotheek van Friesland en door mij gebruikt is geworden bij de uitgave der ‘Biographieën van beroemde mannen uit den Deventer-kring’ in dit *Archief?* Het is waarschijnlijk, maar lang niet zeker. Het Leeuwarder handschrift toch heeft toebehoord aan de ‘susteren van **meyster gerijts huys** toe deuenter’, en bevat, blijkens het opschrift op fol. 1^{r}, slechts **‘goede punten vergadert**

uytten colacien ons Eersamen paters here Claus van Euskerken'. Of, - moeten wij misschien denken aan 'het origineel' (verg. boven blz. 18, noot 3), dat aan het door mij geraadpleegde exemplaar ten grondslag heeft gelegen en waarnaar dit laatste door 'suster greete sheren' zou zijn gekopieerd? Ik kan het onmogelijk zeggen: de lotgevallen der in bovengenoemden catalogus geciteerde 'Collacien' zijn mij onbekend. Alleen weet ik, dat de 'voorname liefhebber van Nederlandsche Geschiedenis en Oudheden', die het handschrift in eigendom heeft bezeten (zie de vorige bladz.), is geweest Jacobus Koning (18 April 1770 - 2 April 1832), de bekende griffier en boekenverzamelaar te Amsterdam, over wiens leven en talrijke geschriften men het noodige vinden kan in het 'Biographisch Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde' van J.G. Frederiks en F. Jos. van den Branden, afl. 7, 1888, nieuwe druk, blz. 434.

De publicatie der biographieën was reeds bijna voltooid, toen mij het boekje van 'Letterkunde' in handen kwam: vandaar, dat het medegedeelde, voor den geschiedvorscher zeker niet zonder beteekenis, hier als 'Naschrift' nog dient te worden opgenomen.

D.A. BRINKERINK.

BOVENKARSPEL, 12 Januari 1903.